

KODEKS KARNY

ORZECZNICTWO

redakcja naukowa Dariusz Świecki

Michał Hudzik, Małgorzata Karasińska
Jarosław Kasiński, Piotr Misztal, Dariusz Świecki

KODEKS KARNY

ORZECZNICTWO

redakcja naukowa Dariusz Świecki

Michał Hudzik, Małgorzata Karasińska
Jarosław Kasiński, Piotr Misztal, Dariusz Świecki

Stan prawny przepisów na 8 września 2023 r.
Wybór orzecznictwa na 10 sierpnia 2023 r.

Wydawca
Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne
Wioletta Kowalska Violet Design

Poszczególne rozdziały opracowali:
Michał Hudzik – rozdz. XIII–XX, XXXIX, XL
Małgorzata Karasińska – rozdz. X–XII, XXXIII–XXXVII
Jarosław Kasiński – rozdz. V–VI, XXVII–XXXI, XLIII, XLIV
Piotr Misztal – rozdz. VII–IX, XXII–XXVI, XLI, XLII
Dariusz Świecki – rozdz. I–IV, XXI, XXXII, XXXVIII

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-793-5 **ISBN PDF-a: 978-83-8358-195-8**

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	21
Wstęp	23
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny	25

Część ogólna

Rozdział I

Zasady odpowiedzialności karnej	27
Art. 1. [Struktura przestępstwa. Warunki odpowiedzialności]	27
Art. 2. [Przestępstwa skutkowe z zaniechania]	31
Art. 3. [Zasada humanitaryzmu]	33
Art. 4. [Zasady stosowania ustawy karnej]	34
Art. 5. [Zasada terytorialności]	40
Art. 6. [Czas i miejsce popełnienia czynu zabronionego]	41
Art. 7. [Kwalifikacja przestępstw. Zbrodnia i występki]	42
Art. 8. [Zasada ustalania strony podmiotowej]	43
Art. 9. [Strona podmiotowa czynu. Umyślność i nieumyślność]	44
Art. 10. [Zdolność wiekowa odpowiedzialności karnej]	53
Art. 11. [Jedność czynu. Zbieg przepisów ustawy]	56
Art. 12. [Czyn ciągły]	62

Rozdział II

Formy popełnienia przestępstwa	72
Art. 13. [Usiłowanie. Udolność i nieudolność]	72
Art. 14. [Wymiar kary za usiłowanie]	78
Art. 15. [Bezkarność usiłowania. Czynny żal]	80
Art. 16. [Przygotowanie. Odpowiedzialność za przygotowanie]	82
Art. 17. [Bezkarność dobrowolnego odstąpienia od przygotowania]	85
Art. 18. [Formy zjawiskowe czynu karalnego. Sprawstwo indywidualne, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo poleceniowe, podżeganie, pomocnictwo]	86
Art. 19. [Wymiar kary za podżeganie i pomocnictwo]	95
Art. 20. [Niezależna odpowiedzialność współdziałających]	97
Art. 21. [Zasada indywidualizacji odpowiedzialności karnej]	98
Art. 22. [Złagodzona odpowiedzialność podżegacza i pomocnika]	99
Art. 23. [Bezkarność współdziałającego. Czynny żal]	101
Art. 24. [Karalność prowokacji]	102

Rozdział III

Wyłączenie odpowiedzialności karnej	103
Art. 25. [Kontratyp obrony koniecznej]	103
Art. 26. [Kontratyp stanu wyższej konieczności. Kolizja obowiązków]	109
Art. 27. [Ryzyko nowatorskie]	111
Art. 28. [Błąd co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego]	111
Art. 29. [Błąd co do okoliczności wyłączającej odpowiedzialność]	113
Art. 30. [Nieświadomość bezprawności]	115
Art. 31. [Niepoczytalność, poczytalność ograniczona. Warunki odpowiedzialności karnej]	116

Rozdział IV

Kary	120
Art. 32. [Katalog kar]	120
Art. 33. [Grzywna. Granice kary]	122
Art. 34. [Ograniczenie wolności. Granice kary. Obowiązki skazanego]	126
Art. 35. [Zasady wykonywania obowiązku pracy]	128
Art. 36. (uchylony)	129
Art. 37. [Pozbawienie wolności. Granice kary]	130
Art. 37a. [Orzeczenie grzywny albo kary ograniczenia wolności zamiast kary pozbawienia wolności]	130
Art. 37b. [Orzeczenie kary ograniczenia wolności wraz z karą pozbawienia wolności]	131
Art. 38. [Obniżenie lub obostrzenie kary]	133

Rozdział V

Środki karne	135
Art. 39. [Katalog środków karnych]	135
Art. 40. [Prawa publiczne. Pozbawienie]	137
Art. 41. [Zakazy związane z wykonywaniem pracy zarobkowej]	140
Art. 41a. [Fakultatywny lub obligatoryjny zakaz kontaktowania się]	145
Art. 41b. [Zakaz wstępu na imprezę masową]	148
Art. 41c. [Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych]	151
Art. 42. [Zakaz prowadzenia pojazdów. Zakres orzekania zakazu]	151
Art. 43. [Okres obowiązywania środków karnych]	157
Art. 43a. [Orzeczenie świadczenia pieniężnego na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej]	159
Art. 43b. [Podanie wyroku do publicznej wiadomości]	161
Art. 43ba. [Degradacja]	162
Art. 43bb. [Osoby, wobec których można orzec degradację]	162
Art. 43c. [Zawiadomienie sądu rodzinnego]	162

Rozdział Va

Przepadek i środki kompensacyjne	163
Art. 44. [Przepadek przedmiotów]	163
Art. 44a. [Przepadek przedsięwzięcia]	171

Art. 44b.	[Przypadek pojazdu mechanicznego lub jego równowartości]	172
Art. 45.	[Przypadek korzyści majątkowej lub jej równowartości]	172
Art. 45a.	[Orzeczenie przypadku przy znikomej społecznej szkodliwości czynu, warunkowym umorzeniu postępowania, dokonaniu czynu zabronionego w stanie niepoczytalności]	179
Art. 46.	[Orzeczenie obowiązku naprawienia szkody]	180
Art. 47.	[Orzeczenie nawiązki]	193
Art. 47a.	(uchylony)	195
Art. 48.	[Granice nawiązki]	195
Art. 49–52.	(uchylone)	195

Rozdział VI

Zasady wymiaru kary i środków karnych	196
Art. 53. [Dyrektywy wymiaru kary]	196
Art. 54. [Zasady wymiaru kary dla nieletniego lub młodocianego]	216
Art. 55. [Indywidualizacja]	220
Art. 56. [Odpowiednie stosowanie]	220
Art. 57. [Zbieg nadzwyczajnego złagodzenia i obostrzenia kary lub odstąpienia od wymierzenia kary]	221
Art. 57a. [Kara za występki chuligańskie; nawiązka]	224
Art. 57b. [Kara orzekana za przestępstwo będące czynem ciągłym]	225
Art. 58. [Wybór rodzaju kary. Prymat kar wolnościowych]	225
Art. 59. [Odstąpienie od wymierzenia kary na rzecz środka karnego]	226
Art. 59a. (uchylony)	227
Art. 60. [Nadzwyczajne złagodzenie kary]	227
Art. 60a. (uchylony)	236
Art. 61. [Odstąpienie od wymierzenia kary]	237
Art. 62. [Wybór zakładu karnego i systemu terapeutycznego]	237
Art. 63. [Zaliczenie tymczasowego aresztowania i innych środków zapobiegawczych]	239

Rozdział VII

Powrót do przestępstwa	246
Art. 64. [Recydywa szczególna podstawowa i wielokrotna]	246
Art. 64a. [Podwyższenie górnego ustawowego zagrożenia karą]	262
Art. 65. [Stałe źródło dochodu lub działanie w zorganizowanej grupie lub związku przestępczym; przestępstwo o charakterze terrorystycznym]	263

Rozdział VIII

Środki związane z poddaniem sprawcy próbie	274
Art. 66. [Warunkowe umorzenie postępowania. Przesłanki stosowania]	274
Art. 67. [Okres próby, dozór i obowiązki próby]	282
Art. 68. [Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego]	287
Art. 69. [Warunkowe zawieszenie wykonania kary. Podstawy stosowania]	288
Art. 70. [Okres próby przy zawieszeniu wykonania kary]	298

Art. 71.	[Grzywna związana z zawieszeniem wykonania kary]	299
Art. 72.	[Obowiązki okresu próby]	301
Art. 73.	[Dozór fakultatywny lub obligatoryjny]	308
Art. 74.	[Ustalenie wykonania i zmiana obowiązków próby]	310
Art. 75.	[Zarządzenie wykonania zawieszanej kary]	312
Art. 75a.	[Zamiana kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na karę ograniczenia wolności albo na grzywnę]	323
Art. 76.	[Zatarcie skazania]	324
Art. 77.	[Podstawy stosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia; orzeczenie zakazu warunkowego zwolnienia]	327
Art. 78.	[Przesłanki formalne warunkowego zwolnienia]	342
Art. 79.	[Przesłanki formalne przy sumie kar]	344
Art. 80.	[Okres próby]	346
Art. 81.	[Ponowne warunkowe zwolnienie]	347
Art. 82.	[Uznanie kary za odbytą]	348
Art. 83.	[Skrócenie kary ograniczenia wolności]	350
Art. 84.	[Skrócenie czasu trwania środków karnych]	350
Art. 84a.	(uchylony)	351

Rozdział IX

Zbieg przestępstw oraz łączenie kar i środków karnych	352
Art. 85. [Warunki orzekania kary łącznej]	352
Art. 85a. [Cele orzeczenia kary łącznej]	368
Art. 86. [Kara łączna. Wymiar]	380
Art. 87. [Łączenie kary pozbawienia wolności z ograniczeniem wolności]	388
Art. 88. [Kara łączna dożywotniego pozbawienia wolności]	392
Art. 89. [Warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej]	393
Art. 89a. [Warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej]	394
Art. 90. [Łączenie środków karnych oraz środków zabezpieczających]	395
Art. 91. [Ciąg przestępstw]	397
Art. 91a. [Wydanie wyroku łącznego w przypadku kar częściowo lub całkowicie wykonanych]	407
Art. 92–92a. (uchylone)	407

Rozdział X

Środki zabezpieczające	408
Art. 93. (uchylony)	408
Art. 93a. [Katalog środków zabezpieczających]	408
Art. 93b. [Zasady orzeczenia środka zabezpieczającego; uchylenie]	409
Art. 93c. [Wymogi podmiotowe przy orzeczeniu środka zabezpieczającego]	418
Art. 93d. [Czas stosowania środka zabezpieczającego]	419
Art. 93e. [Elektroniczna kontrola miejsca pobytu]	419
Art. 93f. [Terapia]	420
Art. 93g. [Pobyt w zakładzie psychiatrycznym]	420
Art. 94–98. (uchylone)	421

Art. 99.	[Orzeczenie obowiązku, zakazu lub przepadku wobec niepoczytalnego]	421
Art. 100.	(uchylony)	421
Rozdział XI		
Przedawnienie		422
Art. 101.	[Ustanie karalności]	422
Art. 102.	[Przedłużenie przedawnienia karalności]	430
Art. 103.	[Przedawnienie wykonania kary]	434
Art. 104.	[Spoczywanie biegu przedawnienia]	436
Art. 105.	[Wyłączenie przedawnienia]	436
Rozdział XII		
Zatarcie skazania		440
Art. 106.	[Uznanie skazania za niebyłe]	440
Art. 106a.	[Wyłączenie zatarcia skazania]	443
Art. 107.	[Przesłanki zatarcia skazania]	444
Art. 107a.	(uchylony)	447
Art. 108.	[Zatarcie przy zbiegu skazań]	447
Rozdział XIII		
Odpowiedzialność za przestępstwa popełnione za granicą		450
Art. 109.	[Zasada narodowości podmiotowej]	450
Art. 110.	[Odpowiedzialność cudzoziemca]	451
Art. 111.	[Warunek podwójnej przestępności]	451
Art. 112.	[Odpowiedzialność według zasady ochronnej]	453
Art. 112a.	[Stosowanie polskiej ustawy karnej]	454
Art. 113.	[Ściganie przestępstwa na mocy umów międzynarodowych]	454
Art. 114.	[Moc prawna obcego wyroku]	455
Art. 114a.	[Uwzględnienie prawomocnego orzeczenia skazującego wydanego w innym państwie UE]	459
Rozdział XIV		
Objaśnienie wyrażeń ustawowych		461
Art. 115.	[Słowniczek wyrażeń ustawowych]	461
Rozdział XV		
Stosunek do ustaw szczególnych		496
Art. 116.	[Stosowanie przepisów]	496
Część szczególna		
Rozdział XVI		
Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne		499
Art. 117.	[Wojna napastnicza]	499
Art. 118.	[Ludobójstwo]	499
Art. 118a.	[Zbrodnie przeciwko ludzkości]	500
Art. 119.	[Dyskryminacja]	502

Art. 120.	[Stosowanie środków masowej zagłady]	506
Art. 121.	[Wytwarzanie, gromadzenie lub obrót zakazanymi środkami]	507
Art. 122.	[Niedopuszczalne sposoby lub środki walki]	507
Art. 123.	[Zamach na życie lub zdrowie jeńców wojennych lub ludności cywilnej]	507
Art. 124.	[Inne przestępne naruszenie prawa międzynarodowego]	508
Art. 125.	[Zamach na mienie lub dobra kultury]	509
Art. 126.	[Bezprawne używanie znaków]	509
Art. 126a.	[Publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstw z rozdziału XVI lub ich publiczne pochwalanie]	510
Art. 126b.	[Dopuszczenie do popełnienia przestępstw z rozdziału XVI]	510
Art. 126c.	[Przygotowania do przestępstw przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstw wojennych]	510

Rozdział XVII

Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej		511
Art. 127.	[Zamach stanu]	511
Art. 128.	[Zamach na konstytucyjny organ RP]	511
Art. 129.	[Zdrada dyplomatyczna]	512
Art. 130.	[Szpiegostwo]	512
Art. 131.	[Czynny żal]	514
Art. 132.	[Dezinformacja wywiadowcza]	515
Art. 132a.	(utracił moc)	516
Art. 133.	[Znieważenie narodu lub państwa polskiego]	516
Art. 134.	[Zamach na życie Prezydenta RP]	516
Art. 135.	[Czynna napaść lub znieważenie Prezydenta RP]	516
Art. 136.	[Czynna napaść lub znieważenie przedstawiciela obcego państwa]	518
Art. 137.	[Publiczne znieważenie znaku lub symbolu państwowego]	518
Art. 138.	[Zasada wzajemności]	521
Art. 139.	[Przepadek przedmiotów]	521

Rozdział XVIII

Przestępstwa przeciwko obronności	522
Art. 140. [Zamach na jednostkę sił zbrojnych RP]	522
Art. 141. [Podjęcie służby w obcym wojsku]	522
Art. 142. [Zaciąg do wojska obcego]	523
Art. 143. [Samouszkodzenie i inne podstępne zabiegi w celu zwolnienia od służby wojskowej]	523
Art. 144. [Uchylanie się od odbywania służby wojskowej]	523
Art. 145. [Uchylanie się od pełnienia służby zastępczej]	524
Art. 146. [Dobrowolny powrót]	524
Art. 147. [Niezdolność do pełnienia służby]	525

Rozdział XIX

Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	526
Art. 148. [Zabójstwo]	526
Art. 148a. [Przyjęcie zlecenia zabójstwa]	550

Art. 149.	[Zabójstwo noworodka]	551
Art. 150.	[Zabójstwo eutanatyczne]	555
Art. 151.	[Doprowadzenie do samobójstwa]	556
Art. 152.	[Aborcja za zgodą kobiety]	556
Art. 153.	[Wymuszona aborcja]	559
Art. 154.	[Śmierć kobiety jako następstwo aborcji]	560
Art. 155.	[Nieumyślne spowodowanie śmierci]	560
Art. 156.	[Ciężki uszczerbek na zdrowiu]	565
Art. 156a.	[Nakłanianie lub zmuszanie innej osoby do spowodowania u niej ciężkiego uszczerbku na zdrowiu]	578
Art. 157.	[Średni i lekki uszczerbek na zdrowiu]	579
Art. 157a.	[Uszczerbek na zdrowiu dziecka poczętego]	583
Art. 158.	[Bójka i pobicie]	583
Art. 159.	[Użycie w bóje i pobiciu niebezpiecznego narzędzia]	596
Art. 160.	[Narażenie człowieka na niebezpieczeństwo]	601
Art. 161.	[Narażenie człowieka na zarażenie]	612
Art. 162.	[Nieudzielenie pomocy]	613

Rozdział XX

Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu	618
Art. 163. [Sprowadzenie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego]	618
Art. 164. [Sprowadzenie bezpośredniego niebezpieczeństwa zdarzenia]	623
Art. 165. [Sprowadzenie stanów powszechnie niebezpiecznych dla życia lub zdrowia]	624
Art. 165a. [Finansowanie przestępstwa o charakterze terrorystycznym]	635
Art. 166. [Zawładnięcie statkiem wodnym lub powietrznym]	636
Art. 167. [Umieszczenie na statku niebezpiecznego urządzenia lub substancji]	636
Art. 168. [Karalność przygotowania]	637
Art. 169. [Czynny żal]	637
Art. 170. [Rozbójnictwo morskie]	637
Art. 171. [Wytwarzanie lub obrót substancjami niebezpiecznymi]	637
Art. 172. [Przeszkadzanie akcji ratowniczej]	639

Rozdział XXI

Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	640
Art. 173. [Katastrofa w komunikacji]	640
Art. 174. [Sprowadzenie bezpośredniego niebezpieczeństwa katastrofy]	642
Art. 175. [Przygotowanie do spowodowania katastrofy]	644
Art. 176. [Czynny żal przy sprowadzeniu katastrofy]	644
Art. 177. [Spowodowanie wypadku w komunikacji]	644
Art. 178. [Zaostrzenie karalności wobec sprawcy katastrofy lub wypadku]	653
Art. 178a. [Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego]	656
Art. 178b. [Niedostosowanie się do polecenia zatrzymania pojazdu mechanicznego]	666

Art. 179.	[Dopuszczenie do ruchu niebezpiecznego pojazdu]	666
Art. 180.	[Zapewnienie bezpieczeństwa ruchu pojazdów mechanicznych]	667
Art. 180a.	[Prowadzenie pojazdu po cofnięciu uprawnień]	667

Rozdział XXII

Przestępstwa przeciwko środowisku	669
Art. 181. [Powodowanie zniszczeń w przyrodzie]	669
Art. 182. [Zanieczyszczenie środowiska w znacznych rozmiarach]	670
Art. 183. [Nieodpowiednie postępowanie z odpadami]	670
Art. 184. [Nieodpowiednie postępowanie z materiałem promieniotwórczym]	671
Art. 185. [Kwalifikowane typy przestępstw]	672
Art. 186. [Brak dbałości o urządzenia ochronne]	672
Art. 187. [Niszczenie lub uszkodzanie chronionych terenów lub obiektów]	673
Art. 188. [Działalność zagrażająca środowisku]	673
Art. 188a. [Dobrowolne naprawienie szkody w środowisku]	674

Rozdział XXIII

Przestępstwa przeciwko wolności	675
Art. 189. [Bezprawne pozbawienie wolności]	675
Art. 189a. [Handel ludźmi]	681
Art. 190. [Groźba karalna]	683
Art. 190a. [Uporczywe nękanie. Kradzież tożsamości]	690
Art. 191. [Zmuszanie do określonego zachowania. Utrudnianie korzystania z lokalu mieszkalnego]	693
Art. 191a. [Naruszenie intymności seksualnej]	702
Art. 191b. [Zmuszanie do zawarcia małżeństwa; nakłanianie do opuszczenia kraju w celu zmuszenia do zawarcia małżeństwa]	703
Art. 192. [Zabieg leczniczy bez wymaganej zgody]	703
Art. 193. [Zakłócenie miru domowego]	704

Rozdział XXIV

Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania	708
Art. 194. [Dyskryminacja wyznaniowa]	708
Art. 195. [Złośliwe przeszkadzanie w wykonywaniu aktów religijnych]	708
Art. 196. [Obraza uczuć religijnych]	709

Rozdział XXV

Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności	711
Art. 197. [Zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej]	711
Art. 198. [Seksualne wykorzystanie niepoczytalności lub bezradności]	726
Art. 199. [Seksualne wykorzystanie stosunku zależności lub krytycznego położenia]	729
Art. 200. [Seksualne wykorzystanie małoletniego]	732
Art. 200a. [Elektroniczna korupcja seksualna małoletniego]	737

Art. 200b.	[Propagowanie pedofilii]	739
Art. 201.	[Kazirodztwo]	739
Art. 202.	[Publiczne prezentowanie treści pornograficznych]	740
Art. 203.	[Zmuszenie do uprawiania prostytucji]	743
Art. 204.	[Stręczycielstwo, sutenerstwo i kuplerstwo]	745
Art. 205.	(uchylony)	750
Rozdział XXVI		
Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece		751
Art. 206.	[Bigamia]	751
Art. 207.	[Znęcanie się]	751
Art. 208.	[Rozpijanie małoletniego]	760
Art. 209.	[Niealimentacja]	762
Art. 210.	[Porzucenie małoletniego lub osoby nieporadnej]	772
Art. 211.	[Uprowadzenie małoletniego lub osoby nieporadnej]	773
Art. 211a.	[Nielegalna adopcja]	774
Rozdział XXVII		
Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej		776
Art. 212.	[Zniesławienie]	776
Art. 213.	[Wyłączenie bezprawności zniesławienia]	785
Art. 214.	[Zniewaga ze względu na formę podniesienia lub rozgłoszenia zarzutu]	788
Art. 215.	[Podanie wyroku skazującego do publicznej wiadomości]	788
Art. 216.	[Zniewaga]	789
Art. 217.	[Naruszenie nietykalności cielesnej]	792
Art. 217a.	[Naruszenie nietykalności cielesnej w związku z interwencją]	794
Rozdział XXVIII		
Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową		795
Art. 218.	[Złośliwe lub uporczywe naruszanie praw pracownika]	795
Art. 218a.	[Naruszenie zakazu handlu w niedziele i święta]	799
Art. 219.	[Niezgłoszenie osoby wykonującej pracę zarobkową do ubezpieczenia społecznego]	799
Art. 220.	[Narażenie pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utrąty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu]	800
Art. 221.	[Niezawiadomienie o wypadku przy pracy lub chorobie zawodowej osoby wykonującej pracę zarobkową]	805
Rozdział XXIX		
Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego		806
Art. 222.	[Naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza]	806
Art. 223.	[Czynna napaść na funkcjonariusza publicznego]	808
Art. 223a.	[Publiczne nawoływanie do udostępnienia informacji dotyczących życia prywatnego funkcjonariusza]	814
Art. 223b.	[Udostępnianie informacji dotyczących życia prywatnego funkcjonariusza]	814

Art. 224.	[Wywieranie wpływu na czynności urzędowe]	814
Art. 224a.	[Falszywy alarm]	817
Art. 224b.	[Nawiązka i świadczenie pieniężne w razie skazania za falszywy alarm]	818
Art. 225.	[Udaremnianie lub utrudnianie przeprowadzania kontroli]	818
Art. 226.	[Znieważenie funkcjonariusza publicznego lub konstytucyjnego organu]	819
Art. 227.	[Przywłaszczenie funkcji publicznej]	822
Art. 228.	[Łapownictwo bierne]	822
Art. 229.	[Łapownictwo czynne]	830
Art. 230.	[Płatna protekcja bierna]	838
Art. 230a.	[Płatna protekcja czynna]	841
Art. 231.	[Nadużycie uprawnień przez funkcjonariusza publicznego]	841
Art. 231a.	[Ochrona prawna funkcjonariusza publicznego]	849
Art. 231b.	[Obrona konieczna]	849

Rozdział XXX

Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości	850
Art. 232. [Wywieranie wpływu na czynności urzędowe sądu]	850
Art. 233. [Falszywe zeznania]	850
Art. 234. [Falszywe oskarżenie]	856
Art. 235. [Tworzenie fałszywych dowodów]	859
Art. 236. [Zatajenie dowodów niewinności osoby podejrzanej]	861
Art. 237. [Złagodzona odpowiedzialność lub odstąpienie od karalności]	861
Art. 238. [Falszywe zawiadomienie o przestępstwie]	862
Art. 239. [Poplecznictwo]	863
Art. 240. [Karalne niezawiadomienie o przestępstwie]	870
Art. 241. [Naruszenie tajemnicy postępowania przygotowawczego lub rozprawy]	873
Art. 242. [Bezprawne samouwolnienie]	874
Art. 243. [Uwolnienie osoby pozbawionej wolności]	877
Art. 244. [Niestosowanie się do orzeczonych środków karnych]	878
Art. 244a. [Niestosowanie się do zakazu wstępu lub obowiązku osobistego stawiennictwa]	881
Art. 244b. [Niestosowanie się do obowiązków związanych z orzeczonym środkiem zabezpieczającym]	881
Art. 244c. [<i>Uchylanie się od wykonania obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę albo nawiązki</i>]	881
Art. 245. [Przemoc lub groźba bezprawna wobec uczestników postępowania]	882
Art. 246. [Wymuszanie zeznań, wyjaśnień, informacji lub oświadczenia przez funkcjonariusza publicznego]	884
Art. 247. [Znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności]	884
Art. 247a. [Czyny popełnione w związku z postępowaniem przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym]	885

Rozdział XXXI

Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum	886
Art. 248. [Naruszenia w związku z wyborami]	886
Art. 249. [Zakłócenie przebiegu wyborów]	886
Art. 250. [Naruszenie swobody głosowania]	887
Art. 250a. [Łapownictwo wyborcze]	888
Art. 251. [Naruszenie tajności głosowania]	888

Rozdział XXXII

Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu	889
Art. 252. [Wzięcie zakładnika]	889
Art. 253. (uchylony)	891
Art. 254. [Czynny udział w zbiegowisku]	892
Art. 254a. [Zamach na urządzenia infrastruktury]	892
Art. 255. [Publiczne nawoływanie do popełnienia występku lub przestępstwa skarbowego]	892
Art. 255a. [Rozpowszechnianie treści mogących ułatwić popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym]	893
Art. 256. [Propagowanie faszyzmu lub innego ustroju totalitarnego]	893
Art. 257. [Napaść z powodu ksenofobii, rasizmu lub nietolerancji religijnej]	895
Art. 258. [Przestępczość zorganizowana. Udział w zorganizowanej grupie przestępczej]	896
Art. 259. [Dobrowolne odstąpienie od udziału w zorganizowanej grupie przestępczej]	905
Art. 259a. [Przekraczanie granicy RP w celu popełnienia przestępstwa o charakterze terrorystycznym]	905
Art. 259b. [Nadzwyczajne złagodzenie kary; warunkowe zawieszenie wykonania kary]	905
Art. 260. [Zakłócenie przebiegu zgromadzenia]	906
Art. 261. [Znieważenie pomnika]	906
Art. 262. [Zbezczeszczenie zwłok]	906
Art. 263. [Wyrób i handel bronią bez zezwolenia]	907
Art. 264. [Nielegalne przekroczenie granicy]	911
Art. 264a. [Umożliwienie nielegalnego pobytu na terytorium RP]	913

Rozdział XXXIII

Przestępstwa przeciwko ochronie informacji	914
Art. 265. [Ujawnianie lub wykorzystanie informacji niejawnych]	914
Art. 266. [Ujawnianie informacji w związku z wykonywaną funkcją]	915
Art. 267. [Bezprawne uzyskanie informacji]	917
Art. 268. [Utrudnianie zapoznania się z informacją]	920
Art. 268a. [Niszczenie danych informatycznych]	921
Art. 269. [Uszkodzenie danych informatycznych]	922
Art. 269a. [Zakłócenie systemu komputerowego]	922
Art. 269b. [Wytwarzanie programów komputerowych]	922
Art. 269c. [Kontratyp działania w celu wykrycia błędów w zabezpieczeniach systemów informatycznych]	923

Rozdział XXXIV

Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	924
Art. 270. [Falszerstwo materialne]	924
Art. 270a. [Falszerstwo materialne faktur]	938
Art. 271. [Falszerstwo intelektualne]	939
Art. 271a. [Falszerstwo intelektualne faktur]	952
Art. 272. [Wyłudzenie podstępem poświadczenia nieprawdy]	953
Art. 273. [Używanie dokumentów poświadczających nieprawdę – zawierających falszerstwo intelektualne]	958
Art. 274. [Zbycie dokumentu tożsamości]	961
Art. 275. [Posługiwanie się cudzym dokumentem. Wywóz za granicę]	962
Art. 276. [Niwelowanie dokumentu]	965
Art. 277. [Usuwanie znaków granicznych]	969
Art. 277a. [Falszerstwo faktur z kwotą należności przekraczającą 10 mln zł]	970
Art. 277b. [Wysokość grzywny w razie skazania za fałszowanie faktur]	970
Art. 277c. [Nadzwyczajne złagodzenie kary lub odstąpienie od wymierzenia kary wobec sprawcy przestępstwa fałszowania faktur]	970
Art. 277d. [Nadzwyczajne złagodzenie kary wobec sprawcy przestępstwa fałszowania faktur]	971

Rozdział XXXV

Przestępstwa przeciwko mieniu	972
Art. 278. [Kradzież]	972
Art. 278a. [Kradzież szczególnie zuchwała]	986
Art. 279. [Kradzież z włamaniem]	987
Art. 280. [Rozbój]	994
Art. 281. [Kradzież rozbójnicza]	1015
Art. 282. [Wymuszenie rozbójnicze]	1017
Art. 283. [Wypadek mniejszej wagi]	1023
Art. 284. [Przywłaszczenie]	1025
Art. 285. [Uruchomienie impulsów telefonicznych]	1037
Art. 286. [Oszustwo]	1037
Art. 287. [Oszustwo komputerowe]	1052
Art. 288. [Zniszczenie mienia ruchomego]	1052
Art. 289. [Zabór pojazdu w celu krótkotrwałego użycia]	1056
Art. 290. [Kradzież drzewa z lasu]	1063
Art. 291. [Paserstwo umyślne]	1064
Art. 292. [Paserstwo nieumyślne]	1073
Art. 293. [Paserstwo programu komputerowego]	1076
Art. 294. [Obostrzenie odpowiedzialności]	1077
Art. 295. [Nadzwyczajne złagodzenie kary. Odstąpienie od ukarania]	1082

Rozdział XXXVI**Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu i interesom**

majątkowym w obrocie cywilnoprawnym	1084
Art. 296. [Wyrządzenie szkody w obrocie gospodarczym]	1084
Art. 296a. [Łapownictwo na stanowisku kierowniczym]	1098
Art. 296b. (uchylony)	1099
Art. 297. [Wyłudzenie kredytu]	1100
Art. 298. [Wyłudzenie odszkodowania]	1106
Art. 299. [Pranie pieniędzy]	1107
Art. 300. [Udaremnienie lub uszczuplenie zaspokożenia wierzyciela]	1119
Art. 301. [Pokrzywdzenie wierzyciela]	1129
Art. 302. [Zaspokojenie wybranych wierzycieli. Łapownictwo w postępowaniu egzekucyjnym]	1131
Art. 303. [Niwelowanie dokumentacji działalności gospodarczej]	1133
Art. 304. [Wyzysk kontrahenta; żądanie od konsumenta nadmiernych świadczeń z tytułu korzystania z kapitału]	1135
Art. 305. [Zakłócenie przetargu publicznego]	1136
Art. 306. [Fałszowanie znaków identyfikacyjnych]	1139
Art. 306a. [Cofanie lub inna ingerencja we wskazania licznika przebiegu w pojeździe mechanicznym]	1141
Art. 306b. [Obostrzenie odpowiedzialności]	1142
Art. 306c. [Zabór tablicy rejestracyjnej pojazdu. Używanie cudzej tablicy rejestracyjnej pojazdu]	1142
Art. 307. [Nadzwyczajne złagodzenie lub odstąpienie od wymierzenia kary]	1142
Art. 308. [Odpowiedzialność indywidualna zarządcy]	1143
Art. 309. [Obostrzenie kary grzywny]	1145

Rozdział XXXVII**Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi** 1147

Art. 310. [Fałszowanie pieniędzy i innych środków płatniczych albo dokumentów równoznacznych]	1147
Art. 311. [Oszustwo kapitałowe]	1161
Art. 312. [Puszczenie w obieg fałszywych pieniędzy i innych środków płatniczych, dokumentów płatniczych albo dokumentów równoważnych]	1162
Art. 313. [Fałszowanie urzędowego znaku wartościowego]	1163
Art. 314. [Fałszowanie znaku urzędowego]	1163
Art. 315. [Fałszowanie zalegalizowanego narzędzia pomiarowego lub probierczego]	1163
Art. 316. [Specjalna regulacja przypadku przedmiotów]	1163

Część wojskowa**Rozdział XXXVIII****Przepisy ogólne dotyczące żołnierzy** 1165

Art. 317. [Zastosowanie ustawy wobec żołnierzy]	1165
Art. 318. [Kontratyp rozkazu wojskowego]	1165

Art. 319.	[Kontratyp ostatecznej potrzeby wojskowej]	1166
Art. 320.	[Odpowiedzialność karna w przypadku niezdolności do służby wojskowej]	1166
Art. 321.	[Odpowiedzialność małoletniego]	1167
Art. 322.	[Areszt wojskowy]	1167
Art. 323.	[Ograniczenie wolności]	1168
Art. 324.	[Środki karne]	1169
Art. 325.	(uchylony)	1169
Art. 326.	[Wydalenie ze służby wojskowej]	1169
Art. 327.	[Degradacja stopnia]	1170
Art. 328.	[Możliwość orzeczenia degradacji]	1171
Art. 329.	[Wybór kary. Zamiana na areszt wojskowy]	1171
Art. 330.	[Wybór kary. Zamiana na ograniczenie wolności]	1171
Art. 331.	[Stosowanie kar dyscyplinarnych]	1172
Art. 332.	[Zbieg przestępstw]	1172
Art. 333.	[Warunkowe umorzenie postępowania]	1172
Art. 334.	[Obowiązki. Dozór]	1172
Art. 335.	[Zawieszenie wykonania kary]	1172
Art. 336.	[Odroczenie wykonania kary. Zwolnienie z odbycia kary]	1173
Art. 337.	[Warunki zatarcia skazania]	1173

Rozdział XXXIX

Przestępstwa przeciwko obowiązkowi pełnienia służby wojskowej	1174
Art. 338. [Samowolne opuszczenie jednostki]	1174
Art. 339. [Dezercja]	1179
Art. 340. [Nadzwyczajne złagodzenie kary]	1181
Art. 341. [Odmowa pełnienia służby]	1183
Art. 342. [Samookaleczenie. Wprowadzenie w błąd organu wojskowego]	1183

Rozdział XL

Przestępstwa przeciwko zasadom dyscypliny wojskowej	1184
Art. 343. [Odmowa wykonania rozkazu]	1184
Art. 344. [Niewykonanie rozkazu polecającego popełnienie przestępstwa]	1186
Art. 345. [Napaść na przełożonego]	1187
Art. 346. [Przemoc lub groźba bezprawna wobec przełożonego]	1190
Art. 347. [Znieważenie przełożonego]	1192
Art. 348. [Odpowiednie stosowanie wobec innych żołnierzy]	1193
Art. 349. [Odpowiednie stosowanie wobec żołnierzy państw sprzymierzonych]	1194

Rozdział XLI

Przestępstwa przeciwko zasadom postępowania z podwładnymi	1195
Art. 350. [Poniżenie podwładnego]	1195
Art. 351. [Naruszenie nietykalności cielesnej podwładnego]	1195
Art. 352. [Znęcanie się nad podwładnym]	1196
Art. 353. [Odpowiednie stosowanie wobec młodszego stopniem]	1197

Rozdział XLII

Przestępstwa przeciwko zasadom obchodzenia się z uzbrojeniem

i uzbrojonym sprzętem wojskowym	1198
Art. 354. [Nieostrożne używanie środków walki]	1198
Art. 355. [Spowodowanie wypadku komunikacyjnego przez żołnierza]	1199

Rozdział XLIII

Przestępstwa przeciwko zasadom pełnienia służby

Art. 356. [Naruszenie obowiązku wynikającego z przepisu lub zarządzenia regulującego tok służby]	1200
Art. 357. [Wprawienie się w stan nietrzeźwości lub odurzenia innym środkiem]	1201

Rozdział XLIV

Przestępstwa przeciwko mieniu wojskowemu

Art. 358. [Samowolne dysponowanie lub zabranie broni, amunicji, materiału wybuchowego lub innego środka walki]	1202
Art. 359. [Utrata broni, amunicji, materiału wybuchowego lub innego środka walki]	1202
Art. 360. [Niszczenie, uszkodzenie lub czynienie niezdatnym do użytku broni, amunicji, materiału wybuchowego lub innego środka walki]	1202
Art. 361. [Samowolne użycie wojskowego statku powietrznego lub wodnego]	1202
Art. 362. [Samowolne użycie wojskowego pojazdu mechanicznego]	1203
Art. 363. [Samowolne rozporządzenie przedmiotem swojego wyposażenia]	1203

O Autorach	1205
-------------------------	-------------

WYKAZ SKRÓTÓW

Apel.-Gda.	Apelacja – Sąd Apelacyjny w Gdańsku
Apel.-Lub.	Apelacja – Sąd Apelacyjny w Lublinie
Apel.-W-wa	Apelacja – Sąd Apelacyjny w Warszawie
Biul.PK	Biuletyn Prawa Karnego
Biul.SAKa	Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach
KSAG	Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej
KZS	Krakowskie Zeszyty Sądowe
M.P.	Monitor Polski
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSAŁ	Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi
OSASz	Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
OSAW	Orzecznictwo Apelacji Wrocławskiej
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
OSNPG	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNwSK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK-A	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Seria A
POSAG	Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
Prok. i Pr.-wkl.	Prokuratura i Prawo (wkładka)

WSTĘP

Oddawana do Państwa rąk książka zawiera orzeczenia Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych wydane po wejściu w życie Kodeksu karnego, tj. po 1 września 1998 r.

Ogromna liczba orzeczeń dostępnych w elektronicznych zbiorach powoduje, że często trudno jest odnaleźć te najistotniejsze. Dlatego w tego typu opracowaniu ważne jest kryterium ich wyboru. Obecnie problemem nie jest kwestia dostępności do orzecznictwa, lecz jego selekcja. W książce zastosowano kryterium merytoryczne. Wybrano te orzeczenia, które są istotne dla normowanej kwestii i stanowią pierwotne źródło interpretacji przepisu. Wyznaczają tzw. linię orzeczniczą. Są one bowiem w późniejszych judykatach powtarzane. Z reguły zawierają najszerzą argumentację, która może być powielana i rozwijana. Łatwo zatem będzie do nich sięgnąć. Ponadto są one odporne na upływ czasu. W niezmienionym stanie prawnym nie tracą na aktualności.

Dokonany wybór orzecznictwa pozwala lepiej zrozumieć istotę analizowanego przepisu i określić zakres jego zastosowania oraz pomaga wyjaśnić wątpliwości interpretacyjne. Ponadto stanowi pomocne uzupełnienie treści zawartych w podręcznikach do nauki prawa karnego materialnego oraz w komentarzach.

Merytoryczna selekcja orzecznictwa została wyróżniona przy użyciu stosownego ideogramu według kryteriów:

bardzo ważne – !!!

ważne – !!

warte uwagi – !

Dzięki tej formule Czytelnik od razu wychwyci wśród grupy orzeczeń to precedensowe – bardzo ważne – gdy stanowi ono źródło inspiracji dla późniejszego orzecznictwa, które jest również ważne. Każde orzeczenie zostało opatrzone informacją o dacie jego wydania i sygnaturze, a także danymi o miejscu publikacji.

Liczba orzeczeń wydawanych w kwestiach unormowanych w przepisach Kodeksu karnego jest różnicowana. Wynika to z tego, że różny jest zakres kodeksowych regulacji. Są artykuły zawierające wiele norm zamieszczonych w oddzielnych jednostkach redakcyjnych albo w jednej, ale bogatej treściowo. W takich przypadkach w celu łatwiejszego odnalezienia orzeczeń odnoszących się do określonego zagadnienia prawnego dokonano tematycznego ich podziału i oddzielono tytułkami naprowadzającymi na poszukiwane zagadnienie.

Treść orzeczeń została przedstawiona w postaci tez. Jeżeli jest to orzeczenie publikowane w zbiorze urzędowym orzecznictwa Sądu Najwyższego Izby Karnej (od zeszytu 2018/6 OSNK, poprzednio OSNKW), teza została zaczerpnięta *in extenso* z tego zbioru. W innych przypadkach tezy zostały zaczerpnięte

ze zbioru orzecznictwa LEX, jak też sformułowane przez Autorów jako wybrany fragment uzasadnienia najpełniej oddający istotę problemu prawnego stanowiącego przedmiot rozstrzygnięcia.

Książka jest pierwszym tego typu opracowaniem na rynku wydawniczym zawierającym wybór aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, dokonany na podstawie kryterium merytorycznej selekcji judykatów najbardziej przydatnych dla praktyki.

Publikacja jest adresowana w pierwszej kolejności do praktyków – sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych oraz aplikantów tych zawodów prawniczych, a także do przedstawicieli doktryny oraz studentów interesujących się prawem karnym materialnym.

Dariusz Świecki

USTAWA

z dnia 6 czerwca 1997 r.

KODEKS KARNY¹

(tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1138; zm.: Dz.U. z 2022 r. poz. 1726, poz. 1855, poz. 2339, poz. 2600; z 2023 r. poz. 289, poz. 818, poz. 852, poz. 1234, poz. 1834)

¹ Niniejsza ustawa w zakresie swojej regulacji realizuje postanowienia:

- 1) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1673 z dnia 23 października 2018 r. w sprawie zwalczania prania pieniędzy za pomocą środków prawno-karnych (Dz.Urz. UE L 284 z 12.11.2018, str. 22);
- 2) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/713 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie zwalczania fałszowania i oszustw związanych z bezgotówkowymi środkami płatniczymi, zastępującej decyzję ramową Rady 2001/413/WSiSW (Dz.Urz. UE L 123 z 10.05.2019, str. 18);
- 3) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępującej decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz.Urz. UE L 335 z 17.12.2011, str. 1 oraz Dz. Urz. UE L 18 z 21.01.2012, str. 7).

Odnosnik nr 1 dodany przez art. 2 pkt 1 ustawy z 14 kwietnia 2023 r. (Dz.U. poz. 818) zmieniającej nin. ustawę z dniem 13 maja 2023 r.

CZĘŚĆ OGÓLNA

ROZDZIAŁ I

ZASADY ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ

Art. 1. [Struktura przestępstwa. Warunki odpowiedzialności]

§ 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

§ 2. Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

Zagadnienia ogólne

Dla uznania zachowania za przestępstwo konieczne jest ustalenie, że jest to czyn bezprawny, to jest sprzeczny z porządkiem prawnym, czyn karalny, to jest realizujący znamiona opisane w przepisie części szczególnej Kodeksu karnego lub innej ustawy, karygodny, to jest społecznie szkodliwy w stopniu wyższym, i wreszcie czyn zawiniony, to jest pozwalający postawić sprawcy zarzut, że choć mógł postąpić inaczej, postąpił niezgodnie z prawem (art. 1 k.k. i art. 42 ust. 1 Konstytucji).

Dla bytu przestępstwa niezbędna jest jego materialna cecha (art. 1 § 2 w zw. z art. 115 § 2 k.k.). Przestępstwem jest czyn nie tylko formalnie wyczerpujący znamiona określone w ustawie karnej, ale i godzący w substancjalne dobra społeczne, uznawane przez społeczeństwo i pozostające pod ochroną nie tylko prawa karnego, ale i innych systemów normatywnych. Czyn ten musi wykazywać obiektywną aspołeczność jako skierowany przeciwko wartościom akceptowanym przez społeczeństwo.

wyrok SA w Krakowie z 17 marca 2016 r., II AKa 301/15, LEX nr 2073646

Przepis art. 1 k.k. określa podstawowe zasady odpowiedzialności karnej i jakkolwiek nie definiuje on poszczególnych elementów w strukturze przestępstwa, to jednak jego treść w sposób jednoznaczny wyłącznie wskazuje zasadnicze przesłanki pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej. Wysławia również cztery podstawowe zasady, na których taka odpowiedzialność jest oparta: *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, *nullum crimen sine culpa*, *nullum crimen sine periculo sociali*.

postanowienie SN z 22 grudnia 2020 r., IV KK 646/19, LEX nr 3224712

Czyn

- ! Czynem może być tylko zachowanie się człowieka, będące „wytworem jego woli”, a zachowania (ruchy), wykonywane wyłącznie pod wpływem siły zewnętrznej – przymusu fizycznego – czynem nie są, o ile sprawca siły tej nie mógł się oprzeć (*vis absoluta*).

wyrok SA w Warszawie z 23 czerwca 1999 r., II AKa 154/99, OSA 2000/7–8, poz. 50

Stopień społecznej szkodliwości czynu

- !! Artykuł 115 § 2 k.k., który zawiera zamknięty katalog kryteriów oceny stopnia szkodliwości społecznej czynu, nie pozostawia wątpliwości, że dominujące znaczenie mają okoliczności z zakresu strony przedmiotowej, do której dołączono tylko dwie przesłanki strony podmiotowej (postać zamiaru i motywację sprawcy), pominięto natomiast okoliczności związane z samym podmiotem czynu, tj. sprawcą, takie jak: wiek, opinia, właściwości i warunki osobiste, które wpływają na wymiar kary (art. 53 § 2 k.k.).

postanowienie SN z 25 czerwca 2008 r., V KK 1/08, OSNKW 2008/9, poz. 75

- !! 1. Ustawodawca, formułując w art. 115 § 2 k.k. normatywne przesłanki oceny stopnia społecznej szkodliwości czynu, zbudował zamknięty katalog okoliczności, z których każda charakteryzuje się prawną doniosłością. Pominięcie w ocenie którejkolwiek z nich czy też formułowanie własnych okoliczności, odmiennych od ustawowych i nadawanie im zasadniczego znaczenia, stanowi naruszenie prawa materialnego.

2. Jeżeli w art. 1 § 2 k.k. mówi się o znikomej społecznej szkodliwości czynu, to wymóg znikomości dotyczy społecznej szkodliwości ocenianej kompleksowo, nie zaś jej poszczególnych faktorów.

wyrok SN z 19 października 2016 r., V KK 250/16, LEX nr 2152411

- !! Zarzut nadania poszczególnym okolicznościom z art. 115 § 2 k.k. zbyt dużej lub zbyt małej rangi skierowany jest przeciw dokonany ustaleniom faktycznym, których weryfikowanie w ramach postępowania kasacyjnego jest niedopuszczalne (art. 523 k.p.k.).

postanowienie SN z 28 grudnia 2017 r., II KK 441/17, LEX nr 2447340

- !! Społeczna szkodliwość czynu zabronionego jest właściwością stopniowalną, a wynika to wprost z treści art. 1 § 2 k.k. Należy jednak podkreślić, że ustawodawca nie pozostawił orzekania co do stopnia społecznej szkodliwości swobodnej ocenie sądu, skoro w art. 115 § 2 k.k. określił kwantyfikatory tej oceny. Sformułowanie „sąd bierze pod uwagę” zawarte w cytowanym przepisie oznacza, że sąd orzekający nie może pominąć żadnego z tych kryteriów oceny, chyba że któreś z nich nie odnosi się do znamion ustawowych konkretnego typu przestępstwa.

wyrok SN z 22 lutego 2018 r., II KK 349/17, LEX nr 2449784

Dla uznania znikomości stopnia społecznej szkodliwości czynu nie jest konieczne, aby owa znikomość była obustronna, tzn. aby dotknęła zarówno strony przedmiotowej, jak i podmiotowej.

wyrok SN z 12 lutego 2021 r., I KK 74/20, LEX nr 3146884

Spółeczna szkodliwość czynu to materialny element każdego czynu zabronionego przez ustawę karną, który decyduje o tym, czy taki czyn jest przestępstwem (art. 1 § 2 k.k.). W przepisie art. 115 § 2 k.k. ustawodawca wskazał, jakie elementy powinny być brane pod uwagę przy dokonywaniu oceny stopnia społecznej szkodliwości każdego czynu zabronionego. Oceny takiej należy dokonywać indywidualnie, w odniesieniu do każdego czynu wyczerpującego znamiona określone w ustawie karnej, zarówno w kontekście ustalenia, czy czyn taki jest społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy (art. 1 § 2 k.k.), jak i wtedy, gdy ustawa karna wiąże określone skutki z popełnieniem czynu o określonym stopniu społecznej szkodliwości, np. art. 93b § 1 k.k.

postanowienie SN z 24 lutego 2021 r., IV KK 33/21, LEX nr 3171320

Ocena stopnia społecznej szkodliwości konkretnego zachowania powinna być oceną całościową, uwzględniającą okoliczności wymienione w art. 115 § 2 k.k., nie zaś sumą czy pochodną ocen cząstkowych takiej, czy innej „ujemności” tkwiącej w poszczególnych okolicznościach, i dlatego też, jeżeli w art. 1 § 2 k.k. mówi się o znikomej społecznej szkodliwości czynu, to wymóg znikomości dotyczy społecznej szkodliwości ocenianej kompleksowo, nie zaś jej poszczególnych czynników.

wyrok SN z 27 lipca 2021 r., III KK 346/20, LEX nr 3305210

Karalność

Jeżeli opis czynu zarzuconego oskarżonemu w akcie oskarżenia nie zawiera jednego ze znamion czynu, a sąd orzekający nie czynił żadnych modyfikacji tego zarzutu, to zaskarżony wyrok zapadł w odniesieniu do zachowania, którego opis odpowiadał jedynie w części ustawowym znamionom przestępstwa. W tej sytuacji zaskarżenie wyroku tylko na korzyść oskarżonego obliuguje do wydania wyroku uniewinniającego.

wyrok SN z 17 grudnia 2008 r., III KK 372/08, LEX nr 491431

Dopuszczalne, a niekiedy nawet konieczne jest doprecyzowanie znamion ustawowych niektórych czynów zabronionych w aktach rangi podstawowej, to jest w rozporządzeniach. Takie działanie ustawodawcy nie narusza zasady *nul-lum crimen sine lege* zawartej w art. 1 § 1 k.k.

postanowienie SN z 29 stycznia 2009 r., I KZP 29/08, OSNKW 2009/2, poz. 15

W obszarze prawa penalnego nie jest dopuszczalne dokonywanie wykładni rozszerzającej określonych regulacji na niekorzyść sprawcy. Tego rodzaju zabieg interpretacyjny godziłby bowiem w wyrażoną w art. 42 ust. 1 Konstytucji i art. 1 § 1 k.k. zasadę określoności przestępstwa.

wyrok SN z 11 lipca 2012 r., II KK 179/12, LEX nr 1219289

!! W myśl zasady *lex criminalis retro non agit*, jeżeli czyn nie był zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia, to późniejsze wydanie ustawy karnej nie może objąć karalnością tego czynu i jego sprawcy (wynika to wprost z art. 1 § 1 k.k.). Nie budzi też żadnych wątpliwości sytuacja odwrotna, gdy w chwili popełnienia czyn był wprawdzie zabroniony pod groźbą kary, ale przed prawomocnym osądzeniem sprawy nastąpiła depenalizacja tego czynu. Sprawca nie może ponosić odpowiedzialności za zachowanie, które nie jest zabronione przez aktualnie obowiązujące prawo, toteż w zależności od etapu postępowania karnego, jeżeli zostało wszczęte, należy je umorzyć lub wydać wyrok uniewinniający.

wyrok SA w Warszawie z 1 sierpnia 2012 r., II AKa 165/12, LEX nr 1238262

!! Brak w opisie czynu przypisanego oskarżonemu w wyroku (art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k.) jakiegokolwiek znamienia ustawowego typu czynu zabronionego skutkuje niemożnością przypisania odpowiedzialności karnej za ten czyn (art. 1 § 1 i art. 115 § 1 k.k.).

wyrok SN z 6 kwietnia 2017 r., V KK 372/16, OSNKW 2017/9, poz. 51

Wina

! Odpowiedzialność karna opiera się na zasadzie winy. Oznacza to, że sprawca czynu zabronionego ponosi odpowiedzialność karną tylko na tyle, na ile można mu postawić zarzut, przy czym skalę tego zarzutu, a więc i zakres odpowiedzialności, wyznaczają zasady subiektywizacji i indywidualizacji.

wyrok SN z 4 listopada 2002 r., III KK 58/02, LEX nr 56846

! W doktrynie i orzecnictwie dominuje pogląd, że w wypadku kumulatywnej kwalifikacji prawnej czynu fakt ten z reguły wpływa na wyższy stopień społecznej szkodliwości czynu, przekładając się na wyższy stopień winy i możliwość wymierzenia surowszej sankcji karnej. Nadto zauważa się, że w wypadku skazania za przestępstwo na podstawie dwóch lub więcej zbiegających się przepisów okoliczności stanowiące znamiona przestępstw określonych w tych przepisach mogą być uznane za obciążające, z wyłączeniem tych, które mieszczą się w przepisie, na którego podstawie wymierzono karę.

wyrok SN z 3 listopada 2004 r., V KK 1/03, LEX nr 141319

!! Na stopień zawinienia wpływają wszelkie okoliczności, które decydują o zakresie swobody sprawcy w wyborze i realizacji zachowania zgodnego z prawem, a w tym możliwość rozpoznania znaczenia czynu, możliwość podjęcia decyzji zgodnej z prawem i możliwość faktycznego sterowania swoim postępowaniem. Stopień winy najściślej zależy od stanu poczytalności, a okoliczności sprawy nie wskazują, by którykolwiek z oskarżonych miał ją ograniczoną bądź zniesioną. Stopień zawinienia, który limituje górną granicę dolegliwości kary, należy odnieść indywidualnie do roli, jaką każdy z oskarżonych odegrał w organizacji przestępstwa, stosownie do ustaleń poczynionych w wyroku.

wyrok SA w Lublinie z 16 stycznia 2007 r., II AKa 350/06, LEX nr 314617

Wina jest składnikiem struktury przestępstwa, a tym samym warunkiem jego przypisania sprawcy czynu (art. 1 § 3 k.k.). Pojęcie winy nie jest jednak tożsame z wystąpieniem elementów strony podmiotowej czynu, określonych w art. 9 § 1 i 2 k.k., jako także warunku odpowiedzialności karnej. Wina, skrótowo rzecz ujmując, wyraża się w zarzucalności z powodu wadliwie ukształtowanej woli sprawcy, który naruszył normę sankcjonowaną w sytuacji, gdy bezprawność czynu była przez niego rozpoznawalna. W praktyce podstawy do stwierdzenia winy występują zawsze wtedy, gdy nie ma ustawowych okoliczności wyłączających winę.

wyrok SN z 8 lutego 2017 r., III KK 226/16, LEX nr 2224610

Art. 2. [Przestępstwa skutkowe z zaniechania]

Odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie podlega ten tylko, na kim ciążył prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi.

Powiązanie czynności sprawczej przestępstwa skutkowego popełnionego przez zaniechanie, z innym obowiązkiem oskarżonego, niż wskazany w czynie zarzuconym, nie narusza tożsamości czynu. Sąd może zatem przyjąć w wyroku, że przestępstwo takie zostało popełnione przez zaniechanie innego, niż określony w zarzucie aktu oskarżenia, obowiązku, jeśli tylko był on prawnym, szczególnym obowiązkiem zapobiegnięcia skutkowi, ciężącym na oskarżonym (art. 2 k.k.).

postanowienie SN z 5 lutego 2002 r., V KKN 473/99, OSNKW 2002/5–6, poz. 34

Niedopełnienie obowiązku polega na zaniechaniu podjęcia takich czynności, które w danej sytuacji faktycznej, zgodnie z obowiązującymi przepisami i regułami postępowania, należało podjąć.

wyrok SN z 10 grudnia 2002 r., IV KKN 667/99, LEX nr 74384

Jeśli skutek stanowiący ustawowe znamię przestępstwa popełnionego przez zaniechanie jest następstwem bezprawnych zachowań wielu osób, to zważywszy na treść art. 2 k.k., może być on przypisany tym tylko, które nie wykonały ciężącego na nich prawnego, szczególnego obowiązku zapobiegnięcia skutkowi, i tylko wtedy, gdy w nastąpieniu skutku urzeczywistniło się niebezpieczeństwo, które wykonanie tego obowiązku miało odwrócić.

wyrok SN z 24 lutego 2005 r., V KK 375/04, OSNKW 2005/3, poz. 31

Przepis art. 2 k.k. statuuje normatywny warunek odpowiedzialności za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie. Dla przypisania takiej odpowiedzialności, a zatem przypisania skutku w przypadku zaniechania, owo zaniechanie musi być bezprawne, oparte wyłącznie na powiązaniu normatywnym ze skutkiem. Osoba odpowiadająca za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie musi się charakteryzować określonymi cechami. Innymi słowy

mówiąc, z art. 2 k.k. wynika, że sprawca wobec dobra chronionego normą zajmuje pozycję gwaranta zapobiegnięcia skutkowi. Mamy więc do czynienia z tzw. przestępstwem indywidualnym.

wyrok SN z 22 listopada 2005 r., V KK 100/05, LEX nr 164374

!! Prawnokarną odpowiedzialność za skutek uzasadnia jedynie takie przyczynienie się, które w sposób istotny zwiększa ryzyko wystąpienia tego skutku. Dla przyjęcia karygodnego charakteru przyczynienia się do powstania skutku konieczne jest ustalenie, że sprawca – niezależnie od innych warunków obiektywnego przypisania skutku – zachowaniem swoim w sposób znaczący zwiększył ryzyko wystąpienia skutku stanowiącego znamię typu czynu zabronionego, co najczęściej będzie można wnioskować z faktu istotnego naruszenia reguł ostrożnego postępowania z dobrem prawnym w danych warunkach.

postanowienie SN z 15 lutego 2012 r., II KK 193/11, OSNKW 2012/9, poz. 89

!! Artykuł 2 k.k. uzależnia odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie od szczególnego obowiązku prawnego ciążącego na sprawcy niedopuszczenia do tego skutku. Oznacza to, że za przestępstwo skutkowe z zaniechania nie może odpowiadać każdy, jak to zachodzi przy działaniu, ale tylko ten, kto pełni funkcje gwaranta ochrony danego dobra, kogo obciąża obowiązek prawny, a nie tylko obowiązek społeczny czy moralno-obyczajowy, więc ten, kto ma pozycję gwaranta zapobiegnięcia skutkowi. Omawiane przestępstwo jest przestępstwem indywidualnym.

wyrok SA w Krakowie z 10 maja 2012 r., II Aka 48/121, LEX nr 1227524

!! Prawny, szczególny obowiązek, o którym mowa w art. 2 k.k., nie może być utożsamiany z kierowanym wobec określonej osoby czy przez nią samą wobec siebie, oczekiwaniem postąpienia pożądanego w danej sytuacji w myśl ogólnych – moralnych, życiowych czy też obyczajowych zasad; obowiązek ten musi wynikać z reguł prawnych, których źródłem – w odniesieniu do określonej osoby – jest treść aktu normatywnego, orzeczenie sądu, umowa czy też skonkretyzowana sytuacja faktyczna, w której w sposób jednoznaczny urzeczywistnia się powstanie po stronie tej osoby wymagania zapobieżenia powstaniu skutku stanowiącego znamię określonego czynu zabronionego.

wyrok SN z 4 marca 2015 r., IV KK 32/15, OSNKW 2015/6, poz. 53

!! 1. Kauzalną podstawą przypisania przestępstwa skutkowego popełnionego przez zaniechanie (a takie zostało zarzucone oskarżonym) jest wyjaśnienie przyczynowe prawnie relewantnego skutku. Wymaga to udzielenia odpowiedzi na pytanie, dlaczego doszło do wystąpienia skutku, jaka była tego kauzalna przyczyna. Dopiero wtedy, gdy kwestia ta zostanie prawidłowo rozwiązana, jest możliwe przejście na płaszczyznę normatywną i udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy sprawca, który wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi zaniechał określonego działania, mógł zapobiec powstaniu skutku.

2. Znając przyczynę wystąpienia skutku, należy rozważyć, czy działanie, które zostało zaniechane, wyeliminowałoby ten skutek. Ustalić zatem należy, czy w razie wykonania przez obu oskarżonych zaniechanego działania skutek w postaci

zerwania przewodu i gwałtownego wyzwolenia energii elektrycznej wystąpiłby. Innymi słowy, czy zachowanie, którego oskarżeni zaniechali, wyeliminowałoby ten skutek.

3. Od oskarżonych można domagać się tylko takiego zachowania, które są w stanie zrealizować, aby zapobiec skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego.

4. Treścią obowiązku gwaranta jest podjęcie niezbędnych czynności, prowadzących zgodnie z posiadaną wiedzą i doświadczeniem życiowym do zneutralizowania niebezpieczeństwa grożącego dobru prawnie chronionemu, a przynajmniej do jego istotnego zmniejszenia. Od gwaranta należy domagać się jedynie takiego zachowania, które znajduje się w jego sprawczym zasięgu, któremu jest on w stanie podołać, aby zapobiec skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego.

wyrok SA we Wrocławiu z 6 kwietnia 2016 r., II Aka 67/16, OSAW 2016/2, poz. 338

Katalog źródeł obowiązku gwaranta, o którym mowa w art. 2 k.k., nie został określony w Kodeksie karnym, a w doktrynie nie udało się osiągnąć jednomyślności dotyczącej szczegółów tego katalogu. Tym niemniej w judykaturze i doktrynie szeroko przyjmowany jest pogląd, że źródłem obowiązku gwaranta mogą być: akt normatywny, orzeczenie sądu, umowa, dobrowolne zobowiązanie przyjęcia pieczy nad inną osobą, uprzednie zachowanie się gwaranta stwarzające zagrożenie dla dobra prawnego czy też skonkretyzowana sytuacja faktyczna, w której w sposób jednoznaczny urzeczywistnia się powstanie po stronie tej osoby wymagania zapobieżenia powstaniu skutku stanowiącego znamię określonego czynu zabronionego.

Sprawca może więc, w wyniku różnych, faktycznych i prawnych, zdarzeń samodzielnie przyjąć na siebie obowiązek gwaranta, czyli obowiązek pieczy nad określonym dobrem prawnym przed zagrożeniem pochodzącym z określonego źródła. W szczególności usytuowanie w tej pozycji może nastąpić w wyniku umowy, jak również poprzez złożenie dobrowolnych oświadczeń woli. Dobrowolne przyjęcie stanowiska gwaranta nie musi przybierać formy cywilnego kontraktu. Niewyczerpujące jest jednak rzeczywiste objęcie funkcji gwaranta.

wyrok SN z 19 lipca 2018 r., IV KK 371/17, OSNKW 2018/10, poz. 68

Art. 3. [Zasada humanitaryzmu]

Kary oraz inne środki przewidziane w tym kodeksie stosuje się z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z poszanowaniem godności człowieka.

Zasada humanitaryzmu, określona w art. 3 k.k., jest związana ze stosowaniem kar oraz innych środków przewidzianych w Kodeksie karnym i sprowadza się do minimalizacji cierpień, dolegliwości i innych niedogodności zadawanych w związku z realizacją norm prawa karnego.

postanowienie SN z 19 października 2010 r., II KK 224/10, OSNwSK 2010, poz. 1978

! Zasada humanizmu powinna być właściwie interpretowana i stosowana w szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy względy zdrowotne łączą się ze społecznymi. Zasada humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej może uzasadniać potraktowanie sytuacji zdrowotnej skazanego jako podlegającej ocenie w kategorii ważnych względów osobistych lub rodzinnych, ale może to mieć miejsce jedynie wówczas, gdy nie występują inne przesłanki do odroczenia wykonania kary, i wtedy, gdy brak pomyślnych rokowań leczenia nie zależy od tego, czy prowadzone jest ono w warunkach wolnościowych, czy też więziennych.

postanowienie SA w Szczecinie z 12 listopada 2015 r., II AKzw 1106/15, OSASz 2016/3, s. 5–11

Art. 4. [Zasady stosowania ustawy karnej]

§ 1. Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy.

§ 2. Jeżeli według nowej ustawy za czyn objęty wyrokiem nie można orzec kary w wysokości kary orzeczonej, wymierzoną karę obniża się do wysokości najsurowszej kary możliwej do orzeczenia na podstawie nowej ustawy.

§ 3. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zagrożony karą pozbawienia wolności, wymierzoną karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu zamienia się na grzywnę albo karę ograniczenia wolności, przyjmując że jeden miesiąc pozbawienia wolności równa się 60 stawkom dziennym grzywny albo 2 miesiącom ograniczenia wolności.

§ 4. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, skazanie ulega zatarciu z mocy prawa.

Art. 4 § 1

!!! Przez użyte w art. 2 § 1 k.k. określenie „ustawa” – jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale z 25 listopada 1971 r. – VI KZP 42/71 (OSNKW 1972/2, poz. 30), dotyczącej podobnego zagadnienia – należy rozumieć cały stan prawny obowiązujący zarówno w chwili popełnienia przestępstwa, jak i w chwili orzekania. „Cały stan prawny” zaś to zarówno ustawa, jak i każdy akt normatywny, czerpiący swą moc obowiązującą z upoważnienia ustawy, wydany przez właściwy organ na podstawie i w granicach określonych tym upoważnieniem.

uchwała SN z 18 kwietnia 1973 r., VI KZP 5/73, OSNKW 1973/7–8, poz. 87

!!! Użyte w art. 2 § 1 k.k. [obecnie art. 4 § 1 k.k. – dop. red.] określenie: „w czasie orzekania”, jest określeniem szerokim, mogącym odnosić się do różnych faz postępowania karnego (przygotowawczego, rozpoznawczego, odwoławczego, wykonawczego), a nie tylko do fazy jurysdykcyjnej, tj. do „wyrokowania”.

uchwała SN z 19 sierpnia 1993 r., I KZP 20/93, OSNKW 1993/9–10, poz. 55

!! Jeżeli w czasie orzekania obowiązują inne niż w czasie popełnienia czynu przepisy niekarne, od których jednak zależy ocena bezprawności zachowania

sprawcy, należy przy ocenie tej uwzględnić nowe przepisy, chyba że przepisy poprzednio obowiązujące są względniejsze dla tego sprawcy.

wyrok SN z 11 października 2000 r., III KKN 356/99, LEX nr 51458

Przy ocenie, która z dwóch ustaw jest względniejsza, należy brać pod uwagę cały stan prawny mający zastosowanie do badanego czynu w chwili popełnienia i w chwili orzekania.

wyrok SA w Lublinie z 23 marca 2006 r., II AKa 286/05, LEX nr 183571

Przepis art. 25 § 1 pkt 1 k.p.k., ustanawiający właściwość sądu okręgowego w sprawach o zbrodnie, obejmuje zakresem tej właściwości sprawy o czyny zabronione, które należały do kategorii zbrodni w czasie ich popełnienia. Oznacza to, że jeśli czyn zabroniony miał wtedy status występku, a po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu rejonowego, jako rzeczowo właściwego, na skutek zmiany zagrożenia ustawowego włączony został do kategorii zbrodni, to taka zmiana ustawy, jako niekorzystna dla oskarżonego, nie może odnosić się do czynu objętego oskarżeniem (art. 4 § 1 k.k.). Zachowuje on zatem status występku, a właściwym do rozpoznania sprawy pozostaje sąd rejonowy.

uchwała SN z 26 stycznia 2007 r., I KZP 34/06, OSNKW 2007/2, poz. 10

Zmiana określeń definiujących znamiona czynów zabronionych (także w części tzw. słowniczka) traktowana musi być także jako zmiana ustawy.

wyrok SN z 28 października 2014 r., IV KK 287/14, LEX nr 1539481

Do odpowiedzialności lustracyjnej nie stosuje się reguł odpowiedzialności karnej i w związku z tym nie ma zastosowania art. 4 § 1 w zw. z art. 116 k.k.

wyrok SN z 1 września 2015 r., V KK 413/14, LEX nr 1794323

Ocena względności ustaw dokonana w ramach stosowania art. 4 § 1 k.k. nie może ograniczać się do prostego zestawienia wysokości sankcji zawartych w porównywanych przepisach, lecz wymaga analizy wszystkich skutków wynikających dla oskarżonego z zastosowania ustawy nowej albo obowiązującej poprzednio. Przy ocenie, która z ustaw jest względniejsza dla sprawcy, bierze się pod uwagę całą ustawę, a nie poszczególne jej przepisy, jak chce tego skarżący. W każdym razie należy stosować w całości tylko jedną z ustaw ze wszystkimi jej konsekwencjami. Nie jest możliwa kompilacja względniejszych przepisów z obu ustaw.

wyrok SA w Krakowie z 16 września 2015 r., II AKa 148/15, LEX nr 1997873

Określenie „ustawa obowiązująca poprzednio” z art. 4 § 1 k.k. oznacza nie tylko ustawę obowiązującą w czasie popełnienia przestępstw, ale także wszystkie inne zmieniające się stany prawne obowiązujące po czasie popełnienia przestępstwa, a przed wydaniem orzeczenia. Reguła zawarta w art. 4 § 1 k.k. ma zastosowanie zatem nie tylko do sytuacji, w której ustawa względniejsza obowiązywała w czasie popełnienia przypisanego sprawcy przestępstwa, ale także do sytuacji, w której w okresie pomiędzy chwilą popełnienia przestępstwa a chwilą orzekania obowiązywała, choćby przez krótki okres, taka ustawa względniejsza.

wyrok SA w Krakowie z 28 czerwca 2016 r., II AKa 104/16, LEX nr 2179308

!! Obowiązek stosowania przepisów tylko jednej ustawy oznacza, że w zakresie właściwego zastosowania art. 4 § 1 k.k. sąd musi dokonać wyboru między konkurującymi ustawami i zastosować całościowo jedną z nich – tę która *in concreto* jest względniejsza dla sprawy.

wyrok SN z 17 listopada 2016 r., II KK 351/16, LEX nr 2151421, tak też w uzasadnieniu postanowienia SN z 13 października 2021 r., I KZP 2/21, LEX nr 3240557

!! Względność ustaw karnych, o której mówi przepis art. 4 k.k., winna być oceniona nie hipotetycznie, abstrakcyjnie, lecz poprzez porównanie konkretnej sytuacji na tle obydwu aktów prawnych.

postanowienie SN z 23 stycznia 2018 r., IV KK 188/17, LEX nr 2435659

!! Zastosowanie przepisu nieobowiązującego w dacie orzekania wymaga powołania art. 4 § 1 k.k.

wyrok SN z 11 sierpnia 2020 r., II KK 56/20, LEX nr 3150289

! W ustawie z 15 stycznia 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz.U. poz. 189), mocą której została zmieniona treść art. 102 k.k., zastrzeżono jednocześnie w art. 2 tejże ustawy, że przepisy jej stosuje się do czynów popełnionych przed dniem wejścia w jej życie o tyle, o ile termin przedawnienia jeszcze nie upłynął. Jeśli zatem do dnia zmiany przepisów o przedawnieniu (tj. do dnia 2 marca 2016 r.) nie nastąpiło przedawnienie, kwestię przedawnienia karalności należy oceniać według art. 101 i 102 k.k. – w brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania i to niezależnie od tego, czy dla oceny prawnej konkretnego zachowania konieczne jest odwołanie się do reguły kolizyjnej określonej w art. 4 § 1 k.k.

postanowienie SN z 20 października 2020 r., V KK 375/20, LEX nr 3066976

!! Nakaz wynikający z treści art. 4 § 1 k.k. nie obejmuje zastosowania jednej, wybranej ustawy do wszystkich czynów sprawcy, będących przedmiotem osądu w jednym postępowaniu, a więc do wszystkich zapadłych w nim rozstrzygnięć. Wymóg zastosowania w całości ustawy względniejszej, co wynika wprost z treści art. 4 § 1 k.k., odnosi się do poszczególnych czynów, a nie do całości wyroku obejmującego różne czyny; ustawa obowiązująca w czasie popełnienia czynu może okazać się względniejsza co do jednego z czynów, objętych osądem, a surowsza odnośnie innego czynu.

postanowienie SN z 9 grudnia 2020 r., V KK 479/20, LEX nr 3090039

!! W sytuacji kiedy ustawa nowelizująca Kodeks karny w zakresie okresów przedawnienia karalności, zawartych w art. 101 i n. tego Kodeksu, nie zawiera przepisu przejściowego (intertemporalnego) ustalającego w sposób szczególny relację nowych i obowiązujących poprzednio okresów przedawnienia karalności, orzekając o odpowiedzialności karnej sprawcy należy uwzględnić art. 4 § 1 k.k., nakazujący stosowanie ustawy obowiązującej poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawy.

wyrok z SN 19 marca 2021 r., V KK 386/20, LEX nr 3169238

Stosując w prawidłowy sposób art. 4 § 1 k.k. w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego, sąd winien rozważyć „względność” ustaw przy porównaniu stanu normatywnego z daty orzekania w przedmiocie wydania wyroku łącznego oraz stanu normatywnego z czasu popełnienia każdego z przestępstw wchodzących w skład zbiegu.

wyrok SA w Poznaniu z 21 kwietnia 2021 r., II AKa 49/21, LEX nr 3175232

Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie, wskazuje się, iż przy ocenie „względności ustawy” należy brać pod uwagę wszystkie prawnokarne instytucje porównywanych ustaw, które mogłyby mieć zastosowanie do danego sprawcy, czyli musi to być dokonywana *in concreto*, a nie *in abstracto*, ocena kompleksowa, uwzględniająca wszystkie ujemne konsekwencje wydanego w oparciu o te ustawy orzeczenia.

Porównaniu podlegają przepisy dawne i nowe nie tylko pod względem rodzaju i wysokości kary, lecz także pod względem wszelkich innych składników kształtujących sytuację prawną sprawcy w związku z jego czynem. Dotyczy to np. instytucji warunkowego umorzenia, przedawnienia, granic wieku odpowiedzialności karnej, zasad wymiaru kary, powrotność do przestępstwa, zatarcia skazania, stosowania nadzwyczajnego złagodzenia lub obostrzenia kary, warunkowego zwolnienia, amnestii czy przepisów o zakresie miejscowym zastosowania ustawy karnej (por. np. uchwała SN z 12 marca 1996 r., I KZP 2/96, OSNKW 1996/3–4, poz. 16; postanowienie SN z 3 grudnia 2001 r., V KKN 67/01, OSNKW 2002/5–6, poz. 36; W. Wróbel, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Kraków 2003, s. 473–681).

postanowienie SN z 13 maja 2021 r., V KK 159/21, LEX nr 3177814

Przepisy art. 81 ust. 1 i 2 ustawy z 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 nie wyłączają stosowania art. 4 § 1 k.k. w sytuacji, gdy tylko jedna z kar, których połączenie sąd rozważa w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego, została prawomocnie orzeczona do dnia 23 czerwca 2020 r. albo po tej dacie.

postanowienie SN z 13 października 2021 r., I KZP 2/21, OSNK 2021/11–12, poz. 44

Artykuł 4 § 1 k.k. znajduje zastosowanie do orzekania kary łącznej zarówno w wyroku skazującym, jak i w wyroku łącznym.

postanowienie SN z 10 listopada 2021 r., IV KK 676/19, LEX nr 3359083

W razie zmiany ustawy w trakcie realizacji czynu ciągłego w sytuacji, gdy pierwsze zachowanie objęte tym czynem popełnione zostało w trakcie obowiązywania ustawy starej, a ostatnie zachowanie popełnione zostało po zmianie ustawy, należy uznać, że cały czyn ciągły popełniony został pod rządami ustawy nowej.

wyrok SN z 28 grudnia 2021 r., II KK 595/21, LEX nr 3322305

Norma intertemporalna zawarta w art. 2 § 1 k.w. (podobnie jak w art. 4 § 1 k.k. i art. 2 § 2 k.k.s.) znajdzie zastosowanie do uregulowań epizodycznych zawartych w ustawie albo aktach wykonawczych, które uszczegóławiają przepisy ustawowe albo stanowią ich wypełnienie (przepisy blankietowe), jeżeli w ustawie nie przewidziano stosownych uregulowań przewidujących odmienne reguły rozstrzygające o kolizji ustaw w czasie.

postanowienie SN z 9 marca 2022 r., I KZP 12/21, LEX nr 3322682

Art. 4 § 2

Reguła określona w art. 4 § 2 k.k. nie wprowadza możliwości ponownej oceny przypisanego prawomocnym wyrokiem czynu pod kątem trafności przyjętej kwalifikacji prawnej i taka modyfikacja jest niedopuszczalna.

postanowienie SA w Katowicach z 16 czerwca 1999 r., II AKz 167/99, LEX nr 38939

Nie jest uzasadniony wniosek o dokonanie na podstawie art. 4 § 2 k.k. zmiany dawnego wyroku, skazującego m.in. na konfiskatę mienia, motywowany brakiem kary tego rodzaju w Kodeksie karnym. Mienie objęte konfiskatą przeszło na rzecz Skarbu Państwa z chwilą uprawomocnienia się wyroku, kilka lat przed wejściem w życie Kodeksu karnego.

postanowienie SA w Krakowie z 2 września 1999 r., II AKz 199/99, LEX nr 38518

Przewidziany w art. 4 § 2 k.k. nakaz obniżenia prawomocnie orzeczonej kary, w warunkach określonych tym przepisem, nie ma zastosowania do zastępczej kary pozbawienia wolności, przekraczającej 12 miesięcy, orzeczonej prawomocnym wyrokiem przed 1 września 1998 r., rozmiar bowiem zastępczej kary pozbawienia wolności nie mieści się w pojęciu górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za dany czyn.

Zarówno w świetle dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego, jak i w doktrynie, zdecydowanie dominuje stanowisko, że przez górne ustawowe zagrożenie rozumie się górną granicę sankcji przewidzianej w przepisie określającym typ przestępstwa. Przyjmuje się zatem, że dla ustalenia kary, jaką „zagrożone” jest dane przestępstwo, znaczenie ma jedynie kara „przewidziana” za to przestępstwo w przepisie części szczególnej Kodeksu karnego lub innej ustawy karnej.

postanowienie SN z 20 października 1999 r., II KKN 199/99, LEX nr 39425

Artykuł 4 § 2 k.k. nie daje sądowi podstaw do dokonywania ocen w zakresie surowości zapadłych uprzednio orzeczeń, a jest jedynie normą nakazującą łagodzić orzeczone kary w sytuacjach, gdy ich wysokość przewyższa górną granicę obowiązującego aktualnie za dany czyn ustawowego zagrożenia.

postanowienie SA w Katowicach z 3 listopada 1999 r., II AKz 329/99, OSA 2000/7–8, poz. 51

1. Postępowanie karne mające za przedmiot kwestię obniżenia kary na podstawie art. 4 § 2 k.k. powinno toczyć się na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego.

2. Przez ustawowe zagrożenie karą rozumieć należy zagrożenie przewidziane w sankcji przepisu określającego dany typ przestępstwa. Jest ono zatem

związane z danym typem przestępstwa, który figuruje w katalogu przestępstw (część szczególna ustawy karnej), wszystkie zatem modyfikacje kary, tak w górnym, jak i dolnym progu zagrożenia, zarówno zaostrzające, jak i łagodzące jej wymiar, nie zmieniają ustawowego zagrożenia, które jest niezmiennie w ramach przyjętej w ustawie typizacji przestępstw.

postanowienie SN z 6 września 2000 r., III KKN 337/00, OSNKW 2000/9–10, poz. 81

Art. 4 § 4

Ustawa w art. 4 § 4 odnosi się do wypadków tzw. pełnej depenalizacji, kiedy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary. Oznacza to, że przepis ten nie ma zastosowania do wypadków, w których nastąpiło „przekwalifikowanie” przestępstwa do kategorii wykroczeń. W takich przypadkach może nastąpić modyfikacja penalizacji – jednak nie następuje zatarcie skazania z mocy prawa. Ustawa w art. 4 § 4 k.k. odnosi się do przypadków tzw. pełnej depenalizacji, kiedy czyn objęty wyrokiem nie jest już zagrożony pod groźbą kary.

postanowienie SN z 24 sierpnia 1999 r., II KKN 150/99, LEX nr 39095

Zgodnie z art. 4 § 4 k.k., jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, skazanie ulega zatarciu z mocy prawa. Pojęcie czynu, użyte w zacytowanym przepisie, odnosi się do całokształtu zachowania sprawcy, będącego przedmiotem postępowania karnego, nie zaś jedynie do tych jego elementów, które były istotne z punktu widzenia wypełnienia znamion czynu zabronionego określonego w ustawie poprzednio obowiązującej.

postanowienie SN z 23 kwietnia 2019 r., IV KK 442/18, LEX nr 2650271

Ocena dokonywana na potrzeby zastosowania art. 4 § 4 k.k. sprowadza się do ustalenia, czy czyn objęty prawomocnym wyrokiem jest nadal czynem zabronionym pod groźbą kary w nowej ustawie. Ocena ta nie może ograniczać się jednak do analizy ustalonego w wyroku opisu czynu zabronionego, gdyż ten – siłą rzeczy – ma odpowiadać przepisowi karnemu sprzed jego zmiany. Uwzględnić musi ona bowiem całokształt czynu, który był przedmiotem osądu i przypisania przestępstwa. Przepis art. 4 § 4 k.k. nakazuje jedynie ustalić, czy czyn objęty wyrokiem jest nadal czynem zabronionym pod groźbą kary. Porównaniu podlega więc nie zespół ustawowych znamion określony w obu ustawach, a to, czy konkretne przestępstwo, rozumiane jako zachowanie będące zdarzeniem historycznym, którego dotyczy prawomocny wyrok, jest nadal zabronione przez ustawę, która weszła w życie po uprawomocnieniu się orzeczenia.

postanowienie SN z 13 czerwca 2019 r., III KK 154/18, LEX nr 2685431

Porównaniu z punktu widzenia art. 4 § 4 k.k. podlega nie zespół ustawowych znamion określony w obu ustawach, a to, czy konkretne przestępstwo (rozumiane jako zachowanie będące zdarzeniem historycznym), określone prawomocnym wyrokiem jest nadal zabronione przez ustawę, która weszła w życie po uprawomocnieniu się orzeczenia. Bez znaczenia pozostaje więc to, czy opis czynu przypisanego odpowiada znamionom typu czynu zabronionego określonym w nowej

ustawie tak długo, jak długo konkretne zachowanie w całości realizuje znamiona czynu zabronionego pod groźbą kary zawarte zarówno w starej, jak i nowej ustawie.

postanowienie SN z 19 czerwca 2019 r., III KK 283/18, LEX nr 2692717

!! Obecnie kryminalizacją objęte są także sytuacje, w których niewykonywany obowiązek alimentacyjny wynika z ustawy. W odróżnieniu jednak od poprzedniego stanu prawnego, nie każde uchylanie się od takiego ustawowego obowiązku (przy założeniu spełnienia pozostałych znamion) będzie stanowiło przestępstwo, a tylko takie, gdy ustawowy obowiązek został skonkretyzowany co do jego wysokości. Sąd zobowiązany jest więc badać na podstawie akt sprawy, czy wysokość świadczeń alimentacyjnych została skonkretyzowana w orzeczeniu sądowym, ugodzie lub innej umowie określającej wysokość takiego świadczenia. Badając sprawę co do skazań za przestępstwo z art. 209 § 1 k.k. na podstawie poprzedniego stanu prawnego sąd nie może więc ograniczać się do zbadania opisu czynu zawartego w sentencji wyroku, gdyż związany jest zarówno granicami przypisanego sprawcy w wyroku czynu, jak i ustaleniami faktycznymi poczynionymi przez sąd w postępowaniu rozpoznawczym.

wyrok SN z 10 września 2020 r., IV KK 287/19, LEX nr 3276849

Art. 5. [Zasada terytorialności]

Ustawę karną polską stosuje się do sprawcy, który popełnił czyn zabroniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej.

! Do czynu, wypełniającego znamiona art. 42 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, popełnionego za granicą, zasada terytorialności zawarta w art. 5 k.k. nie może mieć zastosowania.

wyrok SA w Warszawie z 19 stycznia 2000 r., II AKa 494/99, LEX nr 1681155

! Artykuł 6 § 2 k.k. przyjął zasadę „wielomiejscowości” popełnienia czynu zabronionego. Za miejsce popełnienia czynu zabronionego uważa się bowiem zarówno miejsce, w którym sprawca działał, jak i miejsce, w którym zaniechał działania, do którego był obowiązany, a także miejsce, w którym skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił, jak i miejsce, w którym skutek według zamiaru sprawcy miał nastąpić. Przyjęcie zasady „wielomiejscowości” rozszerza znacznie polską jurysdykcję w oparciu o zasadę terytorialności.

wyrok SA w Łodzi z 24 stycznia 2001 r., II AKa 240/01, LEX nr 84224

Art. 6. [Czas i miejsce popełnienia czynu zabronionego]

§ 1. Czyn zabroniony uważa się za popełniony w czasie, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany.

§ 2. Czyn zabroniony uważa się za popełniony w miejscu, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić.

Czas popełnienia czynu

Przestępstwo niealimentacji należy do tzw. przestępstw wieloczynnościowych, którego czas popełnienia (art. 6 § 1 k.k.) określa czas dokonania ostatniego z czynów składających się na realizację znamion typu. Dalsze, już po wyroku skazującym za przestępstwo niealimentacji, sprowadzenie przez sprawcę stanu, o jakim mowa w przepisie art. 209 § 1 k.k., stanowi nowe przestępstwo.

postanowienie SA w Gdańsku z 11 sierpnia 1999 r., II AKo 199/99, LEX nr 42876

Początkiem popełnienia przez sprawcę przestępstwa trwałego, np. samowolnego oddalenia, dezercji, nielegalnego posiadania broni itp., jest moment wywołania swoim czynem stanu bezprawnego. Jest to jednak tylko początkowa faza przestępstwa trwałego, które jest następnie utrzymywane przez pewien czas.

Przepisów dotyczących młodocianego nie stosuje się do takiego sprawcy przestępstwa samowolnego oddalenia (art. 338 § 1 lub 2 k.k.), który ukończył 21 lat w czasie trwania tego przestępstwa (art. 115 § 10 w zw. z art. 6 § 1 k.k.), albowiem końcową chwilą jego popełnienia jest dopiero moment ustania wytworzonego i utrzymywanego przez sprawcę stanu bezprawnego, tj. samowolnej nieobecności w macierzystej jednostce wojskowej lub w wyznaczonym miejscu przebywania.

postanowienie SN z 15 lutego 2002 r., WK 1/02, OSNKW 2002/7–8, poz. 58

W przypadku utrzymywania przez sprawcę w ciągu dłuższego czasu stanu bezprawnego, realizującego znamiona czynu zabronionego (jak np. nielegalne posiadanie broni), bieg okresu przedawnienia należy liczyć od zaprzestania utrzymywania stanu bezprawnego.

postanowienie SA w Krakowie z 28 kwietnia 2010 r., II AKz 154/10, LEX nr 590580

Przy braku wskazania w opisie czynu ciągłego konkretnego dnia miesiąca (albo innego punktu czasowego), podanego w wyroku jako końcowy moment zachowania sprawcy, za czas popełnienia tego przestępstwa, w rozumieniu art. 6 § 1 k.k., uznać należy ostatni dzień tego miesiąca.

postanowienie SN z 27 września 2011 r., III KK 89/11, LEX nr 1124779

W razie braku możliwości precyzyjnego określenia punktu czasowego stanowiącego końcowy moment działania sprawcy za czas popełnienia takiego przestępstwa, w rozumieniu art. 6 § 1 k.k., traktować należy ostatni dzień ostatniego

miesiąca roku, do którego oskarżony podejmował, składające się na czyn ciągły, jednostkowe działania.

wyrok SN z 29 lipca 2015 r., II KK 118/15, LEX nr 1781772

Za czas popełnienia przestępstwa w warunkach ciągłości uznaje się ostatni moment działania sprawcy, a mówiąc precyzyjniej, czas ostatniego ze składających się na to przestępstwo zachowań.

postanowienie SN z 26 stycznia 2022 r., IV KK 690/21, LEX nr 3370659

Miejsce popełnienia czynu

Artykuł 6 § 2 k.k. przyjął zasadę „wielomiejscowości” popełnienia czynu zabronionego. Za miejsce popełnienia czynu zabronionego uważa się bowiem zarówno miejsce, w którym sprawca działał, jak i miejsce, w którym zaniechał działania, do którego był obowiązany, a także miejsce, w którym skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił, jak i miejsce, w którym skutek według zamiaru sprawcy miał nastąpić. Przyjęcie zasady „wielomiejscowości” rozszerza znacznie polską jurysdykcję w oparciu o zasadę terytorialności.

wyrok SA w Łodzi z 24 stycznia 2001 r., II AKa 240/01, LEX nr 84224

W przypadku wprowadzania narkotyków na obszar Państwa Polskiego miejscem popełnienia przestępstwa w ujęciu art. 6 § 2 k.k. oraz art. 31 k.p.k. jest skonkretyzowany obszar terytorium państwa przylegający do tego fragmentu granicy, przez który substancje te przewieziono.

postanowienie SA w Katowicach z 6 września 2017 r., II AKz 582/17, LEX nr 2440802

Art. 7. [Kwalifikacja przestępstw. Zbrodnia i występki]

§ 1. Przestępstwo jest zbrodnią albo występkiem.

§ 2. Zbrodnią jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą.

§ 3. Występkiem jest czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych albo powyżej 5000 złotych, karą ograniczenia wolności przekraczającą miesiąc albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc.

Zbrodnia

O tym, czy konkretny czyn konkretnego sprawcy jest zbrodnią, decyduje treść art. 7 § 2 k.k. w powiązaniu z dolną granicą ustawowego zagrożenia, przewidzianą za czyn o określonej typizacji, według stanu prawnego ustalonego z zastosowaniem reguł określonych w art. 4 § 1 tego Kodeksu, więc przepis art. 25 § 1 pkt 1 k.p.k. obejmuje zakresem właściwości rzeczowej sądu okręgowego tylko te czyny zabronione, które należały do kategorii zbrodni w czasie ich popełnienia i nie utraciły tego statusu w dacie badania kwestii właściwości.

Z powyższych względów, wobec tego, że czyn z art. 156 § 1 pkt 2 k.k. zarzuca-ny oskarżonemu miał zostać popełniony przed zmianą brzmienia wspomnianego przepisu, która nastąpiła w dniu 13 lipca 2017 r., kwalifikującą ww. czyn jako zbrodnię, to zmiany tej, jako dla oskarżonego niekorzystnej wobec surowszego zagrożenia karą, nie można odnosić do czynu objętego oskarżeniem. W konsekwencji zaskarżone rozstrzygnięcie jawi się jako w pełni trafne.

postanowienie SA w Katowicach z 25 października 2017 r., I AKz 708/17, LEX nr 2496767

Występek

Przestępstwo polegające na ujawnieniu tajemnicy bankowej, o którym mowa w art. 171 ust. 5 ustawy z 1997 r. – Prawo bankowe, stanowi występek, bo jest zagrożone karą grzywny i pozbawienia wolności do lat trzech (zob. art. 7 k.k.). W przeciwieństwie do zbrodni występek można popełnić także nieumyślnie, ale tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi (art. 8 k.k.). Artykuł 171 ust. 5 ustawy z 1997 r. – Prawo bankowe zastrzeżenia takiego nie wprowadza, a zatem czyn wypełniający znamiona uregulowanego w nim przestępstwa musi być popełniony umyślnie; w przeciwnym razie nie podlega odpowiedzialności karnej.

wyrok SA w Warszawie z 17 września 2018 r., VI ACa 284/17, LEX nr 2612152

Art. 8. [Zasada ustalania strony podmiotowej]

Zbrodnię można popełnić tylko umyślnie; występek można popełnić także nieumyślnie, jeżeli ustawa tak stanowi.

Jednorazowe działanie, nawet w zмовie z innymi, choćby uczestnikami zorganizowanej grupy przestępczej, dające podstawę do stwierdzenia współsprawstwa, działania w szajce przestępczej, doraźnej czy trwalszej, nie jest tożsame z działaniem w grupie zorganizowanej, czy choćby ze świadomością istnienia takiej grupy, organizmu o pewnej stabilności, strukturze, przestępczym programie czy przeznaczeniu. Skoro występek z art. 258 § 1 k.k. można popełnić tylko umyślnie (art. 8 k.k.), to świadomość istnienia takiej grupy jest niezbędnym warunkiem przypisania udziału w grupie. Nie można należeć do grupy przestępczej, nie wiedząc, że taka grupa istnieje. Nie wystarcza, że istnienia grupy i współdziałania z nią sprawca mógł i powinien się być domyślać. Powinność (i możliwość) domysławiania się są znamionami nieumyślności (art. 9 § 2 k.k.), zatem nie spełniają znamienia umyślności występkę z art. 258 § 1 k.k.

wyrok SA w Krakowie z 8 lipca 2009 r., II AKa 132/00, LEX nr 533943

Byłoby czymś niedorzecznym, gdyby zamiar sprawcy miał zależeć wyłącznie od tego, do czego tenże zechce się przyznać. Podstawę wnioskowania w tej materii powinna w takiej sytuacji stanowić analiza uzewnętrznionych przejawów zachowania sprawcy, a nie jego werbalne stanowisko. Obowiązkiem sądu czyniącego ustalenia dotyczące zamiaru jest więc ocena okoliczności wiążących się ze sposobem działania sprawcy, rodzajem użytego przez niego narzędzia,

lokalizacją i intensywnością zadanych ciosów, rozmiarem spowodowanych obrażeń, w końcu dotyczących jego zachowania po popełnieniu czynu.

wyrok SA w Lublinie z 15 września 2015 r., II AKa 183/15, LEX nr 1820503

! Możliwość przewidzenia skutku stanowiącego znamię czynu zabronionego charakteryzuje nieumyślność i nie wystarcza do przyjęcia zamiaru wynikowego. Innymi słowy, to świadomość możliwości zrealizowania znamion czynu zabronionego, a nie możliwość świadomości takiej realizacji, są warunkiem przyjęcia zamiaru wynikowego.

wyrok z SA w Krakowie z 24 stycznia 2018 r., II AKa 270/17, LEX nr 2574097

Art. 9. [Strona podmiotowa czynu. Umyślność i nieumyślność]

§ 1. Czyn zabroniony popełniony jest umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi.

§ 2. Czyn zabroniony popełniony jest nieumyślnie, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć.

§ 3. Sprawca ponosi surowszą odpowiedzialność, którą ustawa uzależnia od określonego następstwa czynu zabronionego, jeżeli następstwo to przewidywał albo mógł przewidzieć.

Zamiar

!! Przepis art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k. wymaga, aby wyrok skazujący zawierał dokładne określenie przypisanego oskarżonemu czynu. Przypisujące oskarżonemu dokonanie przestępstwa z art. 156 § 1 k.k. sąd okręgowy winien był w opisie czynu zawrzeć okoliczności, które dotyczą zamiaru (art. 9 § 1 k.k.), co więcej – winien był wskazać, z jaką postacią ten czyn zabroniony został popełniony – z zamiarem bezpośrednim czy też zamiarem ewentualnym.

wyrok SA w Lublinie z 7 lutego 2002 r., II AKa 307/01, OSA 2003/1, poz. 5

!! Na gruncie prawa karnego rzeczą fundamentalną jest zasada subiektywizacji odpowiedzialności karnej, z którą tzw. zamiar ogólny nie da się pogodzić, jest wręcz jej zaprzeczeniem. Chodzi wszakże o określenie rzeczywistych przeżyć psychicznych sprawcy w chwili popełnienia przestępstwa, co przy winie umyślnej oznacza, że świadomość sprawcy obejmować musi wszystkie okoliczności faktyczne odpowiadające zespołowi ustawowych znamion czynu zabronionego.

postanowienie SN z 3 stycznia 2006 r., II KK 80/05, OSNKW 2006/4, poz. 38

! Pamiętając, że umyślność postrzegana jest jako zamiar, podczas gdy nieumyślność to jego brak, to w tym kontekście poszukiwanie granicy tego podziału opierać się powinno na określeniu w konkretnej sprawie stopnia prawdopodobieństwa

prognozowania wystąpienia negatywnego skutku. Im wyższe jest to prawdopodobieństwo wywołane aktywnością sprawcy, tym z większą pewnością przyjmowany jest zamiar. Natomiast spadek prawdopodobieństwa poniżej pewnego progu oznacza brak zamiaru.

wyrok SA w Lublinie z 30 sierpnia 2016 r., II AKa 190/16, LEX nr 2121873

Zamiar popełnienia czynu zabronionego polega na ukierunkowaniu zachowania na osiągnięcie określonego celu i sterowaniu tym zachowaniem. Na zamiar składają się strona intelektualna oraz woluntatywna. Zamiar jest warunkowany wyobrażeniem celu (strona intelektualna) i dążeniem opartym na motywacji jego osiągnięcia (strona woluntatywna). Od strony intelektualnej umyślność wymaga świadomości wszystkich tych okoliczności (przedmiotowych), które składają się na charakterystykę typu czynu zabronionego. Strona woluntatywna zamiaru polega zaś na tym, że sprawca, rozpoznając możliwość realizacji określonego stanu rzeczy (strona intelektualna), decyduje się go zrealizować.

wyrok SA w Katowicach z 29 listopada 2019 r., V ACa 266/18, LEX nr 2764356

Nawet wyartykułowanie zamiaru zabójstwa nie zawsze wskazuje na rzeczywiste intencje osoby, która wypowiada takie słowa. Uzewnętrznione przejawy zachowania sprawcy nie zawsze determinują określenie zamiaru jego działania i stąd konieczne jest także rozważenie innych przesłanek podmiotowych oraz przedmiotowych.

wyrok SA w Szczecinie z 12 grudnia 2019 r., II AKa 151/19, LEX nr 2891718

Postać zamiaru

Byłoby czymś niedorzecznym, gdyby zamiar sprawcy miał zależeć wyłącznie od tego, do czego tenże zechce się przyznać. Podstawę wnioskowania w tej materii powinna w takiej sytuacji stanowić analiza uzewnętrznionych przejawów zachowania sprawcy, a nie jego werbalne stanowisko. Obowiązkiem sądu czyniącego ustalenia dotyczące zamiaru jest więc ocena okoliczności wiążących się ze sposobem działania sprawcy, rodzajem użytego przez niego narzędzia, lokalizacją i intensywnością zadanych ciosów, rozmiarem spowodowanych obrażeń, w końcu dotyczących jego zachowania po popełnieniu czynu.

wyrok SA w Lublinie z 15 września 2015 r., II AKa 183/15, LEX nr 1820503

Uchybienia w zakresie oceny elementów strony podmiotowej czynu, w tym też odnoszące się do przyjęcia zamiaru czy też jego postaci, mogą być traktowane wyłącznie jako błąd w ustaleniach faktycznych.

postanowienie SN z 18 stycznia 2022 r., V KK 423/21, LEX nr 3370258

Zamiar bezpośredni

Zamiar nagły nie przemawia wcale za przyjęciem działania z zamiarem ewentualnym pozbawienia życia, gdyż nagłość może też towarzyszyć zamiarowi bezpośredniemu.

wyrok SA w Katowicach z 29 września 2017 r., II AKa 8/17, LEX nr 2414612

- ! Zamiar przemyślany jako forma zamiaru bezpośredniego cechuje się dłuższym procesem podejmowania decyzji przestępczej, w którym sprawca rozważa motywy popełnienia czynu, planuje jego popełnienie, dobiera środki, dokonuje czynności przygotowawczych, zatem decyzja przestępcza następuje po odpowiednim namyśle i przeżyciach sprawcy. Pełna premedytacja obejmuje zarówno premedytację zamiaru, jak i premedytację postanowień wiążących się z realizacją zamierzonego przestępstwa.

wyrok SA w Krakowie z 7 grudnia 2017 r., II AKa 125/16, LEX nr 2561682

- ! W doktrynie wyróżnia się kilka istotnych warunków, by uznać działanie sprawców takich czynów za popełnione w zamiarze nagłym. Po pierwsze, musi pojawić się nieprzewidziany, zaskakujący sprawcę bodziec, który uniemożliwia mu namysł, po drugie, musi nastąpić natychmiastowa reakcja tego sprawcy na bodziec, musi on przystąpić bezzwłocznie do działania. Po trzecie, musi on mieć drastycznie ograniczony czas decyzji i to nie dlatego, że nie chce on przemyśleć sytuacji, lecz że uczynić tego nie może. W końcu musi być w subiektywnie dla siebie trudnej sytuacji.

wyrok SA we Wrocławiu z 15 listopada 2018 r., II AKa 317/18, LEX nr 2609641

- ! Użyty w art. 9 § 1 k.k. zwrot „chce” wcale nie jest równoznaczny ze zwrotem „pragnie”. Sprawca „chce” popełnić czyn nie tylko wtedy, gdy pragnie realizacji znamion i gdy następstwa czynu są dlań pożądane, ale również wtedy, gdy realizację znamion wyobraża sobie jako konieczny, choć obojętny lub nawet niepożądany skutek swego zachowania. Z zamiarem bezpośrednim mamy do czynienia również przy tzw. przestępstwie nieuchronnym, które zachodzi wówczas, gdy istnieje pewność co do tego, że wraz z urzeczywistnieniem stanu rzeczy, którego sprawca bezpośrednio chce, zrealizowany zostanie – w pewnym sensie jako jego nieunikniony produkt uboczny – inny stan rzeczy prawnokar nie relewantny.

wyrok SA we Wrocławiu z 16 października 2019 r., II AKa 307/19, LEX nr 2761622

- !! Stopień winy sprawcy działającego z zamiarem nagłym jest mniejszy niż gdy sprawca realizuje zamiar przemyślany. Sprawca nie ma bowiem dość czasu i warunków do wszechstronnego przemyślenia czynu, więc podejmuje decyzję określonego zachowania się, której w innych warunkach być może nie podjąłby. Dlatego decyzja podjęta w sposób nagły, pod wpływem emocji, zaskoczenia, zagrożenia, bez możliwości racjonalnego rozważenia okoliczności, jest mniej naganna od zamiaru przemyślanego, gdy sprawca ma czas i możliwość wszechstronnego przemyślenia czynu, a jednak przestępstwo z rozmysłem przygotowuje i następnie wykonuje.

wyrok SA w Krakowie z 4 marca 2020 r., II AKa 243/19, LEX nr 3108304

- ! Zamiarem oskarżonego było pozbawienie pokrzywdzonego życia. Decyduje o tym prawidłowo ustalony:
- rodzaj użytego narzędzia (maczeta z odsłoniętym ostrzem),
 - sposób jego użycia (ciosy zdawane ostrzem),
 - wielość zadanych ciosów (kilka, w tym co najmniej 3 celne),

- rozmiar obrażeń (głębokie rany cięte, sięgające do kości: złamanie otwarte główki kości ramiennej, kości łokciowej i głowy kości promieniowej, uszkodzone mięśnie),
 - ich umiejscowienie wynikające z gestów obronnych ofiary, która chroniła się przed uderzeniami ukierunkowanymi w okolice szyi i głowy (charakterystyczne dla odruchu osłaniania głowy),
 - nieudzielenie pomocy krwawiącemu pokrzywdzonemu (oskarżony odjechał pośpiesznie z miejsca zajścia, nie interesując się stanem pokrzywdzonego, po czym ukrywał się, tymczasem z opinii medycznej wynika, że nieudzielenie pomocy medycznej skutkowałoby wykrwawieniem się ofiary, prowadząc do jej śmierci),
 - poprzedzająca działanie zapowiedź („zajebię cię”).
- wyrok SA w Warszawie z 3 grudnia 2020 r., II AKa 161/20, LEX nr 3107829

Ustalenie, że sprawca działał z zamiarem bezpośrednim pozbawienia życia, wymaga, tak jak i każde inne ustalenie, wykazania takiego zamiaru – w sposób niebudzący żadnych wątpliwości. Jeśli sprawca nie wyraża zamiaru zabicia werbalnie, to o takim zamiarze może świadczyć sposób zachowania się sprawcy w czasie czynu, po czynie, a w szczególności użyte narzędzie, ilość i rodzaj ciosów, ich lokalizacja, siła tych ciosów i oczywiście przyczyna śmierci. W pewnym zakresie istotne też będzie, dla właściwej kwalifikacji prawnej takiego zachowania, ustalenie zachowania oskarżonego po dokonaniu czynu. Wszystkie dopiero te i inne elementy podmiotowo-przedmiotowe, należyć uwzględnione i rozważone, pozwalają ustalić, czy sprawca chciał pokrzywdzonego pozbawić życia, czy też przewidując taką możliwość, na to się godził. Odtworzenie tego procesu myślowego sprawcy jest jedną z bardziej złożonych i trudniejszych okoliczności stanu faktycznego.

wyrok SA w Łodzi z 2 lipca 2021 r., II AKa 118/21, OSAŁ 2022/1, poz. 185

Działanie z zamiarem nagłym, bezrefleksyjnie, łagodzi stopień winy.

wyrok SA we Wrocławiu z 3 marca 2022 r., II AKa 416/21, LEX nr 3379880

Zamiar ewentualny

Zamiar ewentualny zawsze wskazuje na niższy stopień winy (w rozumieniu art. 53 § 1 k.k.) od stopnia, którego przypisanie – w takim samym układzie okoliczności – uzasadniałoby udowodnienie sprawcy działania z zamiarem bezpośrednim.

wyrok SA w Łodzi z 10 września 2013 r., II AKa 126/13, LEX nr 1363274

Zamiar quasi ewentualny polega na tym, że sprawca chce popełnić czyn, ale nie ma pewności co do wystąpienia jednego ze znamion i godzi się na jego zaistnienie. Odpowiada to w pewien sposób zamiarowi ogólnemu, zachodzącemu w sytuacji, gdy ktoś zadaje uderzenia np. młotkiem w głowę innej osoby i odpowiada za zrealizowany stopień uszkodzeń ciała (ciężkie, średnie, lekkie), jeżeli tylko uświadamia sobie możliwość ich wystąpienia i ma chęć zadawania uderzeń.

wyrok SA w Szczecinie z 2 lutego 2017 r., II AKa 197/16, LEX nr 2295136

Różnica między zamiarem wynikowym a świadomą nieumyślnością (lekkomyślnością) uwidacznia się właśnie w sferze wolicjonalnej. I w przypadku zamiaru ewentualnego, i w przypadku lekkomyślności sprawca ma bowiem świadomość, że swoim zachowaniem może wyczerpać znamiona czynu zabronionego. Różnica polega natomiast na tym, że w przypadku zamiaru ewentualnego sprawca godzi się z tą konsekwencją, natomiast w przypadku lekkomyślności tej konsekwencji nie chce i się nań nie godzi, a znamiona strony przedmiotowej czynu zabronionego realizuje dlatego, że bezpodstawnie sądzi, że jego popełnienia uniknie. Granica między zamiarem ewentualnym a nieumyślnością jest zatem niezwykle wąska, co powoduje, że dokonując ustaleń w tym przedmiocie, należy starannie zwracać uwagę na cechy charakterystyczne dla zamiaru w określonej jego formie i tylko tam można przyjąć istnienie owej formy zamiaru (w tym wypadku ewentualnego), gdzie wola sprawcy jest niedwuznaczna. „Godzenie się”, będące istotą zamiaru ewentualnego, to bowiem akceptacja stanu rzeczy objętego znamionami przedmiotowymi, które sprawca może zrealizować. „Godzenie się” przybiera postać różnego rodzaju stanów obojętności sprawcy wobec tego, co czyni lub co może z jego zachowań wyniknąć. W tym przypadku chodzi bowiem o przeżycie psychiczne, które da się zwerbalizować następująco: „dopuszczam taką możliwość”, „wszystko mi jedno, czy to nastąpi, czy nie”, „lepiej, żeby nie nastąpiło, ale jeśli nastąpi, to trudno”.

wyrok SN z 4 grudnia 2018 r., II KK 104/18, LEX nr 2586256

Oczywistym jest, że każdemu człowiekowi w działaniu zawsze towarzyszy zamiar bezpośredni („chce”), zaś zamiar ewentualny jest niejako „produktem ubocznym”. Zamiar ewentualny, będący w istocie zamiarem wynikowym, nigdy bowiem nie występuje samodzielnie, lecz zawsze obok zamiaru bezpośredniego. Wszelka aktywność człowieka (działanie) lub jej brak (zaniechanie), jest zachowaniem w jakimś celu (dążenie do czegoś). Umysłność działania w formie zamiaru ewentualnego nie może być bezpośrednim czynnikiem sprawczym określonego zachowania i nigdy nie kieruje działaniem sprawcy. Istota tego zamiaru polega na tym, że jest on zawsze związany z jakimś bezpośrednim zamiarem, czyli z dążeniem do osiągnięcia celu i z tego względu nie występuje samoistnie. Innymi słowy, konstrukcja zamiaru ewentualnego, przyjęta w art. 9 § 1 k.k., polega na tym, że sprawca, realizując swój cel, który zamierza osiągnąć, przewiduje też realną możliwość popełnienia przestępstwa i godzi się na zaistnienie takiego skutku, jaki w rezultacie jego kierunkowego działania nastąpi. Jednocześnie „zamiar”, to określony proces zachodzący w psychice sprawcy, wyrażający się w świadomej woli zrealizowania przedmiotowych znamion czynu zabronionego, przy czym zamiar zarówno bezpośredni, jak i ewentualny oznacza zjawisko obiektywnej rzeczywistości, realny przebieg procesów psychicznych, nie jest zaś pojęciem z dziedziny ocen czy też z dziedziny wartości.

Tak rozumiany zamiar podlega takiemu samemu dowodzeniu jak elementy strony przedmiotowej określonego typu czynu zabronionego (wyrok SA w Lublinie z 28 września 2018 r., II AKa 188/18, LEX nr 2583934). Stąd też zamiar nie może być przedmiotem przypuszczeń i domniemań, a jego ustalenie nie może się opierać na formułowaniu teoretycznie możliwej wersji zdarzenia. Ustalenie

zamiaru jest oczywiście niejednokrotnie bardzo trudne, o ile sam sprawca swojego zamiaru nie ujawni.

wyrok SN z 3 lipca 2019 r., IV KK 143/18, LEX nr 2692099

Wśród wielu koncepcji zamiaru ewentualnego najczęściej w orzecznictwie przyjmuje się teorię obojętności woli sprawcy. W myśl tej koncepcji sprawcy jest obojętny, czy czyn zabroniony popełni. Możliwość naruszenia dobra prawnego jest więc dla sprawcy obojętna. Owa obojętność jest jakością samą w sobie, powstałą z zanegowania zarówno umyślności (zamiaru bezpośredniego), jak i nieumyślności. Chodzi tu o taką sytuację, kiedy sprawca w ogóle nie angażuje swojej woli.

postanowienie SN z 9 lipca 2020 r., II KK 394/19, LEX nr 3225064

Do przypisania zamiaru ewentualnego konieczne jest ustalenie, że sprawca co prawda nie chciał, by doszło do realizacji znamion czynu zabronionego, ale ma świadomość wysokiego (istotnego) prawdopodobieństwa dokonania takiego czynu. Dla przyjęcia zamiaru ewentualnego niezbędny jest także drugi warunek – godzenie się na czyn będący przestępstwem.

wyrok SN z 24 listopada 2020 r., V KK 33/19, LEX nr 3087059

Różnica między zamiarem wynikowym a świadomą nieumyślnością (lekkomyślnością) uwidacznia się właśnie w sferze wolicjonalnej. I w przypadku zamiaru ewentualnego, i w przypadku lekkomyślności sprawca ma bowiem świadomość, że swoim zachowaniem może wyczerpać znamiona czynu zabronionego. Różnica polega natomiast na tym, że w przypadku zamiaru ewentualnego sprawca godzi się z tą konsekwencją, natomiast w przypadku lekkomyślności tej konsekwencji nie chce i się nań nie godzi, a znamiona strony przedmiotowej czynu zabronionego realizuje dlatego, że bezpodstawnie sądzi, że jego popełnienia uniknie.

wyrok SA w Białymstoku z 29 czerwca 2021 r., II AKa 81/21, LEX nr 3240538

Niewątpliwie zamiar ewentualny jawi się jako mniej naganny niż zamiar bezpośredni. Występuje bowiem istotna różnica pomiędzy sytuacją, w której sprawca chce pozbawić życia drugą osobę i podejmuje działania zmierzające do realizacji tego celu, a taką, gdy podejmując określone zachowanie, przewiduje, że może pozbawić życia pokrzywdzonego i na to się godzi.

wyrok SA w Warszawie z 30 marca 2022 r., II AKa 445/21, LEX nr 3351428

Konstrukcja zamiaru ewentualnego, przyjęta w art. 9 § 1 k.k., polega na tym, że sprawca – realizując swój cel, który zamierzał osiągnąć – przewiduje realną możliwość popełnienia przestępstwa i godzi się na zaistnienie przestępnego skutku, jaki w rezultacie jego kierunkowego działania nastąpi. Godzenie się na wystąpienie tego skutku oznacza zatem, że celem jest jakiś inny – bezprawny lub prawnie obojętny – rezultat podjętego zachowania. Gdyby natomiast sprawca był pewny, że doprowadzi do skutku i mimo to podjąłby związane z taką prognozą działanie, to należałoby przyjąć, że – dążąc wprowadzić do realizacji innego celu – objął go jednak zamiarem bezpośrednim.

wyrok SA we Wrocławiu z 13 maja 2022 r., II AKa 128/22, LEX nr 3397941

- ! Charakterystyczne dla zamiaru ewentualnego jest to, że w wyobrażeniu sprawcy skutek jego zachowania jawi się jako typowy, bardzo prawdopodobny.
wyrok SA we Wrocławiu z 7 czerwca 2022 r., II AKa 101/22, LEX nr 3399094

Nieumyślność

- !! Spowodowanie skutku może być tylko wtedy obiektywnie przypisane sprawcy (co stwarza podstawę wyjściową do ustalenia realizacji ustawowych znamion czynu zabronionego, określonego w art. 177 § 2 k.k.), gdy urzeczywistnia się w nim niebezpieczeństwo, któremu zapobiec miałyby przestrzeganie naruszonego obowiązku ostrożności. Nie ponosi odpowiedzialności karnej za dokonanie przestępstwa skutkowego osoba, której zachowanie nie stwarzało albo w sposób znaczący nie zwiększało niebezpieczeństwa dla dobra chronionego prawem.
wyrok SN z 8 marca 2000 r., III KKN 231/98, OSNKW 2000/5–6, poz. 45

- !! Dla przypisania sprawcy odpowiedzialności za przestępstwo nieumyślne nie wystarczy jednak samo stwierdzenie, że zachował się on nieostrożnie, konieczne jest bowiem stwierdzenie, że był świadomy tego, że swoim zachowaniem może zrealizować znamiona czynu zabronionego (przewidywał taką możliwość) bądź też że możliwości takiej nie przewidywał, choć mógł ją przewidzieć (art. 9 § 2 k.k.).
Nie każde naruszenie reguł ostrożności pozwala na przypisanie sprawcy tego naruszenia popełnienia czynu zabronionego. Możliwość przypisania sprawcy skutków czynu obejmuje jedynie normalne, a nie wykraczające poza możliwość przewidywania, następstwa jego zachowania. I co równie ważne, następstwa te muszą pozostawać w związku z zawinionym naruszeniem tych reguł ostrożności, które w konkretnym układzie sytuacyjnym wywołało stan niebezpieczeństwa dla określonego dobra prawnego.
wyrok SN z 2 sierpnia 2001 r., II KKN 63/99, LEX nr 51381

- !! Przestępstwo z art. 177 § 1 k.k. stanowi występpek nieumyślny w znaczeniu art. 9 § 2 k.k., jednak naruszenie zasad bezpieczeństwa w ruchu może nastąpić zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie. Występujące w opisie znamion czynu z art. 177 § 1 k.k. zróżnicowanie sposobu naruszenia zasad bezpieczeństwa rodzi obowiązek sądu, w razie skazania za tak kwalifikowane przestępstwo, jednoznacznego wskazania sposobu naruszenia przez sprawcę zasad bezpieczeństwa w określonym rodzaju ruchu.
wyrok SN z 1 grudnia 2005 r., V KK 353/05, OSNwSK 2005, poz. 2301

- ! W art. 9 § 2 k.k. wskazuje się, że sprawca popełnia nieumyślnie czyn zabroniony na skutek niezachowania ostrożności. Tak więc popełnienie takiego czynu zabronionego musi być skutkiem naruszenia tych zasad, musi z nich wynikać, co oznacza konieczność ustalenia istnienia związku przyczynowego między popełnieniem czynu zabronionego a naruszeniem konkretnej zasady ostrożności. W części doktryny i w orzecznictwie coraz powszechniej sięga się w tym celu do koncepcji obiektywnego przypisania.

Według tej koncepcji przypisanie skutku (w tym wypadku powstania szkody w mieniu spółki) wymagało ustalenia, że zachowanie sprawców stworzyło

niebezpieczeństwo dla dobra chronionego prawem i że do skutku z dużym prawdopodobieństwem by nie doszło, gdyby przestrzegali oni obowiązujących w tym wypadku reguł ostrożności.

wyrok SA w Katowicach z 18 grudnia 2015 r., II AKa 452/15, LEX nr 2023118

Kodeks karny w art. 9 § 2 mówi o zachowaniu ostrożności wymaganej w danych okolicznościach. Oznacza to, że reguły ostrożności nie są ustalane w oderwaniu od określonej sytuacji faktycznej, lecz muszą być dostosowane do aktualnie występujących warunków. „Dane okoliczności” wyznaczane są przez kwalifikacje działającego podmiotu, używane przy dokonywanej czynności narzędzia oraz sposób przeprowadzenia czynności.

wyrok SN z 18 lutego 2016 r., WA 9/15, LEX nr 1991158

1. Na gruncie koncepcji obiektywnego przypisania skutku samo przyczynienie się do jego powstania nie jest wystarczające dla przypisania odpowiedzialności karnej za spowodowanie tego skutku. Dotyczy to w szczególności przypadków, gdy skutek jest następstwem działań dwóch albo więcej osób, z których każda narusza regułę ostrożności. W takim wypadku konieczne jest ustalenie, czy charakter naruszenia reguł ostrożności był porównywalny, jeżeli chodzi o istotność tych naruszeń w perspektywie bezpieczeństwa dla dóbr prawnych (co uzasadnia przypisanie skutku wszystkim podmiotom, które przyczyniły się do jego powstania), czy też naruszenie jednej z reguł miało dominujący wpływ na wystąpienie nieakceptowalnego ryzyka zaistnienia skutku, co prowadziłoby do normatywnego przypisania skutku osobie, która dopuściła się takiego naruszenia.

2. Punktem wyjścia dla wszelkich rozważań o odpowiedzialności karnej za przestępstwo materialne jest dążenie do ustalenia stopnia naruszenia reguł postępowania przez osoby współprzyczyniające się do wystąpienia skutku, choćby jedną z nich był sam pokrzywdzony. Zatem w każdym przypadku ustalenia, że to zarówno pokrzywdzony, jak i sprawca swoimi zachowaniami przyczynili się do wystąpienia skutku i naruszyli w płaszczyźnie normatywnej reguły postępowania z dobrem prawnym adekwatne w danych okolicznościach, sąd musi dogłębnie zweryfikować wzajemną relację stopnia tych naruszeń.

wyrok SN z 3 marca 2016 r., III KK 415/15, OSNKW 2016/9, poz. 58

Reguły ostrożności są wypracowane, w zależności od rodzaju ludzkiej aktywności, odnośnie do określonych dóbr prawnych, i dotyczyć mogą kwalifikacji działającej osoby, użytego w działaniu narzędzia lub sposobu realizowania zamierzonej czynności. Reguły te są dostosowane do warunków, w których określona czynność ma być podjęta. Nie przekreśla to możliwości ustalenia naruszenia ostrożności przez stworzenie takich warunków, w których dokonanie danej czynności jest dla chronionego dobra niebezpieczne. Specyficzne reguły ostrożności, których niezachowanie stanowić może podstawę przyjęcia nieumyślności, mogą dotyczyć także zasad współpracy w zespole i zasad kierowania pracą zespołową. Zachowanie reguł ostrożności oznacza, że czyn mieści się w ramach zachowań społecznie akceptowanych.

wyrok SA w Warszawie z 8 marca 2017 r., II AKa 361/16, LEX nr 2278156

- ! Nie każde naruszenie reguły ostrożności pozwala na przypisanie sprawcy tego naruszenia popełnienia czynu zabronionego, a w szczególności spowodowania określonego w ustawie skutku. Podstawą przypisania skutku będzie naruszenie tej reguły postępowania, która miała chronić przed wystąpieniem danego skutku właśnie na tej drodze, na której on w rzeczywistości wystąpił.

wyrok SA w Warszawie z 24 marca 2017 r., II Aka 109/16, LEX nr 2279522

- ! Popołnienie nieumyślne zdarzenia przez sprawcę musi nastąpić na skutek niezachowania przezeń reguły ostrożności. Oznacza to, że ów skutek trzeba móc sprawcy przypisać. Mamy do czynienia z konstrukcją tzw. obiektywnego przypisania skutku. Najważniejszą rolą przy przypisaniu sprawcy skutku odgrywa reguła urzeczywistnionego, stworzonego przez sprawcę niedozwolonego ryzyka dla danego dobra prawnego. Spowodowanie skutku może być tylko wówczas przypisane sprawcy, gdy w jego zachowaniu urzeczywistniło się niebezpieczeństwo, któremu miało zapobiec zachowanie naruszonego obowiązku ostrożności.

wyrok SA w Warszawie z 8 czerwca 2020 r., II Aka 24/20, LEX nr 3046978

- !! Dla prawidłowego ustalenia nieumyślności nie wystarczy wskazanie ogólnej nieostrożności zachowania sprawcy. Konieczne jest bowiem wskazanie konkretnej reguły ostrożności, która została naruszona, w wyniku czego doszło do popełnienia czynu zabronionego. Oczywistym jest także, że dla przypisania sprawcy odpowiedzialności za przestępstwo nieumyślne nie wystarczy również samo stwierdzenie, że zachował się on nieostrożnie, niezbędne jest bowiem stwierdzenie, że był świadom tego, że swoim zachowaniem może zrealizować znamiona czynu zabronionego (przewidywał taką możliwość), bądź też, że możliwości takiej nie przewidywał, choć mógł ją przewidzieć.

Określone w art. 177 § 1 i 2 k.k. oba typy przestępstw są przestępstwami nieumyślnymi, gdyż z treści art. 177 § 1 k.k. wynika, że naruszenie zasad bezpieczeństwa w ruchu może nastąpić umyślnie lub nieumyślnie, natomiast skutki czynu stanowiące jego ustawowe znamię i decydujące o zaistnieniu przestępstwa są objęte nieumyślnością. Podstawową przesłanką odpowiedzialności za przestępstwo nieumyślne jest naruszenie zasady ostrożności. Nie można bowiem przypisać nikomu popełnienia przestępstwa nieumyślnego, jeżeli działa on zgodnie z zasadami ostrożności wymaganej w danej sytuacji. Stosownie do treści art. 9 § 2 k.k. do ustalenia, że czyn zabroniony został popełniony nieumyślnie, wymagane jest, aby jego popełnienie miało miejsce na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, w jakich podmiot podejmuje zachowanie, ryzykując naruszenia dobra prawnego. Zatem oznacza to, że reguły ostrożności nie są ustalane w oderwaniu od określonej sytuacji faktycznej, lecz muszą być dostosowane do aktualnie występujących warunków. Dodać przy tym można, że standardy ostrożności muszą być budowane w oparciu o zachowania typowe dla rozważnego obywatela, tzn. takiej osoby, która dysponuje właściwymi do wykonania danej czynności kwalifikacjami oraz charakteryzuje się postawą należytego wykonania swoich obowiązków.

wyrok SA w Szczecinie z 3 września 2020 r., I ACa 332/20, LEX nr 3116056

Wynikające z art. 9 § 2 k.k. przewidywanie przez sprawcę możliwości popełnienia czynu zabronionego i bezpodstawne liczenie na to, że do tego nie dojdzie, lub brak przewidywania przez sprawcę możliwości popełnienia czynu zabronionego wówczas, gdy miał on możliwość i powinność takiego przewidywania, to fakty podlegające dowodzeniu, jak inne znamiona typu czynu zabronionego.

postanowienie SN z 7 października 2020 r., IV KK 403/20, LEX nr 3191813

Wynikający z art. 9 § 2 k.k. obowiązek zachowania ostrożności wymaganej w „danych okolicznościach” co do zasady wypadu traktować jako wymóg zachowania ostrożności przy podjęciu dozwolonego przez prawo działania, a nie działania bezprawnego.

wyrok SN z 19 lutego 2021 r., III KK 177/20, LEX nr 3159902

Art. 10. [Zdolność wiekowa odpowiedzialności karnej]

§ 1. Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat.

§ 2. Nieletni, który po ukończeniu 15 lat dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

§ 2.² Nieletni, który po ukończeniu 15 lat dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 1, 3, 4 lub 5, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

§ 2a.³ Nieletni, który po ukończeniu 14 lat, a przed ukończeniem 15 lat, dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 148 § 2 lub 3, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają oraz zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że stosowanie środków wychowawczych lub poprawczych nie jest w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.

§ 3. W wypadku określonym w § 2 orzeczona kara nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo; sąd może zastosować także nadzwyczajne złagodzenie kary.

² Art. 10 § 2 zmieniony przez art. 1 pkt 1 lit. a ustawy z 7 lipca 2022 r. (Dz.U. poz. 2600 ze zm.) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1 października 2023 r.

³ Art. 10 § 2a dodany przez art. 1 pkt 1 lit. b ustawy z 7 lipca 2022 r. (Dz.U. poz. 2600 ze zm.) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1 października 2023 r.

§ 3.⁴ W wypadku określonym w § 2 orzeczona kara nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo, które nie jest zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności. W wypadkach określonych w § 2 i 2a sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

§ 4. W stosunku do sprawcy, który popełnił występki po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają.

Art. 10 § 1

W przypadku popełnienia czynu ciągłego przez sprawcę, który część zachowań składających się na czyn ciągły zrealizował przed ukończeniem 17 lat, pozostałe zaś już po ukończeniu 17 lat, jego odpowiedzialność karna odnosić się może wyłącznie do tych zachowań, które zostały popełnione po ukończeniu przez sprawcę 17 lat. W przypadku ustalenia, że niektóre zachowania wchodzące w skład czynu ciągłego zostały popełnione przez sprawcę przed ukończeniem przez niego 17 lat, uznać należy, że wówczas wyłącznie można przypisać temu sprawcy odpowiedzialność karną tylko za te zachowania, których on się dopuścił po ukończeniu tego wieku. Stąd też – w takiej sytuacji – tylko te „dorosłe” (w rozumieniu art. 10 § 1 k.k.) zachowania mogą stanowić podstawę skazania tego sprawcy za sprawstwo czynu ciągłego, którego to był on kreuj.

wyrok SN z 17 czerwca 2014 r., II KK 24/14, LEX nr 1483950

Art. 10 § 2

1. W razie rzeczywistego zbiegu przepisów ustawy, gdy czyn nieletniego, odpowiadającego na podstawie art. 10 § 2 k.k., wykracza poza znamiona przepisu wymienionego w art. 10 § 2 k.k., sięgnięcie do pozostałych zbiegających się przepisów dla pełnej charakterystyki prawnokarnej, poprzez kumulatywną kwalifikację prawną czynu, nie jest możliwe. Dopiero osoba, która ukończyła lat 17, może ponosić odpowiedzialność karną za swoje czyny, od której to zasady wyjątki wprowadza właśnie powołany przepis art. 10 § 2 k.k.

2. Zawarta w art. 11 § 2 k.k. zasada kumulatywnej kwalifikacji prawnej czynu nie może ignorować treści art. 10 § 1 i 2 k.k., który wyklucza możliwość skazania osoby popełniającej przed ukończeniem 17 lat czyn zabroniony, inny niż wymieniony w katalogu z art. 10 § 2 k.k.

3. Reguły prawa procesowego dopuszczają możliwość oceny zachowania sprawcy nie jako objętego kumulatywnym zbiegiem wszystkich przepisów, ale zbiegiem z wyłączeniem tych norm, których ściganie nie jest dopuszczalne ze względu na brak skargi uprawnionego oskarżyciela albo wniosku o ściganie

⁴ Art. 10 § 3 zmieniony przez art. 1 pkt 1 lit. c ustawy z 7 lipca 2022 r. (Dz.U. poz. 2600 ze zm.) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1 października 2023 r.

pochodzące od osoby uprawnionej, sytuacja podobna rodziłaby się w przypadku wystąpienia przedawnienia lub abolicji co do jednego ze zbiegających się a naruszonych typów czynu karalnego.

wyrok SA we Wrocławiu z 15 października 2015 r., II AKa 245/15, LEX nr 1927509

Nieletni odpowiadający w warunkach, o jakich mowa w art. 10 § 2 k.k., odpowiadać może jedynie za przestępstwa wymienione w art. 10 § 2 k.k., a więc za czyny należące do zamkniętego katalogu przestępstw. To zaś oznacza niedopuszczalność przyjęcia w kwalifikacji prawnej czynu i podstawie skazania także i przepisu art. 275 § 1 k.k.

wyrok SA w Katowicach z 20 października 2016 r., II AKa 343/16, LEX nr 2242134

Warunkiem zastosowania art. 10 § 2 k.k. nie jest uprzednie stosowanie wobec sprawcy środków wychowawczych lub poprawczych.

wyrok SA w Warszawie z 4 października 2017 r., II AKa 193/17, LEX nr 2376949

Art. 10 § 3

Artykuł 10 § 3 k.k. daje możliwość nadzwyczajnego złagodzenia tej kary, lecz nie może ona być stosowana automatycznie. Każdorazowo należy ocenić, czy przemawiają za tym względy określone w art. 54 § 1 k.k., a te nie eliminują zasad wymiaru kary określonych w art. 53 k.k. Jedynie na pierwszym miejscu spośród wymienionych w tym przepisie dyrektyw stawiają względy wychowawcze. Istotnymi przesłankami przy ustalaniu prawidłowej kary nieletniemu lub młodocianemu sprawcy muszą być stopień jego zdemoralizowania, tryb życia przed popełnieniem przestępstwa, zachowanie po jego popełnieniu oraz motyw i sposób działania.

wyrok SA w Katowicach z 21 kwietnia 2005 r., II AKa 114/05, LEX nr 165180

Przepis art. 10 § 3 k.k., z którego wywodzi swoje stanowisko autorka kasacji, istotnie stanowi o obligatoryjnym obniżeniu górnej granicy ustawowego zagrożenia w odniesieniu do sprawców odpowiadających w warunkach określonych w art. 10 § 2 k.k. na podstawie Kodeksu karnego. Jednakże punktem wyjścia do tego obniżenia jest sankcja przewidziana w części szczególnej Kodeksu karnego. Zawarty w art. 54 § 2 k.k. zakaz orzekania kary dożywotniego pozbawienia wolności wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie ukończył 18 lat, nie stanowi podstawy do modyfikacji sankcji przepisu art. 148 § 2 k.k. poprzez wyeliminowanie z niej kary dożywotniego pozbawienia wolności, a tym samym nie wyklucza możliwości wymierzenia nieletniemu odpowiadającemu w warunkach art. 10 § 2 k.k. za takie przestępstwo kary 25 lat pozbawienia wolności (**według nowelizacji z 7.07.2022 r. będzie to kara od 15 lat do 30 lat pozbawienia wolności – dop. red.**).

wyrok SN z 4 stycznia 2006 r., III KK 83/05, OSNwSK 2006, poz. 24

Art. 10 § 4

W orzecznictwie podaje się następujące okoliczności uzasadniające zastosowanie art. 10 § 4 k.k. – przypadkowość popełnionego czynu, chwilowo

nieprzewidywane pokusy, znajdowanie się pod silnym wpływem innych osób, drugorzędna rola w przestępstwie, wyjątkowo pozytywne cechy charakteru, brak zachowań agresywnych, brutalnych.

postanowienie SN z 28 listopada 2018 r., V KK 486/18, LEX nr 2585998

! W przepisie art. 10 § 4 k.k. wiek sprawcy jest jedynie warunkiem wstępnych rozważań co do możliwości zastosowania środków wychowawczych lub poprawczych, przesłankami są zaś wyjątkowe okoliczności zarówno samego czynu, jak i np. jego przypadkowość, chwilowe nieprzewidywanie pokusy, „wciągnięcie” do czynu przez inne osoby, drugorzędna rola w jego popełnieniu itp., jak i wyjątkowo pozytywne cechy charakteru i zachowanie się samego sprawcy, świadczące o braku jego głębokiej demoralizacji.

Fakt kierowania pojazdem bez uprawnień i po użyciu środka odurzającego nie przemawia za zastosowaniem środków prawnych przewidzianych w art. 10 § 4 k.k.

postanowienie SN z 14 października 2020 r., II KK 217/20, LEX nr 3277494

Art. 11. [Jedność czynu. Zbieg przepisów ustawy]

§ 1. Ten sam czyn może stanowić tylko jedno przestępstwo.

§ 2. Jeżeli czyn wyczerpuje znamiona określone w dwóch albo więcej przepisach ustawy karnej, sąd skazuje za jedno przestępstwo na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów.

§ 3. W wypadku określonym w § 2 sąd wymierza karę na podstawie przepisu przewidującego karę najsurowszą, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu innych środków przewidzianych w ustawie na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów.

Jedność czynu (art. 11 § 1)

1. Nie narusza tożsamości czynu odmienne ustalenie przez sąd orzekający, w porównaniu z aktem oskarżenia, sposobu działania sprawcy, decydujące jest natomiast, by ocena taka zamykała się w ramach tego samego zdarzenia faktycznego. Element zwartości czasowo-przestrzennej jest z całą pewnością ważną wskazówką w rozgraniczeniu jedności czynu od ich wielości, ale problemu nie zamyka.

2. Dla przyjęcia tożsamości czynu istotna jest także kwestia charakteru dobra prawnego, przeciwko któremu sprawca kieruje swoje działanie. Jeśli bowiem sprawca, nawet w ramach jednego „historycznie” zdarzenia narusza dobra osobiste, takie jak życie, zdrowie, wolność, nietykalność cielesną różnych osób, to popełnia tyle przestępstw, przeciwko ilu osobom skierował swoje działanie.

postanowienie SN z 30 sierpnia 2001 r., V KKN 111/01, LEX nr 51844

!! Powiązanie czynności sprawczej przestępstwa skutkowego popełnionego przez zaniechanie z innym obowiązkiem oskarżonego, niż wskazany w czynie zarzuconym, nie narusza tożsamości czynu. Sąd może zatem przyjąć w wyroku,

że przestępstwo takie zostało popełnione przez zaniechanie innego, niż określony w zarzucie aktu oskarżenia, obowiązku, jeśli tylko był on prawnym, szczególnym obowiązkiem zapobiegnięcia skutkowi, ciężącym na oskarżonym (art. 2 k.k.).

postanowienie SN z 5 lutego 2002 r., V KKN 473/99, LEX nr 52287

Zachowanie sprawcy, kierującego pojazdem w stanie nietrzeźwości lub po użyciu środka odurzającego, który w następstwie naruszenia zasad bezpieczeństwa w ruchu powoduje wypadek komunikacyjny, stanowi dwa odrębne czyny zabronione – jeden określony w art. 178a § 1 lub 2 k.k., drugi zaś – w art. 177 § 1 lub 2 k.k. w zw. z art. 178 § 1 k.k. Ewentualna redukcja ocen prawnokarnych powinna zostać dokonana – z uwzględnieniem okoliczności konkretnego przypadku – przy przyjęciu, iż występki zakwalifikowany z art. 178a § 1 lub 2 k.k. stanowi współukarane przestępstwo uprzednie.

Z uzasadnienia:

Analiza jedności czynu albo wielości czynów powinna zostać przeprowadzona z punktu widzenia kryterium wyodrębnienia zintegrowanych zespołów aktywności sprawcy. Rozpatrując stronę przedmiotową, istota występków określonego w art. 178a § 1 lub 2 k.k. polega na prowadzeniu pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Już sam tylko fakt prowadzenia pojazdu w takim stanie pociąga za sobą wypełnienie ustawowych znamion przestępstwa, chociażby pojazd był prowadzony całkowicie prawidłowo, sprawca nie naruszył żadnej innej zasady bezpieczeństwa w ruchu i nie spowodował konkretnego niebezpieczeństwa. Natomiast do przypisania sprawcy przestępstwa tzw. spowodowania wypadku komunikacyjnego konieczne jest stwierdzenie także i innych elementów zespołu aktywności (lub bierności) sprawcy. W art. 177 k.k. chodzi bowiem o takie zasady, których naruszenie może stanowić bezpośrednią przyczynę skutków wymienionych w tym przepisie. Między samym tylko stanem nietrzeźwości a skutkami przewidzianymi w art. 177 § 1 i 2 k.k. nie istnieje związek przyczynowy o bezpośrednim charakterze. Kierujący pojazdem w stanie nietrzeźwości (a więc osoba, która już tylko przez ten zespół ruchów wypełnia ustawowe znamiona przestępstwa stypizowanego w art. 178a § 1 lub 2 k.k.) wprowadzie dopuszcza się naruszenia zasady trzeźwości w ruchu, ale jeżeli wykonał wszystkie manewry prawidłowo, a pomimo to doszło do wypadku komunikacyjnego, nie może odpowiadać za spowodowanie tego wypadku, albowiem nie w zachowaniu nietrzeźwego kierującego tkwiła przyczyna zdarzenia. Dlatego też konieczne jest stwierdzenie naruszenia innej jeszcze niż zasada trzeźwości, zasady bezpieczeństwa ruchu, której naruszenie pozostawało w bezpośrednim związku przyczynowym ze spowodowaniem wypadku drogowego.

postanowienie SN z 28 marca 2002 r., I KZP 4/02, OSNKW 2002/5–6, poz. 37

Nie stanowi wyjścia poza granice oskarżenia i związane z tym naruszenie zasady skargowości, dokonanie w toku przewodu sądowego odmiennych niż przyjęte w zarzucie ustaleń faktycznych co tego samego zdarzenia np. w zakresie daty czy okresu popełnienia czynu, miejsca jego popełnienia, ilości i wartości przedmiotu przestępstwa, zachowania poszczególnych sprawców czy tożsamości osoby pokrzywdzonej przestępstwem przeciwko mieniu. Przywłaszczenie, które

zarzucono oskarżonym, polega na bezprawnym rozporządzeniu cudzą rzeczą ruchomą ze szczególnym zamiarem *rem sibi habendi*. W przeciwieństwie do kradzieży sprawca przywłaszczenia nie zabiera cudzego mienia ruchomego w celu przywłaszczenia, lecz bezprawnie rozporządza cudzą rzeczą ruchomą, która znalazła się w jego legalnym, nie bezprawnym, posiadaniu. Dla oceny zachowania sprawcy mają więc znaczenie zarówno moment wejścia w posiadanie rzeczy, jak i moment rozporządzenia rzeczą.

wyrok SN z 4 stycznia 2006 r., IV KK 376/05, LEX nr 181056

!! Jednym czynem nie jest zachowanie niebędące wyrazem jednej decyzji woli.
postanowienie SN z 11 października 2006 r., IV KK 96/06, LEX nr 611011

!!! Badanie tożsamości czynu polega na zdekodowaniu rzeczywistej woli oskarżyciela.

uzasadnienie uchwały SN z 15 czerwca 2007 r., I KZP 15/07, OSNKW 2007/7–8, poz. 17

!! Zachowanie będące zewnętrznym przejawem jednego impulsu woli stanowi tylko jeden czyn, niezależnie od liczby skutków tego zachowania oraz liczby naruszonych przez nie norm. Bez względu na to, ile typów przestępstw będzie zawierać się w czynie, stanowić on może tylko jedno przestępstwo.

wyrok SA w Lublinie z 2 marca 2010 r., II AKa 270/09, LEX nr 583683

!!! Nie można mówić o tożsamości czynów, jeżeli przestępstwo paserstwa, przypisywane zamiast zarzucanego przestępstwa kradzieży lub kradzieży z włamaniem, miało miejsce już w jakiś czas po tej kradzieży i w okolicznościach niemających nic wspólnego z opisem i podstawą faktyczną czynu zarzucanego jako kradzież lub kradzież z włamaniem. W takim wypadku nie chodzi bowiem tylko o odmienny sposób wejścia w posiadanie rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego, lecz o zupełnie inne zdarzenie faktyczne, w którego ramach doszło do uzyskania takiego posiadania

postanowienie SN z 14 lipca 2011 r., IV KK 139/11, OSNKW 2011/9, poz. 84

! Określone zachowanie człowieka, następujące w danym czasie i przestrzeni, może być relewantne bądź też obojętne z punktu widzenia norm prawa karnego materialnego. Źródłem tej relewantności są właśnie normy zawarte w przepisach określających znamiona czynności sprawczych konkretnych czynów karalnych. To przecież nie całość zachowania się człowieka w określonym wycinku czasu i przestrzeni oceniana jest jako „czyn zabroniony”, a tylko fragmenty tego zachowania „wycięte” znamionami czynności sprawczych. Wzajemne usytuowanie tych „wyciętych” fragmentów pozwala z kolei na wnioskowanie co do tożsamości bądź wielości czynów zabronionych, a dalej na dokonanie ich właściwej subsumcji.

postanowienie SN z 12 października 2011 r., III KK 145/11, OSNKW 2012/2, poz. 13

!!! Ze względu na kształt dobra chronionego, jakim jest prawidłowość funkcjonowania, a zatem i dobro rodziny, należy przyjąć, iż zachowania oskarżonego naruszające dobra prawne więcej niż jednego członka rodziny, stanowią jedno

przestępstwo znęcania się z art. 207 § 1 k.k., oczywiście w sytuacji spełnienia innych ogólnie przyjętych kryteriów tożsamości czynu

postanowienie SN z 31 marca 2015 r., I KZP 1/15, OSNKW 2015/5, poz. 41

Kryterium czasu decydujące o jedności lub wielości przestępstw powinno być rozumiane w tożsamy sposób w przypadku czynu ciągłego z art. 12 k.k. oraz w przypadku typów czynów zabronionych, których popełnienie zakłada wielość zachowań, w tym czynu zabronionego niealimentacji z art. 209 § 1 k.k.

postanowienie SN z 26 kwietnia 2017 r., I KZP 1/17, LEX nr 2276670

Skoro urządzenie gry hazardowej w postaci gry na automatach (art. 1 ust. 2 w zw. z art. 2 ust. 3 i 5 u.g.h.) wymaga uzyskania koncesji na kasyno gry (art. 6 ust. 1 u.g.h.), a koncesja taka udzielana jest w odniesieniu do jednego kasyna, prowadzonego w ściśle określonym (geograficznie) miejscu (art. 41 ust. 1, art. 42 pkt 3 i art. 35 pkt 5 u.g.h.), to zachowanie osoby, która – nie posiadając koncesji na prowadzenie kasyna – podejmuje działanie w postaci urządzania gry na automatach w różnych miejscach (miejscowościach, lokalach), stanowi każdorazowo – od strony prawnokarnej – inny czyn, podjęty z zamiarem naruszenia tych przepisów w każdym z tych miejsc. Upřednie prawomocne skazanie za przestępstwo z art. 107 § 1 k.k.s., popełnione w innym miejscu, w warunkach czynu ciągłego (art. 6 § 2 k.k.s.), w którym czas jego popełnienia obejmuje czasokres popełnienia czynu z art. 107 § 1 k.k.s., co do którego toczy się jeszcze postępowanie kar-no-skarbowe, nie stanowi w tym późniejszym procesie przeszkody procesowej w postaci powagi rzeczy osądzonej, albowiem nie jest spełniony warunek tożsa-mości czynów.

wyrok SN z 19 września 2018 r., V KK 415/18, LEX nr 2572694

Zawarta w art. 11 § 1 k.k. zasada stoi na przeszkodzie mnożeniu bytów przez przyjmowanie fikcji, że sprawca dopuścił się dwóch lub więcej przestępstw z tego względu, że popełniony przez niego czyn może być zakwalifikowany z więcej niż jednego przepisu części szczególnej k.k. lub innych ustaw przewidujących odpowiedzialność karną. Wprowadza zatem zasadę zakazu multiplikacji prze-stępstw, wynikającej z multiplikacji ocen odnoszonych do tego samego czynu. Jeżeli w ocenie osoby trzeciej, bezstronnego obserwatora, zachowanie sprawcy przedstawia się jako jeden czyn (społeczny ogląd czynu), to tej jedności nie należy rozbijać na mniejsze elementy.

wyrok SA w Katowicach z 4 lipca 2019 r., II AKa 70/19, LEX nr 2747930

Kumulatywna kwalifikacja prawna czynu (art. 11 § 2 i 3)

Żaden z przepisów Kodeksu karnego, jak też żaden przepis Kodeksu wykro-czeń nie zezwala na przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji prawnej czynu, który jednocześnie wyczerpuje znamiona przestępstwa i wykroczenia.

wyrok SN z 5 grudnia 2000 r., WA 39/00, LEX nr 550458

W wypadku kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy, tj. jeżeli czyn sprawcy wyczerpuje znamiona przestępstw określonych w dwóch albo więcej przepisach

ustawy karnej, sąd, skazując za jedno przestępstwo na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów i wymierzając karę na podstawie przepisu przewidującego karę najsurowszą (art. 11 § 2 i 3 k.k. oraz art. 7 § 1 i 2 k.k.s.) albo jeżeli zbiegające się przepisy przewidują zagrożenia takie same – na podstawie przepisu, którego znamiona najpełniej charakteryzują czyn sprawcy (art. 7 § 1 i 2 k.k.s.), zobowiązany jest jednak orzec określony środek karny, jeśli którykolwiek z przepisów pozostających w zbiegu kumulatywnym przewiduje obligatoryjność orzeczenia tego środka karnego.

wyrok SN z 17 lipca 2002 r., III KK 165/02, OSNKW 2002/9–10, poz. 68

! Rzeczywisty zbieg przepisów ustawy karnej zachodzi w wypadku, gdy jeden czyn (działanie lub zaniechanie) wyczerpuje znamiona określone w dwóch lub więcej przepisach tej ustawy. Zastosowanie więc tego rozwiązania winno mieć miejsce, gdy żaden ze zbiegających się przepisów nie wyłącza ani też nie pochłania przepisów pozostałych.

Ujmując to innymi słowami, istnieje podstawa zastosowania w danym przypadku wszystkich przepisów pozostających w zbiegu, gdyż każdy z nich dotyczy jakiegoś elementu popełnianego czynu, którego nie uwzględniają pozostałe przepisy.

wyrok SA w Gdańsku z 11 maja 2004 r., II AKa 158/04, Apel.-Gda. 2004/1–2, poz. 119

!! Stosując instytucję kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy, należy dać temu wyraz w części dyspozytywnej wyroku przez powołanie w podstawie skazania także art. 11 § 2 k.k., a w podstawie wymiaru kary art. 11 § 3 k.k. Zgodnie z art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k. wyrok skazujący powinien m.in. zawierać „dokładne określenie przypisanego oskarżonemu czynu oraz jego kwalifikację prawną”; art. 11 § 2 k.k. kwalifikuje czyn.

wyrok SA w Lublinie z 18 maja 2006 r., II AKa 93/06, LEX nr 212747

!! Jeżeli w przypisanym oskarżonemu czynie zawierają się znamiona czynności wykonawczych opisanych w przepisach określających różne typy czynów zabronionych, to przepisy te, stanowiąc podstawę skazania, pozostają w zbiegu kumulatywnym (art. 11 § 2 k.k.) również wtedy, gdy te znamiona są częściowo identyczne

wyrok SN z 6 listopada 2006 r., V KK 40/06, OSNKW 2006/12, poz. 117

!! Użycie przez co najmniej dwóch sprawców rozboju przemocy w postaci pobięcia, w którym naraża się pokrzywdzonego na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo nastąpienia skutku określonego w art. 156 § 1 lub art. 157 § 1 k.k., daje podstawę do zakwalifikowania takiego czynu jako jednego przestępstwa określonego w art. 280 § 1 i art. 158 § 1 w zw. z art. 11 § 2 k.k.

postanowienie SN z 8 maja 2012 r., III KK 343/11, LEX nr 1212364

!! Sprawca, który w warunkach z art. 11 § 2 k.k. wyczerpuje swoim zachowaniem znamiona określone w dwóch lub więcej przepisach ustawy, nie realizuje znamion wielu przestępstw, lecz popełnia jeden czyn, odpowiadający przestępstwu stypizowanemu przez zbiegające się przepisy, które wchodząc w skład

kumulatywnej kwalifikacji, tracą swoją samodzielność. Utworzony w ten sposób „nowy” typ przestępstwa zagrożony jest karą, której granice wyznacza ustawowe zagrożenie przepisu przewidującego najsurowszą karę. W dalszej konsekwencji kara ta staje się też wyznacznikiem terminu przedawnienia, które ustawodawca w przepisie art. 101 § 1 k.k. wiąże z zagrożeniem karą. Stąd też, jeżeli upływ terminu przedawnienia, właściwego dla przestępstwa określonego w przepisie wchodzącym w skład kumulatywnej kwalifikacji prawnej nie dotyczy przepisu, który w myśl art. 11 § 3 k.k. stanowi podstawę wymiaru kary, to pozostaje on bez znaczenia dla odpowiedzialności oskarżonego i nie kształtuje podstawy prawej skazania.

wyrok SA w Katowicach z 24 maja 2013 r., II AKa 563/12, LEX nr 1378466

Możliwa jest kumulatywna kwalifikacja, jeśli sprawca swoim jednolitym działaniem w zamiarze bezpośrednim zmierza do spowodowania obrażeń ciała, godząc się jednocześnie na skutek najdalej idący (śmierć).

wyrok SA w Lublinie z 25 lutego 2015 r., II AKa 20/15, LEX nr 1661236

W kumulatywnej kwalifikacji prawnej czynu przypisanego w wyroku skazującym należy pominąć przepis przewidujący przestępstwo, którego karalność uległa przedawnieniu.

wyrok SA we Wrocławiu z 6 maja 2015 r., II AKa 88/15, LEX nr 1755252

W przypadku kumulatywnej kwalifikacji czynu, fakt ten z reguły wpływa na wyższy stopień społecznej szkodliwości czynu, przekładając się na wyższy stopień winy i możliwość wymierzenia surowszej sankcji karnej.

wyrok SA we Wrocławiu z 7 marca 2017 r., II AKa 364/16, LEX nr 2648639

W sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego niedopuszczalne jest przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji prawnej czynu przewidzianej w art. 11 § 2 k.k., w sytuacji gdy czyn sprawcy wyczerpuje także znamiona przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego, nawet jeżeli uprzednio w tej sprawie prokurator wstąpił do postępowania w trybie art. 60 § 1 k.p.k. Z uwagi na to, że czyn będący przedmiotem postępowania jest również przestępstwem ściganym z oskarżenia publicznego, w takim wypadku postępowanie karne ulega umorzeniu (art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.). Tym bardziej niedopuszczalne jest skazanie oskarżonego przy zmianie kwalifikacji prawnej czynu na przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego w postępowaniu prywatnoscargowym, do którego wstąpił prokurator (art. 60 § 1 k.p.k.).

postanowienie SN z 18 maja 2017 r., IV KK 453/16, OSNKW 2017/10, poz. 61

Zgodnie z zasadą „konsumpcji” w przypadku usiłowania lub dokonania któregośkolwiek z umyślnych przestępstw skierowanych przeciwko życiu lub zdrowiu wykluczona jest jednoczesna kwalifikacja tych czynów z art. 160 k.k., gdyż zamiar i skutek dalej idący „pochłania” zamiar i skutek o mniejszym stopniu społecznej szkodliwości. Jeżeli niebezpieczeństwo jest spowodowane umyślnie (art. 160 § 1 lub 2 k.k.), a śmierć lub uszczerbek na zdrowiu – nieumyślnie (art. 155 albo 156 § 2), zachodzi kumulatywny zbieg przepisów ustawy (art. 11 § 2 k.k.).

W pozostałych możliwych wariantach ma miejsce pozorny zbieg przepisów ustawy, oparty na zasadzie *lex consumens derogat legi consumptae*, co znaczy, że 160 k.k. zostaje pochłonięty przez inny przepis.

wyrok SA w Szczecinie z 5 grudnia 2019 r., II AKa 235/19, LEX nr 3103344

!! Poszczególne zachowania opisane w czynie ciągłym, co do którego zastosowano kumulatywną kwalifikację z art. 11 § 2 k.k., nawet jeśli pozwalają na ich „naturalne” wyodrębnienie oraz gdy wypełniają w całości znamiona poszczególnych czynów zabronionych, nie mogą być analizowane w kontekście terminów przedawnienia w oderwaniu od treści art. 11 § 3 oraz art. 101 k.k., co sprawia, że następuje przedawnienie całości przestępstwa, a nie jego poszczególnych składników.

postanowienie SN z 29 czerwca 2020 r., II KK 292/19, LEX nr 3040327

! Przepis art. 207 § 1 k.k. może pozostawać w kumulatywnym zbiegu z art. 197 k.k.

postanowienie SN z 28 lipca 2021 r., V KK 266/21, LEX nr 3395839

! Sąd prawidłowo wywiódł, iż zachowanie oskarżonego podlegało kumulatywnej kwalifikacji na podstawie art. 207 § 1a i art. 156 § 1 pkt 2 w zw. z art. 11 § 2 k.k. Stwierdzone u pokrzywdzonego poważne obrażenia w postaci choroby realnie zagrażającej życiu oraz ciężkie kalectwo były wynikiem działania oskarżonego (ojca) polegającego na wielokrotnym, silnym chwytniu pokrzywdzonego – kilkumiesięcznego niemowlęcia za tułów, podnoszeniu go przez oskarżonego na wysokość swojej twarzy i intensywnym potrząsaniu, bez zapewnienia należytego podparcia głowy pokrzywdzonego.

wyrok SA w Łodzi z 13 listopada 2021 r., II AKa 195/20, LEX nr 3342287

Art. 12. [Czyn ciągły]

§ 1. Dwa lub więcej zachowań, podjętych w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, uważa się za jeden czyn zabroniony; jeżeli przedmiotem zamachu jest dobro osobiste, warunkiem uznania wielości zachowań za jeden czyn zabroniony jest tożsamość pokrzywdzonego.

§ 2. Odpowiada jak za jeden czyn zabroniony wyczerpujący znamiona przestępstwa ten, kto w krótkich odstępach czasu, przy wykorzystaniu tej samej albo takiej samej sposobności lub w podobny sposób popełnia dwa lub więcej umyślnych wykroczeń przeciwko mieniu, jeżeli łączna wartość mienia uzasadnia odpowiedzialność za przestępstwo.

Konstrukcja czynu ciągłego

!!! W odniesieniu do sprawcy przestępstwa ciągłego (art. 12 k.k.), określony w art. 60 § 3 k.k. warunek współdziałania z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa jest spełniony wówczas, gdy sprawca ten popełnił z innymi osobami całe

przestępstwo ciągłe, to jest gdy każde zachowanie sprawcy, stanowiące fragment przestępstwa ciągłego, odpowiada temu wymogowi.

uchwała SN z 29 października 2002 r., I KZP 30/02, OSNKW 2002/11–12, poz. 89

Konstrukcji czynu ciągłego przewidzianej w art. 12 k.k. nie stosuje się do zachowań nieumyślnych, ponieważ nie towarzyszy im, wymagany przez ten przepis, z góry powzięty zamiar ich wykonania.

wyrok SN z 4 grudnia 2008 r., III KK 242/08, LEX nr 477885

W przypadku czynu ciągłego poszczególne działania sprawcy nie muszą wyczerpywać w ogóle znamion czynu zabronionego, lecz dopiero suma tych działań wyczerpuje ustawowe znamiona, albo mogą wyczerpywać znamiona typu podstawowego, podczas gdy ich suma wyczerpuje znamiona typu kwalifikowanego.

Przyjęciu zatem konstrukcji czynu ciągłego z art. 12 k.k. nie stoi na przeszkodzie fakt, że jeden z elementów tego czynu stanowi uprzywilejowany typ przestępstwa.

wyrok SA w Lublinie z 16 kwietnia 2009 r., II AKa 56/09, LEX nr 508295

Konstrukcja przewidziana w art. 12 k.k. jest sztuczną konstrukcją prawną, co wskazuje, że czyn ciągły istnieje w przestrzeni prawnej tylko o tyle, o ile sąd przyjmie w swym orzeczeniu, że zachodzą przesłanki określone w art. 12 k.k. O skutkach procesowych popełnienia czynu ciągłego może być mowa dopiero wówczas, gdy popełnienie tego przestępstwa, w ciągłości wchodzących w jego skład zachowań, zostanie procesowo stwierdzone.

wyrok SA w Katowicach z 25 lutego 2010 r., II AKa 350/09, LEX nr 603272

Wprawdzie art. 10 § 1 k.w. zakłada możliwość odrębnego skazywania za wykroczenie i za przestępstwo, gdy czyn będący wykroczeniem wyczerpuje jednocześnie znamiona przestępstwa, ale w żadnej mierze nie można tego odnieść do sytuacji, gdy dany czyn, na który składa się kilka zachowań, z których każde wyczerpuje znamiona wykroczenia, ale z uwagi na spełnienie wymogów określonych w art. 12 k.k. stanowi jednak jeden czyn zabroniony jako przestępstwo i taktować jednocześnie każde z tych zachowań tworzące łącznie przestępstwo ciągłe także nadal jako wykroczenie. Jeżeli kilka zachowań wyczerpujących jednostkowo znamiona wykroczenia tworzy łącznie jeden czyn zabroniony będący przestępstwem ciągłym, to zachowania te tracą przymiot wykroczeń, a tym samym nie może do nich odnosić się art. 10 § 1 k.w., gdyż nie chodzi tu już o jeden czyn różnie prawnie oceniany, skoro w aspekcie prawa wykroczeń wchodzi w rachubę kilka odrębnych czynów, a na gruncie prawa karnego tylko jeden, tyle że złożony z kilku zachowań

wyrok SN z 21 października 2010 r., V KK 291/10, OSNKW 2010/12, poz. 108

Na czyn ciągły nie mogą składać się zachowania, które samodzielnie nie realizują znamion przestępstwa lub wykroczenia.

wyrok SA we Wrocławiu z 1 lutego 2012 r., II AKa 364/11, LEX nr 1113049

Nie powinno budzić żadnej wątpliwości, że art. 12 k.k. stwarza podstawę do uznania wielości zachowań za realizację znamion czynu zabronionego i w konsekwencji nakazuje przyjęcie, że sprawca wieloma zachowaniami popełnił jeden

czyn zabroniony. Innymi słowy, przepis ten służy do przekształcenia w trakcie procesu interpretacji znamion typu czynu zabronionego w taki sposób, że w miejsce znamienia czynnościowego ujętego w przepisie części szczególnej Kodeksu karnego „jednoczynowo” pojawia się znamię czynnościowe charakteryzujące się elementem „ciągłości”, „powtarzalności” lub „wielokrotności”, pozwalające uznać, iż wielość zachowań – identycznie jak w przypadku przestępstw wieloodmianowych, wieloczynowych lub złożonych – stanowi jednorazową realizację znamion tego czynu zabronionego. A zatem zastosowanie art. 12 k.k. w procesie wykładni znamion czynu zabronionego prowadzi do przekształcenia typu określanego pierwotnie przez ustawodawcę jako „jednoczynowy” w jedno przestępstwo „wieloczynowe”.

wyrok SA w Gdańsku z 26 września 2013 r., II AKa 189/13, LEX nr 1402854

Sąd nie może uniewinnić sprawcy od poszczególnych fragmentów przestępstwa ciągłego, lecz eliminując je z opisu czynu, wyjaśnia w uzasadnieniu, dlaczego przypisany czyn ciągły nie obejmuje wszystkich pojedynczych zachowań składających się na przestępstwo ciągłe.

wyrok SA w Katowicach z 18 grudnia 2014 r., II AKa 391/14, LEX nr 1648852

Istotą tej konstrukcji (art. 12 k.k.) jest przyjęcie, że kilka jednostkowych zachowań tworzy razem jeden czyn zabroniony wtedy, gdy zostały podjęte w krótkich odstępach czasu i stanowią wykonanie z góry powziętego zamiaru. Zachowania jednostkowe mogą wyczerpywać przy tym bądź znamiona przestępstwa, bądź wykroczenia. Tracą one jednak swój jednostkowy charakter, tworzą bowiem łącznie jeden czyn zabroniony, jedno przestępstwo ciągłe.

wyrok SN z 27 maja 2015 r., III KK 127/15, LEX nr 1771707

Sąd ma obowiązek zastosowania art. 12 k.k.

postanowienie SN z 6 grudnia 2016 r., III KK 276/16, LEX nr 2186061

Konsekwencją przyjęcia konstrukcji czynu ciągłego jest też m.in. to, że w wypadku zmiany ustawy w trakcie realizacji tego czynu, jeżeli chociaż jedno z zachowań popełnione zostanie już pod jej rządami, należy stosować ustawę nową wobec całego tego czynu.

wyrok SN z 19 lutego 2020 r., III KK 538/18, LEX nr 3121384

Konstrukcja przewidziana w art. 12 k.k. jest sztuczną konstrukcją prawną, a w rezultacie tego czyn ciągły istnieje w przestrzeni prawnej tylko o tyle, o ile sąd przyjmie w swoim orzeczeniu, że zachodzą przesłanki określone w art. 12 k.k. Tak długo, jak długo nie stwierdzono istnienia owego bytu w prawem przepisany trybie, istnieje tylko teoretyczna konstrukcja pozbawiona jakiegokolwiek substratu. Można wprawdzie teoretycznie założyć, że szereg zachowań popełnionych w warunkach określonych w art. 12 k.k. stanowi czyn ciągły. To jednak o skutkach procesowych jego popełnienia może być mowa dopiero wówczas, gdy popełnienie tego przestępstwa zostanie procesowo stwierdzone. Nie ma więc przeszkód, aby sąd orzekający jako chronologicznie drugi, orzekł o odpowiedzialności karnej za inne elementy zachowania składające się na czyn uznany przezeń za ciągły,

jeżeli tylko – analizowane z pominięciem tego elementu, którego *res iudicata* nie pozwala ponownie włączyć w orbitę ponownego orzekania – wyczerpują one przesłanki decydujące o zastosowaniu art. 12 k.k.

postanowienie SN z 26 lutego 2020 r., IV KK 716/19, LEX nr 3221435

Działania ponawiane w krótkich odstępach czasu, z góry powziętym zamiarem, a więc popełnione w ramach materialnej jedności czynu (art. 12 § 1 k.k.), nie są obojętne dla kwestii winy, społecznej szkodliwości czynu, a w konsekwencji – surowości represji karnej. Kwalifikacja czynu jako popełnionego w warunkach art. 12 § 1 k.k. nie zawsze musi być zatem dla sprawcy korzystniejsza.

postanowienie SN z 14 maja 2020 r., II KK 98/20, LEX nr 3275722

Nie jest możliwe stosowanie instytucji czynu ciągłego do przestępstw trwałych, wieloodmianowych, zbiorowych oraz przestępstw z reguły popełnianych powtarzającymi się zachowaniami

wyrok SN z 18 lutego 2022 r., I KK 204/20, LEX nr 3322317

Kwalifikacja prawna czynu ciągłego

Norma art. 12 k.k. stanowi wyłącznie element materialnoprawnej kwalifikacji, nie określa zaś wymiaru kary; dlatego też nie może być powoływana w tej części rozstrzygnięcia, gdyż nie jest przy wymiarze kary „stosowana”.

wyrok SA w Lublinie z 12 lipca 2012 r., II AKa 145/12, LEX nr 1237247

Przepis art. 12 k.k. stanowi konstrukcję jednoczynową, zatem do czynu ciągłego mają w pełni zastosowanie zasady kumulatywnego zbiegu przepisów zawarte w art. 11 § 2 i 3 k.k. w sytuacji, gdy poszczególne jednostkowo zachowania składające się na niego wyczerpują znamiona różnych przepisów, a więc także wtedy, gdy jedno wyczerpują znamiona przestępstwa typu podstawowego, a inne znamiona tego samego przestępstwa, ale typu kwalifikowanego, przyjmując zbieg kumulatywny przepisów.

wyrok SA w Poznaniu z 25 października 2012 r., II AKa 210/12, LEX nr 1316255

Jeżeli którekolwiek z zachowań, składających się na zarzucany czyn ciągły, nie ma charakteru przestępczego lub nie dowiedziono w tej części sprawstwa oskarżonego, należy je wyeliminować z opisu czynu przy formułowaniu wyroku bądź też na nowo opisać tylko te działania, które wyczerpują znamiona przestępstwa, zaznaczając, iż uznanie winy oskarżonego w tym zakresie nastąpiło w ramach zarzucanego aktem oskarżenia czynu.

wyrok SA w Warszawie z 3 grudnia 2012 r., II AKa 304/12, LEX nr 1240268

Konsekwencją całościowej oceny zachowań składających się na czyn ciągły powinno być to, że w przypadku gdy na ten czyn składają się zachowania, z których tylko część nie wyszła poza ramy stadium usiłowania, należy przyjmować, że jako całość został on popełniony w formie stadialnej dokonania, co czyni zbędnym powoływanie w jego kwalifikacji art. 13 § 1 k.k.

wyrok SA w Białymstoku z 12 lipca 2013 r., II AKa 126/13, LEX nr 1372235

- !! Przyjęciu konstrukcji czynu ciągłego nie stoi na przeszkodzie okoliczność występowania zachowań, które samodzielnie wypełniają znamiona różnych form stadialnych czynu zabronionego.

wyrok SA we Wrocławiu z 11 września 2013 r., II AKa 256/13, LEX nr 1369279

Czas popełnienia czynu ciągłego

- !! Przy braku wskazania w opisie czynu ciągłego konkretnego dnia miesiąca (albo innego punktu czasowego), podanego w wyroku jako końcowy moment zachowania sprawcy, za czas popełnienia tego przestępstwa, w rozumieniu art. 6 § 1 k.k., uznać należy ostatni dzień tego miesiąca.

postanowienie SN z 27 września 2011 r., III KK 89/11, LEX nr 1124779

- !!! W razie zmiany ustawy w trakcie realizacji czynu ciągłego w sytuacji, gdy pierwsze zachowanie objęte tym czynem popełnione zostało w trakcie obowiązywania ustawy starej, a ostatnie zachowanie popełnione zostało po zmianie ustawy, należy uznać, że cały czyn ciągły popełniony został pod rządami ustawy nowej.

wyrok SN z 14 listopada 2016 r., III KK 273/16, LEX nr 2151432

- !!! Poszczególne zachowania opisane w czynie ciągłym, co do którego w dodatku zastosowano kumulatywną kwalifikację z art. 11 § 2 k.k., nawet jeśli pozwalają na ich „naturalne” wyodrębnienie oraz gdy wypełniają w całości znamiona poszczególnych czynów zabronionych, nie mogą być analizowane w kontekście terminów przedawnienia w oderwaniu od treści art. 11 § 3 oraz art. 101 k.k. W konsekwencji więc następuje przedawnienie całości przestępstwa, a nie jego pojedynczych składników.

wyrok SN z 23 listopada 2016 r., III KK 225/16, OSNKW 2017/4, poz. 18

- !! W przypadku przestępstwa stanowiącego czyn ciągły czas jego popełnienia określa się datą pierwszego i ostatniego zachowania sprawcy, bo one wyznaczają jego ramy czasowe. Nie jest zatem wymagane, by każde zachowanie składające się na czyn ciągły było oznaczane konkretną datą.

wyrok SA w Warszawie z 12 maja 2017 r., II AKa 66/17, LEX nr 2317740

- !!! Czasem popełnienia czynu ciągłego jest okres od pierwszego zachowania składającego się na ten czyn do zakończenia ostatniego z nich. Jeżeli jednak sprawca czynu zabronionego niewymienionego w art. 10 § 2 k.k. część zachowań składających się na czyn ciągły zrealizował jako nieletni, a pozostałe zachowania po ukończeniu 17 lat, to ponosi odpowiedzialność karną tylko za te zachowania, których dopuścił się po osiągnięciu tego wieku.

wyrok SN z 29 września 2009 r., III KK 105/09, OSNKW 2009/12, poz. 106

- !! Za datę rozpoczęcia biegu przedawnienia przyjąć należy datę końcową czynu ciągłego.

wyrok SN z 12 lutego 2019 r., II DSI 18/18, LEX nr 2623734

Gdy przedmiotem sprawy jest czyn ciągły, właściwy miejscowo jest sąd miejsca ostatniego zachowania spraw, stanowiącego element czynu ciągłego, bo to wtedy czyn ten został popełniony.

postanowienie SA w Krakowie z 4 lipca 2019 r., II AKo 94/19, LEX nr 2978569

Za czas popełnienia przestępstwa w warunkach ciągłości uznaje się ostatni moment działania sprawcy, a mówiąc precyzyjniej, czas ostatniego ze składających się na to przestępstwo zachowań.

postanowienie SN z 26 stycznia 2022 r., IV KK 690/21, LEX nr 3370659

Powaga rzeczy osądzonej

Prawomocne skazanie rodzi powagę rzeczy osądzonej tylko w takim zakresie, w jakim sąd orzekł o odpowiedzialności karnej za zachowania będące przedmiotem zarzutu. Jedynie wówczas, gdy sąd uznał, że objęte jednolitym zamiarem zachowania oskarżonego stanowią jeden czyn zabroniony w rozumieniu art. 12 k.k., zakres powagi rzeczy osądzonej wyznaczony jest ustalonym w wyroku skazującym lub warunkowo umarzającym czasem jego popełnienia.

uchwała SN z 15 czerwca 2007 r., I KZP 15/07, OSNKW 2007/7–8, poz. 55

Negatywna przesłanka procesowa w postaci powagi rzeczy osądzonej albo zawisłości sprawy (art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k.) w odniesieniu do czynu ciągłego (art. 12 § 1 k.k.) aktualizuje się dopiero wówczas, gdy zarówno zachowania prawomocnie osądzone i uznane za czyn ciągły albo będące przedmiotem jednego postępowania, jak i później ujawnione, były objęte jednym i tym samym zamiarem sprawcy. W wypadku braku takiego ustalenia dopuszczalne jest prowadzenie odrębnego postępowania karnego o zachowania inne niż objęte prawomocnym wyrokiem, albo będące przedmiotem innego toczącego się już postępowania, a wydany w nowym postępowaniu wyrok nie jest dotknięty bezwzględną przyczyną odwoławczą określoną w art. 439 § 1 pkt 8 k.p.k.

postanowienie SN z 5 listopada 2019 r., III KK 405/18, LEX nr 2979007

Prawomocne skazanie za czyn ciągły w ramach art. 12 k.k. stwarza stan materialnej prawomocności w stosunku do okresu objętego tym skazaniem, także w odniesieniu do jednostkowych zachowań, które nie zostały objęte opisem czynu przypisanego sprawcy i skazanie takie stoi na przeszkodzie, ze względu na treść art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. ponownemu postępowaniu o później ujawnione zachowania, będące elementami tego czynu, które nie były przedmiotem wcześniejszego osądzenia, niezależnie od tego, jak ma się społeczna szkodliwość nowo ujawnionych fragmentów czynu ciągłego do społecznej szkodliwości zachowań uprzednio w ramach tego czynu osądzonych.

W sytuacji, w której sąd, stojąc przed koniecznością osądzenia więcej niż jednego czynu, dostrzeże, że wszystkie lub część spośród zarzucanych sprawcy czynów podlegających połączeniu prawnym węzłem jedności, przewidzianej w art. 12 § 1 k.k., połączenie takie może nastąpić jedynie w odniesieniu do tych zachowań (czynów w znaczeniu ontologicznym), które są przedmiotem zarzutu.

wyrok SN z 26 lutego 2021 r., II KK 50/20, LEX nr 3174831

Granice skargi

Przepis art. 12 k.k. jest elementem kwalifikacji prawnej i w związku z tym sąd nie jest związany zarzutem skargi w takim zakresie, w jakim oskarżyciel wskazuje na zachodzącą pomiędzy poszczególnymi czynami ciągłość w rozumieniu art. 12 k.k. Jeśli jednak w skardze wskazano, że przedmiotem zarzutu jest czyn ciągły popełniony w określonych granicach czasowych, to właściwe zdekodowanie woli oskarżyciela prowadzi do przyjęcia, że sąd, w granicach oskarżenia, zobligowany jest do zbadania wszystkich zachowań składających się na czyn ciągły, także tych, których *expressis verbis* nie wskazano w skardze. W takiej sytuacji nie mamy bowiem do czynienia z wyjściem poza granice skargi uprawnionego oskarżyciela, lecz z uprawnioną korektą opisu czynu zarzucanego oskarżonemu jako ciągły już w samej skardze.

uchwała SN z 15 czerwca 2007 r., I KZP 15/07, OSNKW 2007/7–8, poz. 55

Zamiar powzięty z góry

Nie są czynem ciągłym zachowania popełniane w wykorzystaniu sposobności, spowodowane tym samym zamiarem, lecz niepodjętym z góry. Warunkiem przyjęcia czynu ciągłego jest wykazanie, że sprawca w chwili podejmowania pierwszego zachowania musi mieć zamiar popełnienia wszystkich zindywidualizowanych, co najmniej w ogólnym zarysie, zachowań, składających się na czyn ciągły, a zatem odniesienie się do strony podmiotowej czynu zabronionego.

wyrok SA w Katowicach z 31 października 2012 r., II AKa 441/12, LEX nr 1236452

Istniejący z góry zamiar – w rozumieniu art. 12 k.k., to nic innego jak zamiar, o którym mowa w art. 9 § 1 k.k., który odnosić się musi do poszczególnych zachowań, składających się na czyn ciągły, uzasadniających przyjęcie, że dochodzi do popełnienia przestępstwa „na raty” i musi on istnieć co najmniej w chwili popełnienia pierwszego z czynów zabronionych.

wyrok SA w Lublinie z 11 lutego 2015 r., II AKa 11/15, LEX nr 1667608

Zachowania, o których mowa w art. 12 k.k., muszą być podjęte w wykonaniu z góry powziętego zamiaru. Czyli, zanim „popełnione” zostanie pierwsze zachowanie, zamiarem popełnienia winno być objęte kolejne, aż do ostatniego. Tego z góry powziętego zamiaru nie wolno domniemywać, musi być on w sposób oczywisty udowodniony.

wyrok SA w Warszawie z 26 października 2016 r., II AKa 252/16, LEX nr 2179375

Zamiar z góry powzięty oznacza, iż już w chwili jego powzięcia odnosi się on do zindywidualizowanych, przynajmniej w ogólnym zarysie, wszystkich zachowań składających się na czyn ciągły. Nie może się on zaś pojawiać sukcesywnie ani odnawiać się na kolejnych etapach, nawet gdyby miał mieć identyczną postać. Musi to być bowiem ten sam, a nie taki sam zamiar. Nie jest tym zamiarem ogólny projekt dopuszczenia się dwóch lub więcej różnych czynów zabronionych albo plan dokonywania podobnych czy nawet tożsamyh przestępstw, których szczególności nie były z góry zaplanowane.

wyrok SA w Katowicach z 7 grudnia 2018 r., II AKa 470/18, LEX nr 2728408

Dla przyjęcia wielu zachowań sprawcy za jeden czyn zabroniony niezbędne jest ustalenie podjęcia pierwszego już zachowania z zamiarem realizacji pozostałych, nawet potencjalnych i w tej dacie bliżej niesprecyzowanych.

postanowienie SN z 14 maja 2020 r., II KK 98/20, LEX nr 3275722

Brak jest podstaw do zakwalifikowania jako czyn ciągły dwóch lub więcej zachowań, które nie są ujęte jednym z góry powziętym zamiarem, lecz zostały zrealizowane z identycznym zamiarem, takim samym w odniesieniu do każdego z nich, lecz nieistniejącym z góry, a pojawiającym się sukcesywnie przy podejmowaniu każdego kolejnego zachowania. Dla wykazania, że oba czyny popełnione zostały przez oskarżonego w ramach jednego, z góry powziętego zamiaru, z całą pewnością nie wystarczył sam fakt tożsamości rodzajowej tych czynów (wprowadzanie do obrotu narkotyków), wspólnego miejsca podejmowania przestępczych zachowań (teren jednego miasta) czy objęcie nimi tego samego rodzaju środka odurzającego (marihuana).

wyrok SA w Poznaniu z 13 kwietnia 2022 r., II AKa 9/22, LEX nr 3352012

Krótkie odstępy czasu

Konstrukcja czynu ciągłego nie ma zastosowania, gdy sprawca działał w odstępach czasu przekraczających rozsądne granice jedności zachowania. W takiej sytuacji odpowiednie jest stosować konstrukcję ciągu przestępstw.

wyrok SA w Krakowie z 10 maja 2000 r., II AKa 69/00, LEX nr 42938

Przy ocenie przesłanki przedmiotowej w postaci „krótkiego odstępu czasu” ważną rolę powinna odgrywać więź łącząca poszczególne zachowania. Co prawda wszystkie zachowania muszą zostać podjęte w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, ale związek istniejący między tymi zachowaniami może być różny. Raz będzie bardzo ścisły, a raz odległy. Im bardziej ścisły będzie związek między poszczególnymi zdarzeniami, tym dłuższy może być czas przedzielający kolejno po sobie następujące zachowania. I odwrotnie, im związek ów będzie luźniejszy, tym okres dzielący dane zachowania winien być krótszy. W sytuacji gdy poszczególne zachowania łączy szczególnie silna więź, przyjęcia czynu ciągłego nie wyklucza nawet przekraczająca kilka miesięcy przerwa między kolejnymi zachowaniami.

postanowienie SN z 27 lutego 2002 r., II KKN 410/00, LEX nr 567768

Przyjęcie kilkuletniego okresu działania skazanego z góry powziętym zamiarem jest możliwe, jednakże pod warunkiem krótkich, maksymalnie kilkumiesięcznych odstępów czasowych pomiędzy poszczególnymi aktami sprawczymi, pozwalającymi na wykazanie „z góry powziętego zamiaru”, zrealizowanego wobec wszystkich zindywidualizowanych, choćby w ogólnym zarysie zamierzonych zachowań. Trzeba bowiem pamiętać, że spełnione muszą być oba elementy charakteryzujące czyn ciągły, a czynnik podmiotowy w istotny sposób ogranicza wykładnię znamienia „w krótkich odstępach czasu”.

wyrok SN z 29 września 2010 r., III KK 60/10, LEX nr 621185

!! Niewątpliwie trudności interpretacyjne stwarza zawarta w art. 12 k.k. przesłanka „krótkich” odstępów czasu między poszczególnymi zachowaniami składającymi się na przestępstwo ciągłe. Przepis art. 12 k.k. nie zawiera w tym względzie żadnych wskazówek interpretacyjnych, niemniej odstępy czasu między poszczególnymi zachowaniami istotnie nie mogą być duże. Należy zatem uwzględnić, że w analogicznym przepisie art. 6 § 2 k.k.s. ustawodawca wprowadził ustawą nowelizacyjną z 7 lipca 2005 r. (Dz.U. Nr 178, poz. 1479) określenie, iż za krótki okres czasu uważa się okres najwyżej sześciu miesięcy. Jest to wskazówka interpretacyjna także dla wykładni art. 12 k.k., gdyż trudno przyjąć, aby identyczne pojęcia użyte w dwóch pokrewnych aktach prawnych rozumiane były odmiennie.

wyrok SA w Katowicach z 8 grudnia 2010 r., II AKa 192/10, LEX nr 785442

!! Krótkie odstępy czasu, rozumiane jako okres, jaki upływa między kolejno następującymi po sobie zachowaniami, jakie oddzielają składające się na czyn ciągły zachowania, wyklądać należy w kontekście więzi podmiotowo-przedmiotowych, uzasadniających uznanie poszczególnych zachowań za fragmenty większej całości. Z praktycznego punktu widzenia za krótki odstęp czasu, w rozumieniu art. 12 k.k., można uznać odstęp kilku, a nawet kilkunastu miesięcy pomiędzy poszczególnymi zachowaniami sprawcy czynu ciągłego.

wyrok SA we Wrocławiu z 23 maja 2013 r., II AKa 118/13, LEX nr 1331161

!! Krótkie odstępy czasu nie odnoszą się do pierwszego i ostatniego działania sprawcy, ale do wszystkich zachowań składających się na czyn ciągły.

wyrok SA w Warszawie z 12 maja 2017 r., II AKa 66/17, LEX nr 2317740

!! Nawet kilkumiesięczne przedziały czasowe pomiędzy kolejnymi zachowaniami sprawcy czynu ciągłego mogą być w określonych okolicznościach traktowane jako „krótkie odstępy czasu” w rozumieniu art. 12 k.k.

postanowienie SN z 7 stycznia 2019 r., III KK 408/18, LEX nr 2602687

Tożsamość pokrzywdzonego

!! Przepis art. 12 k.k. stanowi, że „jeżeli przedmiotem zamachu jest dobro osobiste, warunkiem przyjęcia czynu ciągłego jest tożsamość pokrzywdzonego”. Pojęcie „dóbr osobistych” jest pojęciem szerokim, do którego należy odnosić definicję zawartą w art. 23 k.c. Z uwagi na zawarte w nim określenie „w szczególności”, wskazany tam katalog dóbr ma charakter otwarty. Nie budzi wątpliwości, że istnieją podstawy do przyjmowania na gruncie Kodeksu karnego definicji „dóbr osobistych” zawartej w Kodeksie cywilnym.

wyrok SA w Gdańsku z 23 marca 2016 r., II AKa 15/16, LEX nr 2071320

!! Przestępstwo rozboju ma za przedmiot ochrony oprócz mienia, również netykalność, wolność, życie i zdrowie człowieka. Są to zgodnie z art. 23 k.c. dobra osobiste, co w myśl art. 12 k.k. przy braku tożsamości pokrzywdzonych wyklucza kwalifikację dwu lub więcej przestępstw z art. 280 k.k. w zw. z art. 12 k.k.

wyrok SA w Warszawie z 25 maja 2016 r., II AKa 143/16, LEX nr 2171215

Tożsamość pokrzywdzonego stanowi warunek przyjęcia czynu ciągłego we wszystkich sytuacjach, gdy zachowanie sprawcy skierowane jest przeciwko dobru osobistemu, zarówno wtedy, gdy dobro to stanowi jedyny przedmiot zamachu, jak i wtedy, gdy wymienione dobro stanowi jeden z przedmiotów, przeciwko którym skierowane jest zachowanie sprawcy, nawet jeśli stanowi ono tzw. uboczny przedmiot ochrony.

wyrok SA we Wrocławiu z 27 listopada 2019 r., II AKa 97/19, LEX nr 2758148

ROZDZIAŁ II

FORMY POPEŁNIENIA PRZESTĘPSTWA

Art. 13. [Usiłowanie. Udalność i nieudalność]

§ 1. Odpowiada za usiłowanie, kto w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania, które jednak nie następuje.

§ 2. Usiłowanie zachodzi także wtedy, gdy sprawca nie uświadamia sobie, że dokonanie jest niemożliwe ze względu na brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego lub ze względu na użycie środka nie nadającego się do popełnienia czynu zabronionego.

Usiłowanie udolne

! Podejście pod dom z zamiarem dokonania napadu rabunkowego na określoną osobę mieszkającą w tym domu – zgodnie z wcześniej opracowanym planem – oraz z narzędziami służącymi do popełnienia tego przestępstwa, a następnie odstąpienie od realizacji tego zamiaru z przyczyn od sprawców niezależnych, przekracza ramy czynności przygotowawczych i jest działaniem zmierzającym bezpośrednio do urzeczywistnienia tego zamiaru (zob. wyrok SN z 22 stycznia 1985 r., IV KR 336/84, OSNKW 1985/9–10, poz. 71).

wyrok SA w Łodzi z 4 listopada 2004 r., II AKa 209/04, LEX nr 178209

! Obowiązujący Kodeks karny nie wyłącza możliwości usiłowania *cum dolo eventuali*. Jakkolwiek w wypadkach przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu – jako przestępstw znamiennych skutkiem – o kwalifikacji prawnej czynu decyduje przede wszystkim powstały skutek, jednak nie wyklucza to usiłowania do surowiej zagrożonego przestępstwa w przypadku, gdy skutek zamierzony był dalej idący niż osiągnięty.

wyrok SA w Katowicach z 7 lipca 2005 r., II AKa 213/05, LEX nr 167914

! Zachowanie się oskarżonego polegające na ruszeniu w kierunku banku z zamiarem zrealizowania planowanego napadu rabunkowego i znalezienie się w bezpośredniej bliskości wejścia do banku, czemu zapobiegło zatrzymanie go przez funkcjonariuszy policji, było już ostatnią fazą działania zmierzającego do urzeczywistnienia tego zamiaru i wypełniło znamiona usiłowania (art. 13 § 1 k.k.) rabunku.

wyrok SA we Wrocławiu z 14 lutego 2013 r., II AKa 4/13, LEX nr 1289606

Skoro oskarżeni udali się do bankomatu, dysponując kartami bankomatowymi, to mogli dokonać wypłaty pieniędzy, natomiast fakt, iż nie znali prawidłowego nr PIN, spowodował, że realizacja ich zamiaru nie powiodła się. Obiektywnie jednak, aczkolwiek z niezmiernie nikłym prawdopodobieństwem mogli dokonać czynu zabronionego, stąd ich zachowanie ocenić należy jako usiłowanie, o którym mowa w art. 13 § 1 kk.

Oskarżeni nie dysponowali narzędziem koniecznym do dokonania tego przestępstwa. W wypadku kradzieży pieniędzy z bankomatu narzędziem, którym posługuje się sprawca, jest właśnie karta bankomatowa, a karty takie oskarżeni posiadali. Nie znali natomiast jedynie poprawnego numeru PIN, a zatem nie znali konkretnego sposobu na to, by skutecznie móc posłużyć się posiadanym narzędziem. Innymi słowy, dysponując narzędziem niezbędnym do popełnienia tego przestępstwa, nie potrafili jedynie prawidłowo go użyć. Stąd ich zachowanie żadną miarą nie może być oceniane jako usiłowanie nieudolne.

wyrok SA w Katowicach z 23 maja 2014 r., II AKa 116/14, LEX nr 1537356

Pojęcie usiłowania z art. 13 § 1 k.k. powinno być analizowane łącznie z pojęciem przygotowania, przewidzianym w art. 16 § 1 k.k. Są to bowiem pojęcia graniczące ze sobą. Przygotowanie to stworzenie warunków do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania, które może przybierać różne formy, jak przysposobienie środków, zbieranie informacji, wejście w porozumienie z inną osobą czy sporządzanie planu działania itd. Usiłowanie zaś to coś więcej, bowiem sprawca w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania. Usiłowanie jest zatem bardziej konkretne niż przygotowanie, a zagrożenie dobra chronionego staje się realne. Granicę między zawsze karalnym usiłowaniem a wyjątkowo karalnym przygotowaniem wyznacza bezpośredniość zachowania, zrealizowanego przez sprawcę pomiędzy chwilą podjęcia zamiaru a dokonaniem. Za usiłowanie uznaje się tylko takie zachowanie, które bezpośrednio zmierza do dokonania, zatem gdy zagrożenie dla znamiennej dobra prawnego przekształca się z zagrożenia abstrakcyjnego w zagrożenie realne.

wyrok SA w Krakowie z 22 września 2014 r., II AKa 88/14, LEX nr 2242301

Określenie „bezpośrednio zmierza” do dokonania czynu zabronionego oznacza całość zachowań wiodących wprost do wypełnienia jego znamion, stwierdzających realne zagrożenie dla chronionego dobra prawnego, a nie wyłącznie ostatnie z tych zachowań, poprzedzające realizację czynności sprawczej czynu zabronionego. Usiłowaniem będzie zatem także zachowanie, które ocenione *in concreto* stworzyło takie zagrożenia dla dobra prawnego chronionego określonym typem czynu zabronionego, co do którego sprawca ma zamiar realizacji wszystkich jego znamion, iż zagrożenie jego popełnienia miało charakter zagrożenia realnego, a nie abstrakcyjnego.

wyrok SN z 8 lutego 2018 r., V KK 224/17, LEX nr 2449792

Oskarżony, zlecając innym ustalonym osobom dokonanie zabójstwa porzywdzonego, wypełnił znamię czynności sprawczej podżegania jako zjawiskowej formy wypełnienia przestępstwa określonej w art. 18 § 2 k.k. Podżeganie

ma charakter przestępstwa skutkowego, przybiera postać stadialną dokonania jedynie wówczas, gdy w psychice nakłanianego powstanie zamiar zrealizowania czynu zabronionego, postulowanego przez nakłaniającego. W przypadku jednak, gdy podjęte przez nakłaniającego działania są nieefektywne, nie dochodzi bowiem do zbudzenia w nakłanianym zamiaru popełnienia przestępstwa, podżegacz ponosi odpowiedzialność za usiłowanie, gdyż jego czyn nie wszedł w stadium dokonania. W niniejszej sprawie dodatkowo mamy do czynienia z usiłowaniem nieudolnym. Usiłowanie nieudolne to takie, które *ex ante* było obiektywnie niezdolne do dokonania, czego jednak sprawca, podejmując określone zachowanie naganne, sobie nie uświadamiał. Zatem istota nieudolnego usiłowania polega na tym, że w odróżnieniu od usiłowania udolnego nie stwarza ono realnego zagrożenia dobra prawnego. W niniejszej sprawie środkiem do popełnienia przypisanego oskarżonemu czynu zabronionego podżegania były dwie ustalone osoby, nakłaniane przez oskarżonego do popełnienia zbrodni zabójstwa. Charakter, w jakim działały te osoby ((...) byli to funkcjonariusze Policji działający pod przykryciem w ramach operacji specjalnej)), z góry determinował niemożność popełnienia przez nich tego czynu. Należy zatem stwierdzić, że stanowili „środek” nienadający się do realizacji przyjętego przez oskarżonego zamiaru. W związku z powyższym należy przyjąć, że w realiach niniejszej sprawy usiłowanie, które podjął oskarżony, miało charakter nieudolny w rozumieniu art. 13 § 2 k.k., bowiem nie uświadamiał sobie, że dokonanie zamierzonego celu nie jest możliwe ze względu na użycie środka nienadającego się do zrealizowania tego celu.

Brak było zatem realnego, a nawet potencjalnego zagrożenia dla życia pokrzywdzonego.

wyrok SA w Katowicach z 26 listopada 2018 r., II AKa 237/18, Biul.SAKa 2019/1, poz. 15

1. Przybycie sprawcy na miejsce planowanego czynu, choć niewymienione wprost w definicji zakresowej niepełnej z art. 16 § 1 k.k., jest klasyczną czynnością przygotowawczą. Obserwowanie ofiary i wspomniana rozmowa telefoniczna to czynności mające na celu zbieranie informacji o dogodnym momencie ataku na pokrzywdzonego. Są to zatem zachowania stanowiące wymienione w art. 16 § 1 k.k. „zbieranie informacji” celem stworzenia warunków do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do dokonania przestępstwa.

2. Uznanie czynności podejmowanych przed przystąpieniem przez sprawcę do realizacji jednego ze znamion czasownikowych danego typu przestępstwa za bezpośrednie zmierzanie do dokonania w rozumieniu art. 13 § 1 k.k. zależy od rozstrzygnięcia, czy zachowania te powiązane są w sposób instrumentalny z czynnością główną, stanowiącą znamię czasownikowe danego typu przestępstwa rodzajowego, tj. czynnością urzeczywistniającą stan faktyczny typizowany jako przestępstwo rodzajowe (wówczas należą one do zakresu normy sankcjonującej związanej z usiłowaniem), czy też zachowania sprawcy podejmowane w tej fazie przeddokonania przestępstwa nie są jeszcze instrumentalnie ukierunkowane na przeprowadzenie ataku na dobro prawne, lecz mają na celu stworzenie warunków do przeprowadzenia takiego ataku w bliższej lub dalszej przyszłości. Czynności instrumentalne, o których tutaj mowa, stanowią przejawy aktywności sprawcy, logicznie poprzedzające lub w praktyce życia towarzyszące danej

czynności głównej, ujętej jako znamię czynu zabronionego pod groźbą kary, jako jej nieodzowny etap lub komponent. Jeżeli w danym miejscu i czasie nie zaistniała ani czynność główna opisana w przepisie typizującym (np. uderzenie kogoś w twarz jako forma przemocy), ani żadna instrumentalnie z nią związana czynność poboczna (np. zbliżenie się szybkim krokiem do danej osoby, by zadać jej cios), to zachowania sprawcy podjęte w fazie poprzedzającej wykonanie właściwej czynności sprawczej danego typu przestępstwa, np. przed przystąpieniem do „przemocowego” aktu rozboju z art. 280 § 1 lub 2 k.k., nie mogą zostać uznane za bezpośrednie zmierzanie do dokonania w rozumieniu art. 13 § 1 k.k. O tym, czy zachowania mieszczące się na granicy sąsiadujących ze sobą form stadialnych wyczerpują znamiona usiłowania, należy rozstrzygać m.in. na podstawie charakterystyki czynności przygotowawczej zawartej w art. 16 § 1 k.k. Przepis ten jest abstrakcyjnym i generalnym wzorcem typizacji karalnych czynności przygotowawczych do przestępstwa (zawiera tzw. treściową i zakresową definicję czynności przygotowawczych). Zachowanie określone przez Kodeks karny jako przygotowanie do przestępstwa nie może w żadnym fragmencie ząbiegać się czy zbiegać z usiłowaniem należącym do pochodłu tego samego przestępstwa rodzajowego.

wyrok SA w Katowicach z 25 kwietnia 2019 r., II AKa 415/17, LEX nr 2728176

1. Usiłowanie (art. 13 § 1 k.k.) obejmuje: zamiar popełnienia czynu zabronionego, zachowanie stanowiące bezpośrednie zmierzanie do dokonania czynu zabronionego i brak dokonania zamierzonego czynu. Bezpośrednie zmierzanie do dokonania należy odnosić do znamion czynności wykonawczej czynu zabronionego, którego dokonanie jest objęte zamiarem sprawcy.

2. Do znamion przygotowania (art. 16 § 1 k.k.) należy: zamiar bezpośredni zabarwiony celem popełnienia określonego czynu zabronionego, podjęcie czynności mających stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania (np. wejście w porozumienie z inną osobą, uzyskanie lub przysposobienie środków, zbieranie informacji, sporządzenie planu działania), brak usiłowania lub dokonania.

3. Od strony przedmiotowej przygotowanie polega więc na stworzeniu warunków do usiłowania popełnienia czynu zabronionego, wytworzeniu sytuacji umożliwiającej sprawcy zaatakowanie dobra chronionego w ramach pochodłu określonego przestępstwa rodzajowego, w których to okolicznościach chce się znaleźć sprawca przygotowujący się do przestępstwa. Czynności przygotowawcze charakteryzują się zatem potencjalnym zagrożeniem dla dobra prawnego, które staje się aktualne – zaczyna realnie istnieć – dopiero na etapie kolejnego czynu, polegającego na usiłowaniu popełnienia określonego przestępstwa rodzajowego.

wyrok SA we Wrocławiu z 20 listopada 2019 r., II AKa 324/19, LEX nr 2764876

Określenie „bezpośrednio zmierza” do dokonania czynu zabronionego (art. 13 § 1 k.k.) oznacza całość zachowań wiodących wprost do wypełnienia jego znamion, stwarzających realne zagrożenie dla chronionego dobra prawnego, a nie wyłącznie ostatnie z tych zachowań, poprzedzające realizację czynności sprawczej czynu zabronionego. Usiłowanie nie urzeczywistnia się dopiero w ostatnim,

pojmowanym naturalistycznie zachowaniu, poprzedzającym wypełnienie czynności sprawczej czynu zabronionego, lecz może w określonych warunkach przybrać postać zachowań oddalonych w czasie od dokonania, ale zmierzających do niego bezpośrednio.

postanowienie SA w Krakowie z 27 lutego 2020 r., II AKz 54/20, LEX nr 3108030

Podżeganie może być popełnione w formie usiłowania, i to zarówno wtedy, gdy usiłujący bezskutecznie nakłania do czynu zabronionego opisanego w części szczególnej Kodeksu karnego, jak i wtedy, gdy bezskutecznie nakłania do czynu zabronionego o znamionach podżegania.

postanowienie SN z 19 sierpnia 2020 r., IV KK 312/19, LEX nr 3276825

Usiłowanie nieudolne

1. Określenie „środek nie nadający się do popełnienia czynu zabronionego”, użyte w art. 13 § 2 k.k., odnosi się do całokształtu warunków charakteryzujących sposób działania sprawcy, ukierunkowanego na dokonanie takiego czynu.

2. Jeśli rzecz ruchoma chroniona jest zabezpieczeniem elektronicznym, które umożliwia dostęp do niej wyłącznie przez wprowadzenie prawidłowego kodu, to usiłowanie zaboru tej rzeczy przez zastosowanie innego kodu dostępu jest użyciem środka nie nadającego się do popełnienia kradzieży z włamaniem i przesądza o uznaniu takiego czynu za usiłowanie nieudolne w rozumieniu art. 13 § 2 k.k.

wyrok SN z 11 września 2002 r., V KKN 9/01, OSNKW 2002/11–12, poz. 102

Za brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego, określony w art. 13 § 2 k.k., należy uznać brak obiektywny, nie zaś zdyskwalifikowanie przez sprawcę przedmiotu ze względu na nieprzydatność dla niego.

postanowienie SN z 28 kwietnia 2011 r., V KK 33/11, LEX nr 817558

Z nieudolnością usiłowania w rozumieniu art. 13 § 2 k.k. mamy do czynienia dopiero wówczas, gdy dokonanie okaże się obiektywnie niemożliwe, przy czym owa – oceniana ze stanowiska *ex ante* – niemożliwość dokonania musi stanowić konsekwencję braku przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego (brak tzw. przedmiotu czynności wykonawczej) albo użycia niewłaściwego środka, który nie nadaje się do osiągnięcia zamierzonego rezultatu. Sprawca podejmujący usiłowanie nie jest oczywiście świadom jego nieudolności (niemożności dokonania), gdyby bowiem uświadamiał ją sobie, to – postępując racjonalnie – powinien zrezygnować z podejmowania tego rodzaju prób.

wyrok SA we Wrocławiu z 27 czerwca 2013 r., II Aka 184/13, LEX nr 1372496

Nie można mówić o usiłowaniu nieudolnym wówczas, gdy w momencie wszczęcia działania sprawcy dokonanie przestępstwa było obiektywnie możliwe (choćby nawet szanse realizacji zamiaru sprawcy były niewielkie), a dopiero później – w wyniku włączenia się niesprzyjających okoliczności – realizacja zamiaru sprawcy okazała się niemożliwa ze względu na brak przedmiotu nadającego się do dokonania przestępstwa lub ze względu na to, że okazało się, iż sprawca użył

środka nienadającego się do wywołania zamierzonego skutku. W takim bowiem wypadku usiłowanie jest „udolne”, a jedynie z przyczyn obiektywnych sprawcy nie udało się zrealizować swego zamiaru.

wyrok SA w Łodzi z 8 lipca 2014 r., II Aka 108/14, LEX nr 1483775

W odniesieniu do usiłowania nieudolnego mają zastosowanie ogólne dyrektywy wymiaru kary wynikające z art. 53 k.k., przy czym w sytuacjach tych należy przede wszystkim mieć na względzie stopień nieudolności, który determinuje ładunek społecznej szkodliwości czynu.

wyrok SA w Łodzi z 24 września 2015 r., II Aka 169/15, LEX nr 2000509

1. Zawarte w art. 13 § 2 k.k. wyrażenie: „brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego” oznacza brak takiego przedmiotu, który należy do zbioru desygnatów znamienia przedmiotu czynności wykonawczej typu czynu zabronionego, do którego popełnienia zmierza sprawca.

2. Pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcy usiłowania nieudolnego (art. 13 § 2 k.k.) może być *in concreto* uwarunkowane poczynionymi ustaleniami co do zamiaru popełnienia czynu zabronionego na określonym przedmiocie.

uchwała SN z 19 stycznia 2017 r., I KZP 16/16, OSNKW 2017/3, poz. 12

Usiłowanie nieudolne to takie, które *ex ante* było obiektywnie niezdolne do dokonania, czego jednak sprawca, podejmując określone zachowanie naganne, sobie nie uświadamiał. Zatem istota nieudolnego usiłowania polega na tym, że w odróżnieniu od usiłowania udolnego nie stwarza ono realnego zagrożenia dobra prawnego. W niniejszej sprawie środkiem do popełnienia przypisanego oskarżonemu czynu zabronionego podżegania były dwie ustalone osoby, nakłaniane przez oskarżonego do popełnienia zbrodni zabójstwa. Charakter, w jakim działały te osoby ((...) byli to funkcjonariusze Policji działający pod przykryciem w ramach operacji specjalnej), z góry determinował niemożność popełnienia przez nich tego czynu. Należy zatem stwierdzić, że stanowili „środek” nienadający się do realizacji przyjętego przez oskarżonego zamiaru. W związku z powyższym należy przyjąć, że w realiach niniejszej sprawy usiłowanie, które podjął oskarżony, miało charakter nieudolny w rozumieniu art. 13 § 2 k.k., bowiem nie uświadamiał sobie, że dokonanie zamierzonego celu nie jest możliwe ze względu na użycie środka nienadającego się do zrealizowania tego celu.

Brak było zatem realnego, a nawet potencjalnego zagrożenia dla życia pokrzywdzonego.

wyrok SA w Katowicach z 26 listopada 2018 r., II Aka 237/18, Biul.SAKa 2019/1, poz. 15

W orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych pojawiły się dwa nurty interpretacji pojęcia „brak przedmiotu nadającego się do popełnienia czynu zabronionego”, zawartego w art. 13 § 1 k.k. Według koncepcji subiektywistycznej usiłowanie nieudolne zachodzi w razie braku przedmiotu, na który ukierunkowany był zamiar sprawcy. Zaś wedle koncepcji obiektywistycznej usiłowanie nieudolne ma miejsce wówczas, gdy brak jest jakiegokolwiek desygnatu przedmiotu czynności wykonawczej.

wyrok SN z 17 czerwca 2020 r., V KK 80/20, LEX nr 3207844

- !! W wypadkach, w których błąd będzie polegał na urojeniu sobie przez sprawcę, że komunikuje się z małoletnim poniżej lat 15, gdy w istocie będzie to osoba starsza, możliwe będzie pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności karnej za usiłowanie nieudolne przestępstwa groomingu (art. 200a § 2 k.k.), ze względu na fakt, że sprawca nie uświadamia sobie, że dokonanie jest niemożliwe ze względu na brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego.

wyrok SN z 23 lipca 2020 r., III KK 281/19, LEX nr 3126968

Art. 14. [Wymiar kary za usiłowanie]

§ 1. Sąd wymierza karę za usiłowanie w granicach zagrożenia przewidzianego dla danego przestępstwa.

§ 2. W wypadku określonym w art. 13 § 2 sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Art. 14 § 1

- ! Kara za usiłowanie powinna być w zasadzie niższa od kary wymierzonej za dokonanie takiego samego czynu, bo szkoda spowodowana czynem dokonanym nie występuje przy usiłowaniu.

wyrok SA w Krakowie z 16 listopada 2005 r., II AKa 183/05, LEX nr 179422

- !! W przypadku skazania za usiłowanie podżegania do dokonania określonego czynu zabronionego, w podstawie prawnej wymiaru kary należy wskazać zarówno przepis art. 14 § 1 lub 2 k.k. – w zależności od ustalenia, czy doszło do usiłowania udolnego, czy usiłowania nieudolnego – jak i art. 22 § 2 k.k.

postanowienie SN z 29 kwietnia 2009 r., I KZP 6/09, OSNKW 2009/6, poz. 43

- !! Pomimo identycznego zagrożenia karą za dokonanie i usiłowanie szkodliwość społeczna czynu jest zazwyczaj niższa przy usiłowaniu z uwagi np. na brak skutku, a w efekcie kara wymierzona za usiłowanie powinna być w zasadzie łagodniejsza niż za dokonanie przestępstwa. Nie oznacza to jednak, że w każdej sprawie niezakończony skutkiem wymiar kary powinien zostać znacząco obniżony.

wyrok SN z 31 października 2017 r., V KK 201/17, OSNKW 2018/2, poz. 16

- ! Sąd wymierza karę za usiłowanie w granicach zagrożenia przewidzianego dla danego przestępstwa, zatem konieczne jest zamieszczanie art. 14 § 1 k.k. w podstawie skazania.

wyrok SA w Warszawie z 20 stycznia 2020 r., II AKa 416/18, LEX nr 3007959

Art. 14 § 2

- ! Za usiłowanie nieudolne grozi taka sama kara jak za usiłowanie udolne (art. 14 § 1 k.k.) i tym samym taka sama jak za dokonanie zamierzonego przez sprawcę przestępstwa. Przewidziana dla wypadków usiłowania nieudolnego możliwość

nadzwyczajnego złagodzenia kary lub nawet odstąpienia od jej wymierzenia wynika tylko stąd, że nieudolność usiłowania może mieć najrozmaitszy charakter, sięgający aż po absurdalność użytego dla realizacji założonego celu środka. Jednak gdy nieudolność usiłowania wynika z braku przedmiotu nadającego się do dokonania na nim przestępstwa, a nie z użycia środka nienadającego się do popełnienia przestępstwa i gdy brak takiego przedmiotu jest wynikiem czystego przypadku, niemającego związku z celowymi działaniami sprawcy, to z reguły nie będzie podstaw do stosowania wobec niego nadzwyczajnego złagodzenia kary, a tym bardziej odstąpienia od jej wymierzenia tylko z powodu tej nieudolności.

wyrok SN z 1 października 2002 r., V KKN 238/01, LEX nr 56826

W przypadku sprawcy młodocianego oraz sytuacji określonej w art. 14 § 2 k.k. stosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary nie ma charakteru wypadku wymagającego szczególnego uzasadnienia.

wyrok SA w Katowicach z 2 września 2010 r., II AKa 253/10, LEX nr 686859

Wprawdzie przepis dotyczący odpowiedzialności za tzw. usiłowanie nieudolne daje sądowi możliwość zastosowania wobec sprawcy nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet odstąpienia od jej wymierzenia, jednakże już przewidziane w Kodeksie karnym możliwości gradacji odpowiedzialności takiego sprawcy:

- 1) odpowiedzialność zwykłą;
- 2) nadzwyczajne złagodzenie kary;
- 3) odstąpienie od wymierzenia kary

– wskazują, że z ostatniej ewentualności należy korzystać w wyjątkowych wypadkach.

wyrok SA w Warszawie z 9 lipca 2014 r., II AKa 187/14, LEX nr 1500836

W odniesieniu do usiłowania nieudolnego mają zastosowanie ogólne dyrektywy wymiaru kary wynikające z art. 53 k.k., przy czym w sytuacjach tych należy przede wszystkim mieć na względzie stopień nieudolności, który determinuje ładunek społecznej szkodliwości czynu.

wyrok SA w Łodzi z 24 września 2015 r., II AKa 169/15, LEX nr 2000509

O tym, czy i w jakim zakresie należy skorzystać z przewidzianej w art. 14 § 2 k.k. możliwości nadzwyczajnego złagodzenia kary lub odstąpienia od jej wymierzenia, decyduje stopień nieudolności usiłowania, który determinuje ładunek społecznej szkodliwości czynu, a także zaawansowanie i intensywność sposobu działania sprawcy, zmierzającego do zmuszenia pokrzywdzonego do wydania rzeczy, będącej przedmiotem usiłowanego zaboru, jak i całokształt innych, istotnych dla wymiaru kary okoliczności.

wyrok SA w Szczecinie z 23 października 2019 r., II AKa 159/19, LEX nr 3021582

Art. 15. [Bezkarność usiłowania. Czynny żal]

§ 1. Nie podlega karze za usiłowanie, kto dobrowolnie odstąpił od dokonania lub zapobiegł skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego.

§ 2. Sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary w stosunku do sprawcy, który dobrowolnie starał się zapobiec skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego.

Art. 15 § 1

!! „Zapobiegnięcie” w rozumieniu art. 15 § 1 k.k. wiąże się ściśle z porzuceniem przez sprawcę zamiaru dokonania czynu zabronionego i z chęcią odwrócenia efektu przestępczego. Innymi słowy, cechą czynnego żalu w postaci „zapobiegnięcia skutkowi” jest specyficzne wewnętrzne nastawienie sprawcy, charakteryzujące się chęcią niedopuszczenia do wystąpienia skutku przestępczego. Tylko wówczas wchodzi w rachubę bezkarność sprawcy.

postanowienie SN z 5 maja 2006 r., II KK 269/05, LEX nr 186937

!! 1. O dobrowolnym odstąpieniu od usiłowania można mówić tylko wówczas, gdy sprawca dobrowolnie zrezygnował z popełnienia czynu zabronionego w fazie usiłowania nieukończonego. Jeżeli zachowanie sprawcy osiągnęło już fazę usiłowania ukończonego (sprawca wykonał wszystkie czynności prowadzące do realizacji znamion czynu zabronionego), warunkiem bezkarności za usiłowanie jest zapobiegnięcie przez sprawcę skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego objętego pierwotnym zamiarem sprawcy, czyli tzw. czynny żal.

2. Bezkarność usiłowania w razie dobrowolnego odstąpienia od czynu nie eliminuje odpowiedzialności za inne przestępstwo, którego znamiona zostały zrealizowane przedsięwziętymi już przez sprawcę czynnościami. Sprawca odpowiada bowiem za przestępstwo, które dokonał „po drodze”.

wyrok SA w Białymstoku z 14 maja 2009 r., II AKa 58/09, OSAB 2009/2–3, s. 47–53

!! Odstąpienie od dalszego usiłowania dokonania czynu zabronionego nie ma charakteru dobrowolnego, gdy powiązane jest z interwencją osoby trzeciej.

postanowienie SN z 6 lutego 2013 r., V KK 300/12, LEX nr 1277798

!! Dobrowolne odstąpienie od popełnienia przestępstwa nie musi być podyktowane pobudkami zasługującymi na pozytywną ocenę moralną, jak wyrzuty sumienia lub uczucie żalu względem pokrzywdzonego. Taką pobudką może być również obawa przed odpowiedzialnością karną lub wykryciem przestępstwa.

wyrok SA we Wrocławiu z 22 maja 2013 r., II AKa 151/13, LEX nr 1331172

!! Pojęcie „zapobiegł skutkowi” (art. 15 § 1 k.k.) zarówno w warstwie leksykalnej, jak też funkcjonalnej kojarzy się z takimi działaniami, które zdecydowały o odwróceniu nieuchronności skutku. Przepis kładzie wyraźny akcent na związek przyczynowy pomiędzy działaniem sprawcy powstrzymującego nastąpienie

skutku a powodzeniem tej akcji, czyli zapobiegnięciem. Nie może to więc być jakiegolwiek przyczynienie się, ale stanowczy, zewnętrzny wyraz chęci uczynienia wszystkiego, co w mocy sprawcy, by osiągnąć pozytywny skutek, o którym mowa w § 1 art. 15 k.k.

postanowienie SN z 7 marca 2017 r., V KK 406/16, LEX nr 2258064

Dobrowolność odstąpienia od dokonania czynu zabronionego w rozumieniu art. 15 k.k., skutkujące bezkarnością jego usiłowania musi łącznie: być wyrazem woli sprawcy, musi mieć miejsce w sytuacji, gdy sprawca ma wciąż możliwości dokonania czynu zabronionego i nie może być ono „wymuszone” zmianą okoliczności niezależnych od sprawcy.

wyrok SA w Krakowie z 16 marca 2018 r., II AKa 31/18, LEX nr 2690236

O „dobrowolności” określonej w art. 15 § 1 k.k. można mówić zarówno wówczas, gdy sprawca odstąpi od dokonania przestępstwa z własnej woli, jak i wtedy, gdy taki impuls będą stanowiły bodźce zewnętrzne, na przykład wynikające z zachowania innych osób, o ile te zachowania nie stanowiły przeszkody uniemożliwiającej sprawcy dokonanie przestępstwa bądź nie wywołały u niego przekonania o niemożności jego dokonania.

wyrok SA w Białymstoku z 10 maja 2018 r., II AKa 48/18, LEX nr 2531895

Dobrowolne odstąpienie od dokonania możliwe jest jedynie przy usiłowaniu niezakończonym, a z takim rodzajem usiłowania mamy do czynienia, gdy sprawca z tych lub innych względów nie uczynił wszystkiego, co jego zdaniem było konieczne, a jednocześnie możliwe, do dokonania czynu zabronionego

wyrok SA we Wrocławiu z 12 września 2018 r., II AKa 280/18, LEX nr 2571569

Z treści art. 15 § 1 k.k. nie wynika warunek podjęcia natychmiastowej akcji zmierzającej do zapobiegnięcia powstaniu skutku. Sprawca może działać nawet z dużym odstępem czasowym od ukończenia usiłowania.

wyrok SA w Szczecinie z 13 grudnia 2018 r., II AKa 179/18, LEX nr 2668150

Dobrowolne odstąpienie od dokonania czynu ma miejsce wówczas, gdy sprawca ma świadomość możliwości dokonania czynu zabronionego. Nie jest takim dobrowolnym odstąpieniem, które następuje zarówno z uwagi na fakt, iż dokonanie czynu – ze względu na zmianę okoliczności – stało się obiektywnie niemożliwe, jak i wówczas, gdy stało się takie subiektywnie – a zatem w przekonaniu sprawcy, w jego wyobrażeniu.

wyrok SA w Poznaniu z 27 października 2021 r., II AKa 89/21, LEX nr 3273033

Art. 15 § 2

W judykaturze i piśmiennictwie panuje jednolity pogląd, że nie stanowi obrazu prawa materialnego nieskorzystanie przez sąd z przysługujących mu możliwości określonego rozstrzygnięcia, a więc gdy nie skorzystał on z jedynie fakultatywnie przewidzianych rozstrzygnięć, na przykład w art. 15 § 2 k.k., który mówi o możliwości zastosowania przez sąd nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Skoro tak, to przedstawiony w kasacji zarzut rażącej obrazę prawa materialnego, tj. art. 15 § 2 k.k., jest oczywiście bezzasadny.

postanowienie SN z 11 stycznia 2007 r., V KK 342/06, OSNwSK 2007, poz. 152

Podstawą nadzwyczajnego złagodzenia kary mogą więc być tylko takie czynności sprawcy, które wskazują na jego chęć zapobiegnięcia skutkowi i z punktu widzenia realizacji tego celu są właściwe. Na decyzję dotyczącą nadzwyczajnego złagodzenia kary powinien mieć wpływ stopień zaangażowania się sprawcy w zapobiegnięcie skutkowi, wykorzystania wszystkich stojących mu w danej sytuacji możliwości niedopuszczenia do zniszczenia dobra prawnego.

wyrok SA we Wrocławiu z 14 marca 2013 r., II AKa 57/13, LEX nr 1299050

Określona w art. 15 § 2 k.k. decyzja ma charakter fakultatywny, a beneficjentem nadzwyczajnego złagodzenia kary może być jedynie sprawca, który wzbudza przekonanie sądu, iż popełniony czyn był wyłomem w jego dotychczasowej, zasługującej na aprobatę postawie, dającej wyraz zrozumienia niewłaściwego zachowania.

wyrok SN z 19 października 2017 r., IV KK 76/17, LEX nr 2407834

Art. 16. [Przygotowanie. Odpowiedzialność za przygotowanie]

§ 1. Przygotowanie zachodzi tylko wtedy, gdy sprawca w celu popełnienia czynu zabronionego podejmuje czynności mające stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania, w szczególności w tymże celu wchodzi w porozumienie z inną osobą, uzyskuje lub przysposabia środki, zbiera informacje lub sporządza plan działania.

§ 2. Przygotowanie jest karalne tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi.

Wyjaśnienie różnicy pomiędzy przygotowaniem a usiłowaniem sprowadza się do ustalenia, czy zachowanie sprawcy było abstrakcyjnym, czy też konkretnym zagrożeniem dla chronionego prawem dobra. Przygotowanie to „stworzenie warunków do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania”, które może przybierać różne formy, takie jak np. przysposobienie środków, zbieranie informacji, wejście w porozumienie z inną osobą czy sporządzenie planu działania. Usiłowanie zaś, to coś więcej, bowiem sprawca „w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania”. Usiłowanie jest zatem bardziej konkretne niż przygotowanie, a zagrożenie dobra chronionego staje się realne.

wyrok SN z 9 września 1999 r., III KKN 704/98, LEX nr 39096

Przygotowanie jako postać stadialna przestępstwa występuje w dwóch odmianach:

- jednoosobowej, gdy sprawca podejmuje czynności polegające na pozyskaniu lub przysposobieniu środków, zbieraniu informacji bądź sporządzeniu planu działania, które mogą stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania,

- wieloosobowej, gdy dwie lub więcej osób wchodzi w porozumienie celem popełnienia przestępstwa.

Należy dodać, że ta ostatnia postać przygotowania została odmiennie uregulowana na gruncie obecnie obowiązującego art. 16 § 1 k.k. w porównaniu z jego odpowiednikiem w poprzednim stanie prawnym – art. 14 § 1 k.k. z 1969 r. O ile uprzednio wystarczył sam fakt uzgodnienia z inną osobą woli wspólnego popełnienia w przyszłości przestępstwa, którego przygotowanie było karalne, to art. 16 § 1 k.k. z 1997 r. wymaga, aby wejście w porozumienie stanowiło obiektywnie ułatwienie w realizacji czynu zabronionego, przez stworzenie warunków do przedsięwzięcia czynności zmierzających bezpośrednio do dokonania tegoż czynu. Tym samym porozumienie z inną osobą (osobami) musi obejmować nie tylko podjęcie decyzji popełnienia czynu zabronionego, ale i omówienie podziału ról wykonawczych.

wyrok SA w Łodzi z 6 października 2000 r., II AKa 138/99, LEX nr 46982

Obmyślenie sposobu przeprowadzenia przestępstwa, zwerbowanie osoby do fizycznego wyeliminowania pokrzywdzonego, dokonanie podziału ról stanowią zgodnie z art. 16 § 1 k.k. fazę stadialną popełnienia przestępstwa w postaci przygotowania, gdyż nie stanowiły żadnego i bezpośredniego zagrożenia dla życia pokrzywdzonego.

wyrok SA w Warszawie z 17 stycznia 2014 r., II AKa 431/13, LEX nr 1422473

Pojęcie usiłowania z art. 13 § 1 k.k. powinno być analizowane łącznie z pojęciem przygotowania, przewidzianym w art. 16 § 1 k.k. Są to bowiem pojęcia graniczące ze sobą. Przygotowanie to stworzenie warunków do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania, które może przybierać różne formy, jak przysposobienie środków, zbieranie informacji, wejście w porozumienie z inną osobą czy sporządzanie planu działania itd. Usiłowanie zaś to coś więcej, bowiem sprawca w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania. Usiłowanie jest zatem bardziej konkretne niż przygotowanie, a zagrożenie dobra chronionego staje się realne. Granicę między zawsze karalnym usiłowaniem a wyjątkowo karalnym przygotowaniem wyznacza bezpośredniość zachowania, zrealizowanego przez sprawcę pomiędzy chwilą podjęcia zamiaru a dokonaniem. Za usiłowanie uznaje się tylko takie zachowanie, które bezpośrednio zmierza do dokonania, zatem gdy zagrożenie dla znamienego dobra prawnego przekształca się z zagrożenia abstrakcyjnego w zagrożenie realne.

wyrok SA w Krakowie z 22 września 2014 r., II AKa 88/14, LEX nr 2242301

Zamontowanie na bankomacie urządzenia kopiującego zapis paska magnetycznego oryginalnych kart płatniczych oraz urządzenia nagrywającego kombinację klawiszy wybieranych na klawiaturze bankomatu podczas wpisywania numeru PIN, jak też obserwowanie bankomatu, dające dostęp do sekwencji kodów PIN i danych identyfikujących karty płatnicze powinno zostać zakwalifikowane jako przygotowanie do podrobienia środków płatniczych w postaci kart płatniczych, a nie jako usiłowanie popełnienia takiego przestępstwa.

wyrok SA w Krakowie z 8 grudnia 2016 r., II AKa 216/16, LEX nr 2312199

Nie każde przygotowanie do przestępstwa jest karalne. Zachodzi to tylko do niektórych przestępstw, stosunkowo nielicznych, a zatem uznanych przez ustawodawcę za wyjątkowo groźne. Przygotowanie obejmuje te wszystkie zachowania, które mogą tworzyć warunki dla dokonania przestępstwa. Przygotowaniem jest nawet samo tylko wchodzenie w porozumienie z innymi osobami w celu wspólnego dokonania przestępstwa. Odpowiedzialność karna jest tu określona szeroko, ale wynika to z wyjątkowej szkodliwości planowanego czynu.

wyrok SA w Krakowie z 19 kwietnia 2017 r., II AKa 236/17, LEX nr 2566565

1. Przybycie sprawcy na miejsce planowanego czynu, choć niewymienione wprost w definicji zakresowej niepełnej z art. 16 § 1 k.k., jest klasyczną czynnością przygotowawczą. Obserwowanie ofiary i wspomniana rozmowa telefoniczna to czynności mające na celu zbieranie informacji o dogodnym momencie ataku na pokrzywdzonego. Są to zatem zachowania stanowiące wymienione w art. 16 § 1 k.k. „zbieranie informacji” celem stworzenia warunków do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do dokonania przestępstwa.

2. Uznanie czynności podejmowanych przed przystąpieniem przez sprawcę do realizacji jednego ze znamion czasownikowych danego typu przestępstwa za bezpośrednie zmierzanie do dokonania w rozumieniu art. 13 § 1 k.k. zależy od rozstrzygnięcia, czy zachowania te powiązane są w sposób instrumentalny z czynnością główną, stanowiącą znamię czasownikowe danego typu przestępstwa rodzajowego, tj. czynnością urzeczywistniającą stan faktyczny typizowany jako przestępstwo rodzajowe (wówczas należą one do zakresu normy sankcjonującej związanej z usiłowaniem), czy też zachowania sprawcy podejmowane w tej fazie przeddokonania przestępstwa nie są jeszcze instrumentalnie ukierunkowane na przeprowadzenie ataku na dobro prawne, lecz mają na celu stworzenie warunków do przeprowadzenia takiego ataku w bliższej lub dalszej przyszłości. Czynności instrumentalne, o których tutaj mowa, stanowią przejawy aktywności sprawcy, logicznie poprzedzające lub w praktyce życia towarzyszące danej czynności głównej, ujętej jako znamię czynu zabronionego pod groźbą kary, jako jej nieodzowny etap lub komponent. Jeżeli w danym miejscu i czasie nie zaistniała ani czynność główna opisana w przepisie typizującym (np. uderzenie kogoś w twarz jako forma przemocy), ani żadna instrumentalnie z nią związana czynność poboczna (np. zbliżenie się szybkim krokiem do danej osoby, by zadać jej cios), to zachowania sprawcy podjęte w fazie poprzedzającej wykonanie właściwej czynności sprawczej danego typu przestępstwa, np. przed przystąpieniem do „przemocowego” aktu rozboju z art. 280 § 1 lub 2 k.k., nie mogą zostać uznane za bezpośrednie zmierzanie do dokonania w rozumieniu art. 13 § 1 k.k. O tym, czy zachowania mieszczące się na granicy sąsiadujących ze sobą form stadialnych wyczerpują znamiona usiłowania, należy rozstrzygać m.in. na podstawie charakterystyki czynności przygotowawczej zawartej w art. 16 § 1 k.k. Przepis ten jest abstrakcyjnym i generalnym wzorcem typizacji karalnych czynności przygotowawczych do przestępstwa (zawiera tzw. treść i zakres definicji czynności przygotowawczych). Zachowanie określone przez Kodeks karny jako przygotowanie do przestępstwa nie może w żadnym

fragmentcie zająć się czy zbiegać z usiłowaniem należącym do pochodzenia tego samego przestępstwa rodzajowego.

wyrok SA w Katowicach z 25 kwietnia 2019 r., II AKa 415/17, LEX nr 2728176

1. Usiłowanie (art. 13 § 1 k.k.) obejmuje: zamiar popełnienia czynu zabronionego, zachowanie stanowiące bezpośrednie zmierzanie do dokonania czynu zabronionego i brak dokonania zamierzonego czynu. Bezpośrednie zmierzanie do dokonania należy odnosić do znamion czynności wykonawczej czynu zabronionego, którego dokonanie jest objęte zamiarem sprawcy.

2. Do znamion przygotowania (art. 16 § 1 k.k.) należy: zamiar bezpośredni zabarwiony celem popełnienia określonego czynu zabronionego, podjęcie czynności mających stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania (np. wejście w porozumienie z inną osobą, uzyskanie lub przysposobienie środków, zbieranie informacji, sporządzenie planu działania), brak usiłowania lub dokonania.

3. Od strony przedmiotowej przygotowanie polega więc na stworzeniu warunków do usiłowania popełnienia czynu zabronionego, wytworzeniu sytuacji umożliwiającej sprawcy zaatakowanie dobra chronionego w ramach pochodzenia określonego przestępstwa rodzajowego, w których to okolicznościach chce się znaleźć sprawca przygotowujący się do przestępstwa. Czynności przygotowawcze charakteryzują się zatem potencjalnym zagrożeniem dla dobra prawnego, które staje się aktualne – zaczyna realnie istnieć – dopiero na etapie kolejnego czynu, polegającego na usiłowaniu popełnienia określonego przestępstwa rodzajowego.

wyrok SA we Wrocławiu z 20 listopada 2019 r., II AKa 324/19, LEX nr 2764876

Art. 17. [Bezkarność dobrowolnego odstąpienia od przygotowania]

§ 1. Nie podlega karze za przygotowanie, kto dobrowolnie od niego odstąpił, w szczególności zniszczył przygotowane środki lub zapobiegł skorzystaniu z nich w przyszłości; w razie wejścia w porozumienie z inną osobą w celu popełnienia czynu zabronionego, nie podlega karze ten, kto nadto podjął istotne starania zmierzające do zapobieżenia dokonaniu.

§ 2. Nie podlega karze za przygotowanie osoba, do której stosuje się art. 15 § 1.

Przedwczesne jest przyjęcie tezy o odstąpieniu przez podejrzanego od przygotowania przestępstwa. Jak to wyrażano w praktyce, warunkiem przyjęcia bezkarności przygotowania jest realne i dostrzegalne z zewnątrz zachowanie się sprawcy wskazujące jednoznacznie na odstąpienie od zamiaru dokonania przestępstwa. Same wyjaśnienia podejrzanego, iż „chciał się wycofać”, nie są wystarczające do poczynienia jednoznacznych ustaleń co do takiego odstąpienia, gdyż odstąpienie nie może się ograniczać jedynie do sfery psychiki ewentualnego sprawcy.

Odstąpienie od przygotowania musi znaleźć odbicie w okolicznościach faktycznych, wskazujących, że sprawca nie tylko sam nie chce skorzystać

z dokonanych czynności mających stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do przestępstwa, lecz również że sprawca zapobiega skorzystaniu z tych czynności przez inne osoby, z którymi wszedł w porozumienie w celu dokonania przestępstwa lub które bez porozumienia z nim mogłyby z nich skorzystać.

O dobrowolności odstąpienia od przygotowania można mówić tylko wtedy, gdy sprawca mimo możliwości osiągnięcia zamierzonego celu przerywa akcję przygotowaną, bo porzucił zamiar popełnienia przestępstwa. Nie ma dobrowolności, gdy sprawca jest zmuszony do przerywania akcji z powodu przeszkód zewnętrznych.

postanowienie SA w Krakowie z 28 lutego 2013 r., II AKz 69/13, LEX nr 1341845

Dodatkowym warunkiem bezkarności w razie odstąpienia od przygotowania w formie wejścia w porozumienie z inną osobą celem popełnienia czynu zabronionego jest podjęcie istotnych starań zmierzających do zapobieżenia dokonaniu planowanego przestępstwa.

postanowienie SN z 30 marca 2017 r., IV KK 8/17, LEX nr 2271467

Oskarżony nie odstąpił dobrowolnie od przygotowania. Dobrowolne odstąpienie, o którym mowa w art. 17 § 1 k.k., musi być ostateczne. Nie może polegać tylko na zawieszeniu decyzji co do dalszego działania, jak w przypadku stwierdzenia oskarżonego, iż należy się „wstrzymać” do 11 listopada 2012 r., aby zobaczyć, jakie są nastroje społeczne.

wyrok SA w Krakowie z 19 kwietnia 2017 r., II AKa 236/17, LEX nr 2566565

Odstąpienie dobrowolne to nic innego jak wycofanie z dalszej drogi przestępczej, bez jakiegokolwiek zewnętrznego oddziaływania.

wyrok SA w Poznaniu z 19 grudnia 2017 r., II AKa 219/17, LEX nr 2645112

Odstąpienie od przygotowania nie może ograniczać się jedynie do sfery psychiki sprawcy, lecz musi znaleźć odbicie w okolicznościach faktycznych wskazujących na to, iż nie tylko sam sprawca nie chce skorzystać z czynności mających stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do dokonania przestępstwa, ale również na to, że sprawca podjął istotne starania zmierzające do zapobieżenia dokonania planowanego przestępstwa przez inne osoby, z którymi wszedł w porozumienie w celu dokonania przestępstwa.

wyrok SN z 11 kwietnia 2019 r., V KK 162/18, LEX nr 2645114

Art. 18. [Formy zjawiskowe czynu karalnego. Sprawstwo indywidualne, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo poleceniowe, podżeganie, pomocnictwo]

§ 1. Odpowiada za sprawstwo nie tylko ten, kto wykonuje czyn zabroniony sam albo wspólnie i w porozumieniu z inną osobą, ale także ten, kto kieruje wykonaniem czynu zabronionego przez inną osobę lub wykorzystując uzależnienie innej osoby od siebie, poleca jej wykonanie takiego czynu.

§ 2. Odpowiada za podżeganie, kto chcąc, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, nakłania ją do tego.

§ 3. Odpowiada za pomocnictwo, kto w zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem ułatwia jego popełnienie, w szczególności dostarczając narzędzie, środek przewozu, udzielając rady lub informacji; odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawnemu, szczególnemu obowiązкови niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie.

Współsprawstwo

1. Współsprawstwo (art. 18 § 1 k.k.) – od strony przedmiotowej – nawet jeżeli nie musi polegać na realizacji znamion czasownikowych ujętych w opisie typu czynu zabronionego w części szczególnej Kodeksu karnego (lub przepisach karnych innych ustaw), w każdym przypadku wymaga, by sprawca podjął takie zachowanie, które na gruncie przyjętego porozumienia stanowiło konieczny lub bardzo istotny warunek realizacji przez innego współsprawcę znamion czynności wykonawczej ujętych w danym typie czynu zabronionego.

2. Współsprawstwo nie może polegać wyłącznie na biernej obserwacji zachowań innej osoby, realizującej znamiona typu czynu zabronionego, choćby towarzyszyła temu świadomość karygodności tego zachowania, a nawet pełna jego akceptacja. Jedynie w przypadku, gdy na danej osobie ciąży prawny szczególny obowiązek niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego, a naruszenie owego obowiązku, z uwagi na jego znaczenie w perspektywie zawartego z inną osobą porozumienia, wykracza poza granice samego ułatwienia popełnienia czynu zabronionego, cechującego karalne pomocnictwo określone w art. 18 § 3 k.k., bierna obserwacja może stanowić element przedmiotowy współsprawstwa.

wyrok SN z 8 grudnia 2011 r., II KK 162/11, OSNKW 2012/3, poz. 28

Fakt wspólnego zamieszkiwania z członkiem rodziny zajmującym się obrotem narkotykami i orientowania się, że brat uczestniczy w obrocie narkotykami, nie oznacza jeszcze współuczestnictwa w popełnieniu tego przestępstwa.

wyrok SN z 15 grudnia 2011 r., III KK 193/11, LEX nr 1119509

Sama obecność na miejscu zdarzenia, a nawet świadomość czy wreszcie najdalej idąca – akceptacja przestępczych zachowań drugiej osoby, sama w sobie nie wystarczy do przypisania współsprawstwa w popełnieniu przestępstwa.

wyrok SA w Łodzi z 20 czerwca 2013 r., II AKa 9/13, LEX nr 1342278

Wkład w realizację znamienia skutkowego w ramach przyjętego między sprawcami działającymi w porozumieniu podziału ról, musi być na tyle istotny, by można było przyjąć, że umożliwiał on, a nie tylko ułatwiał wykonanie wspólnego zamiaru popełnienia czynu zabronionego.

wyrok SA we Wrocławiu z 3 lipca 2013 r., II AKa 128/13, LEX nr 1392132

!! Nie każde przestępne współdziałanie świadczy o istnieniu zorganizowanej grupy przestępczej. Niezbędne do tego jest ustalenie określonego stopnia powiązań organizacyjnych pomiędzy jej członkami, przy czym powiązanie to musi być wyższe, aniżeli jest to wymagane przy wykonaniu czynu zabronionego w ramach współsprawstwa (art. 18 § 1 k.k.).

wyrok SA we Wrocławiu z 12 czerwca 2014 r., II AKa 48/14, LEX nr 1499093

!! Współsprawcą jest zarówno osoba, która w porozumieniu z inną realizuje całość lub część znamion czynu zabronionego, jak i taka osoba, która wprawdzie nie wykonuje czynności odpowiadającej znamieniu czasownikowemu czynu zabronionego, ale jej zachowanie uzgodnione ze współnikami stanowi istotny wkład w realizację wspólnego przestępczego zamiaru.

wyrok SA w Krakowie z 13 października 2015 r., II AKa 120/15, LEX nr 2046392

!!! Współsprawstwo obejmuje również takie działania, których podjęcie dyktuje czy wymusza dynamiczny rozwój wydarzeń, o ile postawa współdziałającego nie dostarczy podstaw do przyjęcia, iż nie akceptuje on działań nieuzgodnionych, wykraczających poza zakres wstępnego porozumienia. Jedynie wówczas możliwe jest uznanie, iż sprawca ten ponosi odpowiedzialność w granicach swego pierwotnego zamiaru, z wyłączeniem czynności stanowiących eksces współdziałających.

postanowienie SN z 16 stycznia 2018 r., IV KK 210/17, LEX nr 2449677

!! 1. Do przyjęcia współsprawstwa wystarczy, że oskarżeni w ramach podziału ról podejmowali takie działania, które z działaniami pozostałych uczestników porozumienia zmierzały do dokonania przypisanego czynu.

2. Decydujące jest to, czy współdziałający dążyli do tego samego celu wspólnymi siłami (*comuni auxilio*) w ramach wspólnego porozumienia (*comuni consilio*).

3. Porozumienie nie wymaga żadnej szczególnej formy, co oznacza, że może być ono nawet dorozumiane, czyli nastąpić *per facta concludentia*.

wyrok SA w Warszawie z 21 marca 2018 r., II AKa 13/18, LEX nr 2502575

!! Współsprawcą będzie zarówno osoba, która w porozumieniu z inną realizuje całość lub część znamion czynu zabronionego, jak i taka osoba, która wprawdzie nie wykonuje czynności odpowiadającej znamieniu czasownikowemu danego czynu zabronionego, ale której zachowanie się – uzgodnione ze współnikiem – stanowi istotny wkład w realizację wspólnego przestępczego zamachu.

wyrok SA we Wrocławiu z 27 czerwca 2018 r., II AKa 87/18, LEX nr 2567677

!! Istotą współsprawstwa jest akceptacja własnego wkładu współsprawcy w realizację przestępnego celu oraz świadomość uzupełniania tym samym działań innych osób. Warunku przyjęcia współsprawstwa nie stanowi natomiast znajomość wszystkich współwykonawców czynu czy też bezpośrednie zetknięcie się z nimi.

wyrok SA w Warszawie z 17 stycznia 2019 r., II AKa 31/18, LEX nr 2757911

!! Współsprawstwo to oparte na porozumieniu wspólne wykonanie czynu zabronionego, które charakteryzuje się po stronie każdego ze współników (partnerów) odgrywaniem istotnej roli w procesie realizacji ustawowych znamion

czynu zabronionego. Ustawa (art. 18 § 1 k.k.) nie wymaga, by uczestnicy takiego porozumienia byli wobec siebie równorzędni, czy równorzędny był ich wkład we wspólną akcję przestępczą. Z istoty współsprawstwa (art. 18 § 1 k.k.) wynika, że każdy ze współsprawców ponosi odpowiedzialność za całość czynu zabronionego, a więc także i w tej części, w której znamiona czynu zabronionego zostały wypełnione zachowaniem innego (innych) współsprawcy (współsprawców). Instytucja współsprawstwa poszerza więc zakres odpowiedzialności o te zachowania podejmowane przez inną współdziałającą osobę, które mieszczą się w ramach porozumienia spajającego zachowania poszczególnych osób. Stąd nie narusza art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k. przypisanie oskarżonemu także tych zachowań, które w ramach porozumienia podejmował współdziałający z nim współoskarżony.

wyrok SA we Wrocławiu z 17 października 2019 r., II AKa 325/19, LEX nr 2761619

Charakteryzujące stronę podmiotową współsprawstwa porozumienie stanowi konstytutywny element współsprawstwa, wyznaczający subiektywne granice odpowiedzialności karnej. Decydujący dla odpowiedzialności jest zakres porozumienia, które obejmuje całość akcji przestępnej i spaja poszczególnych współdziałających w jedność. Działanie wspólnie i w porozumieniu nie ogranicza się do takich sytuacji, gdy wszystkie elementy i przebieg podjętego działania wynikają z uprzedniego uzgodnienia między współdziałającymi, lecz mieści w sobie również takie działania, których podjęcie dyktuje czy wymusza dynamiczny rozwój wydarzeń, o ile postawa współdziałającego nie dostarczy podstaw do przyjęcia, iż nie akceptuje on działań niezgodzonych, wykraczających poza zakres wstępnego porozumienia.

wyrok SA w Łodzi z 13 listopada 2019 r., II AKa 296/19, OSAŁ 2020/3, poz. 147

Zawarte w art. 18 § 1 k.k. znamiona współsprawstwa i cechy konstrukcyjne tej postaci przestępczego współdziałania polegają na „wspólnym i w porozumieniu wykonywaniu czynu zabronionego”. O współsprawstwie nie może decydować sam zamiar popełnienia przestępstwa, lecz konkretnie podejmowane czynności w czasie realizowania jego znamion, istotnych z punktu widzenia osiągnięcia tego celu, pozwalające stwierdzić, że mamy do czynienia z współwykonywaniem czynu przez więcej niż jedną osobę.

Zawarte w art. 18 § 1 k.k. znamię współsprawstwa, jakim jest „wspólne i w porozumieniu wykonywanie czynu zabronionego” realizuje także ten współdziałający, który nie biorąc osobiście udziału w czynności sprawczej tego czynu, swoim zachowaniem zapewnia realizację uzgodnionego z tą osobą wspólnego przestępczego zamachu. Wkład w realizację znamienia skutkowego w ramach przyjętego między sprawcami działającymi w porozumieniu podziału ról musi być jednak na tyle istotny, by można było przyjąć, że umożliwiał on, a nie tylko ułatwiał wykonanie wspólnego zamiaru.

wyrok SA we Wrocławiu z 27 listopada 2019 r., II AKa 152/19, LEX nr 2764877

Jurydyczna istota współsprawstwa zasadza się na stworzeniu podstaw do przypisania każdemu ze współsprawców całości popełnionego wspólnie przez kilka osób przestępstwa, a więc także tego, co zostało zrealizowane przez innych współdziałających, przy czym każdy ze współsprawców ponosi odpowiedzialność

tak, jak gdyby sam „wykonał” czyn zabroniony (a więc zrealizował jego znamiona w całości własnoręcznie), niezależnie od odpowiedzialności pozostałych współdziałających.

postanowienie SN z 5 marca 2020 r., V KK 45/20, LEX nr 3207868

Fundamentem współsprawstwa jest porozumienie przestępcze, którego treścią jest wspólne popełnienie konkretnego przestępstwa. Zawarte między współsprawcami porozumienie pozwala przyjąć, że dane przestępstwo jest ich wspólnym dziełem i pozwala pociągnąć do odpowiedzialności karnej każdego ze współsprawców za całość przestępstwa zarówno wtedy, gdy każdy z nich zrealizował wszystkie ustawowe znamiona danego czynu, jak i wtedy, gdy osobiście zrealizował tylko pewną ich część, a nawet wówczas, gdy nie wyczerpał żadnego z ustawowych znamion, ale przyczynił się znacznie do jego popełnienia.

postanowienie SN z 15 października 2020 r., IV KK 406/20, LEX nr 3277270

Jest również współsprawcą ten, czyja rola w popełnieniu czynu zabronionego jest istotna, choć nie realizuje on jego ustawowych znamion (nawet żadnego).

wyrok SA w Poznaniu z 8 lipca 2021 r., II AKa 60/20, LEX nr 3257060

Sprawstwo kierownicze

Istotnym elementem panowania wymagany w wypadku sprawstwa kierowniczego jest to, że od decyzji osoby kierującej zależy rozpoczęcie akcji, jej prowadzenie lub zmiana, a nawet decyzja o jej przerwaniu. Kierujący i wykonawca winni znajdować się w takim układzie, który stwarza rzeczywistą i uświadomioną możliwość kształtowania przez kierującego, przebiegiem akcji. Przyjąć należy, że kierowanie wykonaniem, o którym mowa w art. 18 § 1 k.k., zachodzi wtedy, gdy w przypadku czynu o wieloosobowej konfiguracji występuje jego organizator i jednocześnie kierownik akcji przestępczej, który nie biorąc sam udziału w wykonaniu, obmyśla plan działania, rozdziela rolę pomiędzy wykonawców oraz wywiera przemożny wpływ na ich zachowanie się, zmierzające do realizacji przestępczego zamierzenia.

wyrok SA we Wrocławiu z 12 czerwca 2013 r., II AKa 75/12, OSAW 2014/4, poz. 314

W skład zachowań związanych z kierowaniem mogą wejść działania, które je poprzedzają, polegające na planowaniu czy organizowaniu przestępstwa. Nie przesłania to jednak okoliczności, że dyspozycja art. 18 § 1 zd. 3 k.k. wymaga, aby sprawca „kierował wykonaniem czynu zabronionego”, przez co należy rozumieć obiektywną kontrolę kierującego nad przestępczą akcją, wyrażającą się w możliwości zdecydowania o jej rozpoczęciu, przebiegu, zmianie, przerwaniu, zakończeniu, powtórzeniu i tym podobnych działaniach, które oznaczają, że kierujący realnie panuje nad czynnościami sprawców bezpośrednio wypełniających znamiona czynu zabronionego.

wyrok SA w Gdańsku z 28 grudnia 2017 r., II AKa 398/17, KSAG 2018/2, s. 133–163

Znamienna dla sprawstwa kierowniczego czynność „kierowania wykonaniem” określa etap, do którego odnosi się działanie sprawcy kierowniczego,

sprawiając, iż musi mieć ono miejsce na etapie realizacji znamion przestępstwa. Ze strony przedmiotowej wymagane jest zatem władztwo kierującego nad przebiegiem realizacji znamion czynu zabronionego w czasie jego wykonywania przez osobę kierowaną (bezpośredniego wykonawcę).

wyrok SA w Warszawie z 21 kwietnia 2021 r., II AKa 211/20, LEX nr 3189051

Sprawstwo polecające

1. Warunkiem konstytutywnym przyjęcia formuły sprawstwa polecającego jest ustalenie istnienia zależności pomiędzy wydającym polecenie a bezpośrednim wykonawcą oraz stanowczej presji, jaką polecający wywiera na psychikę wykonawcy, by zrealizował on jego wolę, to jest wykonał konkretny czyn zabroniony. Skoro zarówno w kwestii charakteru owej zależności, jak i form wydania polecenia ustawodawca nie wprowadza jakichkolwiek ograniczeń (brak jest tu jakichkolwiek zapisów), to omawiana konstrukcja ma rację bytu także wówczas, gdy stosunek podporządkowania został osiągnięty w drodze przestępstwa.

2. Przypisana oskarżonemu odpowiedzialność karna zasadza się na konstrukcji sprawstwa polecającego (art. 18 § 1 k.k. *in fine*). Wydając polecenie zakupu na terytorium Królestwa Holandii narkotyków i przewiezienia ich do Polski oraz wręczając na ten cel środki finansowe, oskarżony ponosi odpowiedzialność za sprawstwo przestępstwa z art. 55 ust. 3 ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2016 r. poz. 224), mimo że w rzeczywistości swoim zachowaniem nie wypełnił własnoręcznie jego znamion.

wyrok SA w Lublinie z 16 czerwca 2016 r., II AKa 129/16, LEX nr 2090433

Sprawcą polecającym w rozumieniu art. 18 § 1 k.k. nie jest każdy, kto korzystając ze stosunku zależności sprawcy wykonawczego, wywiera na niego naciski i nakłania go do popełnienia przestępstwa, lecz tylko ten, kto z uwagi na charakter i stopień uzależnienia oraz podporządkowania sprawcy wykonawczego staje się jego faktycznym dysponentem. W takim układzie zależności wydane sprawcy wykonawczemu polecenie popełnienia czynu zabronionego jest dla niego wiążące i nie pozostawia mu żadnej swobody decyzyjnej.

wyrok SA w Katowicach z 13 czerwca 2019 r., II AKa 117/19, LEX nr 3270756

Podżeganie

Podżegacz nie musi znać osobiście bezpośredniego wykonawcy, wystarczy, że jest to osoba konkretna, jednostka fizyczna, niekoniecznie zindywidualizowana w postępowaniu co do tożsamości z imienia i nazwiska. Konstrukcja podżegania łańcuskowego jest akceptowana zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie.

wyrok SA w Krakowie z 8 lutego 2006 r., II AKa 207/05, LEX nr 180361

Podżeganie może polegać na prośbie, rozmowie, składanej obietnicy korzyści (SA w Krakowie w KZS 3/09, poz. 28). Nie musi mieć postaci presji psychicznej, a może przybierać postać prośby, polecenia, zlecenia, rady, propozycji, sugestii (SN w wyroku z LEX 340569). Za podżeganie może być uznana rozmowa czy obietnica udzielenia korzyści, psychicznego umocnienia w podjętym zamiarze.

Opowiadanie przez oskarżonego bratu o możliwości wyjazdu i zarobienia pieniędzy na przewozie narkotyków oraz ułatwienie mu tego wyjazdu, gdy był bez pracy, należy oceniać jako nakłanianie go do popełnienia czynu zabronionego.

wyrok SA w Krakowie z 22 października 2009 r., II AKa 164/09, LEX nr 570545

!! Podżeganie może być popełnione w formie usiłowania, i to zarówno wtedy, gdy usiłujący bezskutecznie nakłania do czynu zabronionego o znamionach określonych w części szczególnej Kodeksu karnego, jak i wtedy, gdy bezskutecznie nakłania do czynu zabronionego o znamionach podżegania. Skutkiem przy dokonaniu podżegania jest zatem określone zjawisko psychiczne, mianowicie zamiar podżeganego, by popełnić przestępstwo, do którego został nakłoniony. Brak osiągnięcia takiego skutku i efektywnego wykrytowania u podżeganego zamiaru popełnienia konkretnego typu czynu zabronionego pozwala na przyjęcie jedynie konstrukcji usiłowania podżegania.

wyrok SA w Katowicach z 9 lutego 2012 r., II AKa 496/11, LEX nr 1184756

!! Ponieważ pomocnictwo do przestępstwa jest też czynem zabronionym, a podżeganie musi dotyczyć czynu zabronionego, dopuszczalna jest konstrukcja podżegania do pomocnictwa.

wyrok SA w Szczecinie z 29 listopada 2012 r., II AKa 155/12, LEX nr 1237923

! Zarówno podżegacz, jak i pomocnik odpowiadają za „swoje” przestępstwo, a więc za takie, do jakiego podżegali czy też udzielali pomocy, a nie za przestępstwo popełnione przez wykonującego czyn zabroniony.

wyrok SA w Katowicach z 7 marca 2013 r., II AKa 7/13, LEX nr 1294790

!! Byt przestępstwa podżegania nie jest zależny od stadium realizacji przestępstwa przez sprawcę. Zachowanie bezpośredniego sprawcy nie należy do znamion podżegania i nie ma wpływu na dokonanie przestępstwa w formie podżegania.

wyrok SA w Katowicach z 1 grudnia 2016 r., II AKa 302/16, LEX nr 2202527

!! Podżeganie jest dokonane z chwilą zakończenia czynności nakłaniania innych osób do popełnienia określonego czynu zabronionego. Późniejsze popełnienie tego czynu nie ma znaczenia dla bytu podżegania.

wyrok SA w Krakowie z 14 grudnia 2016 r., II AKa 231/16, LEX nr 2304211

!! Nakłanianie do popełnienia przestępstwa może mieć postać tylko działania wyrażonego gestem, mimiką, słowem lub radą czy groźbą, ale tylko, podkreślić trzeba, działania.

wyrok SN z 8 lutego 2018 r., V KK 224/17, LEX nr 2449792

!!! Dominuje pogląd, iż podżeganie jest czynem skutkowym.

postanowienie SN z 29 stycznia 2019 r., IV KK 716/18, LEX nr 2636841

! Nie można uznać, że podżega do zabójstwa ten, kto co prawda wielokrotnie powtarza chęć zabicia innego człowieka, ale poza tym nie czyni żadnych przygotowań, nie wyraża swoim zachowaniem żadnych dążeń do popełnienia czynu bądź umożliwienia zabójstwa innej osobie. Poza dążeniem do wywołania

u nakłanianego chęci popełnienia przestępstwa, sam podżegacz musi chcieć, by czyn zabroniony popełniono (zgodnie z art. 18 § 2 k.k. ma nakłaniać „chcąc, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego”).

wyrok SA w Szczecinie z 4 kwietnia 2019 r., II Aka 10/19, LEX nr 2719371

Podżeganie może być popełnione w formie usiłowania, i to zarówno wtedy, gdy usiłujący bezskutecznie nakłania do czynu zabronionego opisanego w części szczególnej Kodeksu karnego, jak i wtedy, gdy bezskutecznie nakłania do czynu zabronionego o znamionach podżegania.

postanowienie SN z 19 sierpnia 2020 r., IV KK 312/19, LEX nr 3276825

Pomocnictwo (podobnie zresztą jak podżeganie) ma być samodzielny wobec sprawczych postaci zjawiskowych, a jego skutkiem ma być ułatwienie popełnienia przez sprawcę bezpośredniego czynu zabronionego. W przyjętym modelu odpowiedzialności osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa ustawodawca odszedł bowiem od koncepcji udziału w cudzym przestępstwie, rezygnując przy tym z akcesoryjności odpowiedzialności podżegacza i pomocnika wobec odpowiedzialności sprawcy bezpośredniego. Zatem co do zasady podżegacz i pomocnik odpowiadają za popełnienie przestępstwa w jednej z dwóch niesprawczych postaci zjawiskowych, niezależnie od tego, czy sprawca bezpośredni może odpowiadać karnie, i niezależnie od tego, czy sprawca ten popełnił (w tym i dokonał) czyn zabroniony. Reguła ta nie ma jednak charakteru absolutnego, Kodeks karny wprowadza bowiem modyfikację odpowiedzialności w wypadku, gdy czynu zabronionego, do którego popełnienia podżegano albo w popełnieniu którego udzielono pomocy, jedynie usiłowano dokonać albo gdy czynu takiego nawet nie usiłowano dokonać. W pierwszej z tych sytuacji podżegacz i pomocnik odpowiadają jak za usiłowanie (art. 22 § 1 k.k.), w drugiej zaś – sąd może wobec nich zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo odstąpić od jej wymierzenia (art. 22 § 2 k.k.).

wyrok SN z 20 stycznia 2021 r., III KK 369/20, LEX nr 3181909

Nakłanianie skierowane być musi do konkretnej osoby lub do zindywidualizowanego kręgu osób (*ad certam personam*) niekoniecznie znanego podżegającemu z imienia i nazwiska.

wyrok SA w Warszawie z 22 marca 2022 r., II Aka 139/21, LEX nr 3341108

Pomocnictwo

Pomocnictwo do przestępstwa jest dokonane z chwilą zrealizowania znamion tej postaci zjawiskowej przestępstwa, a nie w chwili działania sprawcy. Pomocnictwo jest zawsze bezskutkową postacią przestępstwa, przestępstwem formalnym.

wyrok SA w Krakowie z 21 czerwca 2000 r., II Aka 51/00, LEX nr 42939

Pomocnictwo psychiczne może polegać na takim zachowaniu, które w sposób szczególnie sugestywny manifestuje całkowite solidaryzowanie się z zamiarem bezpośredniego sprawcy, co może w pewnych wypadkach stworzyć atmosferę, w jakiej zamiar bezpośredniego sprawcy kształtuje się, dojrzewa

i utwierdza lub umacnia sprawcę w powziętym postanowieniu popełnienia przestępstwa.

wyrok SA w Lublinie z 28 grudnia 2000 r., II AKa 250/00, OSA 2001/6/33

!! Istotą pomocnictwa, jako niesprawczego współdziałania w popełnieniu czynu przestępnego jest to, iż zachowanie bezpośredniego wykonawcy nie wpływa na zakres odpowiedzialności pomocnika.

wyrok SN z 25 września 2012 r., IV KK 68/12, LEX nr 1226757

! Dla odpowiedzialności pomocnika nie ma znaczenia okoliczność, czy jego zachowanie rzeczywiście ułatwiło innej osobie popełnienie przestępstwa, a ważne jest, czy według jego zamiaru miało to ułatwić.

wyrok SA w Warszawie z 19 października 2015 r., II AKa 300/15, LEX nr 1950299

! Zamiar udzielającego pomocy, w myśl konstrukcji prawnej zawartej w art. 18 § 3 k.k., ma charakter autonomiczny i odnosi się nie do czynu bezpośredniego sprawcy, lecz do znamion strony przedmiotowej pomocnictwa. Oznacza to, że osoba niewykonująca obowiązku niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego (pomocnictwo przez zaniechanie) co najmniej godzi się na to, iż swoim zaniechaniem ułatwia popełnienie tego czynu bezpośredniemu sprawcy.

wyrok SA w Katowicach z 12 maja 2016 r., II AKa 121/16, LEX nr 2051548

!! Strona przedmiotowa pomocnictwa z art. 18 § 3 k.k. polega na ułatwieniu popełnienia czynu zabronionego. Ułatwienie popełnienia czynu zabronionego musi mieć miejsce przed jego realizacją albo najpóźniej w jej trakcie.

wyrok SA w Białymstoku z 14 sierpnia 2018 r., II AKa 102/18, LEX nr 2583971

! Pojęcie zamiaru użyte w art. 18 § 3 k.k. należy interpretować zgodnie ze znaczeniem nadanym mu przez art. 9 § 1 k.k., a więc jako zamiar bezpośredni lub wynikowy.

wyrok SA we Wrocławiu z 10 lipca 2019 r., II AKa 114/19, LEX nr 2718332

!! Warunkiem odpowiedzialności za pomocnictwo (formę niesprawczego współdziałania) jest ułatwienie sprawcy popełnienia czynu zabronionego. Pomocnictwo, które takiego efektu nie powoduje, jest działaniem prawnie obojętnym. Ułatwienie, do którego ustawodawca odwołuje się w treści art. 18 § 3 k.k., w przypadku pomocnictwa psychicznego, to forma wsparcia dla sprawcy, przy czym wsparcie to musi mieć charakter obiektywny i istotny, utwierdzić go w podjętej decyzji o popełnieniu czynu zabronionego. Warunkiem odpowiedzialności za pomocnictwo psychiczne jest zatem podjęcie obiektywnie postrzegalnego oddziaływania na psychikę wykonawcy takiego czynu.

wyrok SA w Warszawie z 14 sierpnia 2019 r., II AKa 98/19, LEX nr 2726853

!! Opis czynu przypisanego, który ma postać zjawiskową pomocnictwa (art. 18 § 3 k.k.), w zakresie czynu zabronionego, do którego popełnienia udzielono pomocy, powinien zawierać wszystkie znamiona typu czynu zabronionego popełnianego w formie sprawczej, także należące do strony podmiotowej. W wypadku oszustwa

wymagane jest, aby opis taki zawierał znamię kierunkowe w postaci działania w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, oczywiście niekoniecznie po stronie pomocnika, ale koniecznie po stronie osoby, której udzielana jest pomoc do oszustwa.

postanowienie SN z 19 września 2019 r., IV KK 495/19, OSNKW 2019/10, poz. 63

Dla prawidłowego przypisania odpowiedzialności za pomocnictwo konieczne jest określenie czynności wykonawczej oraz wskazanie konkretnego przestępstwa, którego popełnienie pomocnik miał ułatwić. Udzielający pomocy musi obejmować świadomością to, że podejmując określone czynności, czyni to w odniesieniu do konkretnego, scharakteryzowanego w odpowiednim przepisie części szczególnej lub w przepisie pozakodeksowym czynu zabronionego. Musi więc obejmować swoją świadomością zarówno prawną charakterystykę czynu zabronionego, którego popełnienie ma zamiar ułatwić, oraz mieć świadomość znaczenia swojego zachowania (działania lub zaniechania), w tym w szczególności tego, że stanowi ono ułatwienie popełnienia tego czynu zabronionego przez inną osobę.

wyrok SA w Warszawie z 23 czerwca 2020 r., II AKa 5/20, LEX nr 3049436

W ramach pomocnictwa do przestępstwa oszustwa możliwe jest działanie również z zamiarem ewentualnym.

postanowienie SN z 3 listopada 2021 r., III KK 320/21, LEX nr 3275322

Pomocnictwa do przestępstwa można dopuścić się również w zamiarze ewentualnym, ale w takiej sytuacji osoba taka musi sobie wyobrażać, że jej zachowanie może zostać odebrane przez sprawcę jako wsparcie dla niego w dokonaniu czynu zabronionego. Nie ma powodu uważać, że oskarżona, obserwując sprawcę jak zabija jej ojca, przewidywała, że jej zachowaniu sprawca może przypisać takie znaczenie, tym bardziej że sam sprawca takiemu akurat zachowaniu nie przypisywał takiego znaczenia.

wyrok SA w Warszawie z 17 listopada 2021 r., II AKa 125/21, LEX nr 3304522

Dokonanie pomocnictwa nie zależy od tego, jak się zachowa sprawca główny i czy w ogóle podejmie jakiegokolwiek czynności zmierzające do popełnienia czynu przestępnego.

wyrok SA we Wrocławiu z 31 marca 2022 r., II AKa 309/21, LEX nr 3398655

Art. 19. [Wymiar kary za podżeganie i pomocnictwo]

§ 1. Sąd wymierza karę za podżeganie lub pomocnictwo w granicach zagrożenia przewidzianego za sprawstwo.

§ 2. Wymierzając karę za pomocnictwo sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Art. 19 § 1

Skoro oskarżeni dopuścili się przestępstwa z art. 280 § 2 k.k. w jego formie zjawiskowej, którą jest pomocnictwo, to okoliczność ta sama przez się tylko z uwagi

na formę popełnienia przestępstwa rozgraniczającą od współsprawstwa nie daje podstawy do nadzwyczajnego złagodzenia kary, jeżeli weźmie się pod uwagę, że zgodnie z art. 19 § 1 k.k. sąd wymierza karę za pomocnictwo w granicach zagrożenia przewidzianego za sprawstwo.

wyrok SN z 9 listopada 2006 r., WA 31/06, OSNwSK 2006, poz. 2134

Dla bytu podżegania do przestępstwa wystarczające jest wykazanie samego podżegania, tym niemniej dla wymiaru kary nie może być obojętne to, czy podżeganie przyniosło oczekiwany przez sprawcę skutek, tj. czy doszło do co najmniej usiłowania popełnienia planowanego przez podżegającego przestępstwa.

wyrok SA w Poznaniu z 3 października 2017 r., II AKa 140/17, LEX nr 2663571

Art. 19 § 2

Artykuł 19 § 2 k.k. powinien być wskazany jako wyłączna podstawa nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nie jako podstawa łącznie zbiegająca się z podstawą nadzwyczajnego złagodzenia kary wskazaną w wyroku, a przewidzianą w art. 60 § 2 pkt 1 k.k.

Przepis art. 60 § 2 k.k. dotyczy bowiem tylko takiej sytuacji, w której nie wchodzi w rachubę nadzwyczajne złagodzenie kary na podstawie wyraźnego przepisu ustawowego.

wyrok SN z 7 marca 2003 r., WA 11/03, OSNwSK 2003, poz. 539

W doktrynie wskazuje się, że wprowadzając regulację umożliwiającą nadzwyczajne złagodzenie kary za pomocnictwo, ustawodawca dał wyraz przeświadczeniu, że pomocnictwo odgrywa mniej istotną, niż sprawstwo we wszystkich postaciach oraz podżeganie, rolę w popełnieniu czynu zabronionego. Zarazem jednak fakultatywny charakter nadzwyczajnego złagodzenia kary za pomocnictwo pozostawia organom stosującym prawo znaczną swobodę w ocenie stopnia bezprawia pomocnictwa.

Możliwe jest zatem zarówno nadzwyczajne złagodzenie kary za pomocnictwo, zwłaszcza wówczas, gdy sąd uzna, iż wymierzenie kary w dolnych granicach ustawowego zagrożenia przewidzianego za sprawstwo byłoby niewspółmiernie surowe. Zarazem jeżeli w konkretnym przypadku sąd uzna, iż istnieją okoliczności wskazujące na istotną rolę pomocnictwa lub przesądzające o szczególnym stopniu jego bezprawia, wówczas nie ma przeszkód w wymierzeniu kary w granicach przewidzianych za sprawstwo.

wyrok SA w Rzeszowie z 28 grudnia 2017 r., II AKa 72/17, LEX nr 2661019

Nadzwyczajne złagodzenie kary dla pomocnika na podstawie art. 19 § 2 k.k. ma charakter fakultatywny. Jeżeli znaczenie działania oskarżonego w przestępczym procederze było istotne i jego zachowanie cechował duży poziom natężenia bezprawia, to zastosowanie art. 19 § 2 k.k. nie jawi się jako zasadne.

wyrok SA w Poznaniu z 10 kwietnia 2018 r., II AKa 39/18, LEX nr 3008132

Art. 20. [Niezależna odpowiedzialność współdziałających]

Każdy ze współdziałających w popełnieniu czynu zabronionego odpowiada w granicach swojej umyślności lub nieumyślności niezależnie od odpowiedzialności pozostałych współdziałających.

Każdy ze współdziałających w popełnieniu przestępstwa otrzymuje karę adekwatną do całokształtu występujących w stosunku do niego okoliczności obciążających i łagodzących. To, że oskarżony popełnił przestępstwo w formie pomocnictwa, samo przez się nie przesądza, iż wymierzona mu kara nie może być surowszą od kary wymierzonej sprawcy przestępstwa. Dopiero porównanie występujących w sprawie okoliczności dotyczących sprawcy i pomocnika pozwala na ocenę, czy została zachowana wewnętrzna spójność wyroku.

wyrok SN z 20 listopada 2002 r., WA 62/02, LEX nr 578171

Każdemu ze współdziałających przypisuje się jego własny czyn zabroniony i ponosi on odpowiedzialność karną na zasadzie niezależności od pozostałych współdziałających (art. 20 k.k.).

postanowienie SN z 8 grudnia 2005 r., V KK 336/05, OSNwSK 2005, poz. 2374

Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną bezpośredniego wykonawcy czynu nie stanowią przeszkody do przyjęcia takiej odpowiedzialności po stronie sprawcy kierowniczego i sprawcy polecającego.

wyrok SN z 25 czerwca 2008 r., IV KK 39/08, OSNKW 2008/9, poz. 73

Istotą pomocnictwa, jako niesprawnego współdziałania w popełnieniu czynu przestępnego jest to, iż zachowanie bezpośredniego wykonawcy nie wpływa na zakres odpowiedzialności pomocnika.

wyrok SN z 25 września 2012 r., IV KK 68/12, LEX nr 1226757

Popełnienie przez sprawcę bezpośredniego czynu wykraczającego poza zakres objęty zamiarem pomocnika w żaden sposób nie może wpływać na odpowiedzialność pomocnika.

wyrok SA w Warszawie z 9 października 2015 r., II AKa 267/15, LEX nr 1916600

1. Warunkiem koniecznym przypisania sprawstwa czynu z art. 158 § 3 k.k. nie jest ustalenie związku przyczynowego pomiędzy indywidualnym działaniem każdego uczestnika pobicia a skutkiem w postaci śmierci, lecz wykazanie, że ustalone zachowania sprawców, objęte świadomością każdego z nich, jako całość, do skutku takiego doprowadziły. Zróżnicowany stopień zaangażowania w tego rodzaju zdarzenie nie ma znaczenia z punktu widzenia możliwości zakwalifikowania zachowania konkretnego jego uczestnika jako przestępstwa z art. 158 § 3 k.k.

2. Chociaż każdego uczestnika pobicia kwalifikowanego przez następstwo dotyczy odpowiedzialność karna za skutek takiego zdarzenia jako całości, to jednak równocześnie dla ostatecznego kształtu indywidualnej odpowiedzialności mają

znaczenie takie okoliczności, jak role pełnione w tym zdarzeniu, jak też stopień i forma zaangażowania.

postanowienie SN z 14 stycznia 2016 r., V KK 359/15, LEX nr 1963396

Zasada indywidualizacji odpowiedzialności karnej wyrażona w art. 20 k.k. oznacza, że każda z osób współdziałających przy popełnieniu czynu zabronionego odpowiada w granicach swojego zamiaru i świadomości zdarzeń, w których uczestniczy. Nie ma zatem żadnych ustawowych przeszkód do tego, aby główny sprawca odpowiadał za popełnienie przestępstwa oszustwa, a pomocnik – za pomoc udzieloną do czynu, w dokonaniu którego miał świadomość współuczestniczenia.

postanowienie SN z 9 stycznia 2018 r., II KK 272/17, LEX nr 2427144

Zakres odpowiedzialności każdego ze współdziałających jest limitowany na dwóch płaszczyznach: po pierwsze, przez znamiona typu czynu zabronionego, które w sposób jednoznaczny przesądzą konstytutywne dla strony podmiotowej elementy, a po drugie, przez elementy stanu faktycznego rzutujące na stronę podmiotową zachowań poszczególnych współdziałających.

postanowienie SN z 14 marca 2019 r., V KK 67/19, LEX nr 2634044

Art. 21. [Zasada indywidualizacji odpowiedzialności karnej]

§ 1. Okoliczności osobiste, wyłączające lub łagodzące albo zaostrzające odpowiedzialność karną, uwzględnia się tylko co do osoby, której dotyczą.

§ 2. Jeżeli okoliczność osobista dotycząca sprawcy, wpływająca chociażby tylko na wyższą karalność, stanowi znamię czynu zabronionego, współdziałający podlega odpowiedzialności karnej przewidzianej za ten czyn zabroniony, gdy o tej okoliczności wiedział, chociażby go nie dotyczyła.

§ 3. Wobec współdziałającego, którego nie dotyczy okoliczność określona w § 2, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

W sytuacji przypisania osobie odpowiedzialności karnej za przestępstwo indywidualne, gdy sama nie spełnia cech indywidualizujących podmiot takiej odpowiedzialności, np. z art. 296 § 1 k.k., a współdziała w przestępczym procederze, chociażby w warunkach współsprawstwa, z osobami o takich cechach osobistych, które uzasadniają przypisanie odpowiedzialności za taki czyn, gdy okoliczności tych miała ona świadomość, przepis art. 21 § 2 k.k., winien dla pełnego zobrazowania odpowiedzialności znaleźć odzwierciedlenie w przyjętej kwalifikacji prawnej czynu, a nie na podstawie prawnej wymiaru kary, aczkolwiek wydaje się, że nie stanowi naruszenia przepisu art. 413 k.p.k. całkowite odstępianie w wyroku od powoływania unormowania zawartego w przepisie art. 21 § 2 k.k. i odwołanie się do uregulowania w nim zawartego jedynie w uzasadnieniu wyroku.

wyrok SA w Katowicach z 13 stycznia 2014 r., II AKa 45/13, LEX nr 1455149

Przepis art. 21 § 2 k.k. przesądza, iż współdziałający (podżegacz, pomocnik, współsprawca, sprawca kierowniczy lub wydający polecenie) ponosi odpowiedzialność za wchodzące w grę przestępstwo indywidualne, jeżeli o danej

okoliczności wiedział (tzn. uświadamiał sobie, iż współdziała z podmiotem przestępstwa indywidualnego). W ten sposób ustawodawca „zrównał” sytuację wszystkich współdziałających w przestępstwie indywidualnym. Jedynie okoliczności będące znamionami typu uprzywilejowanego mogą być uwzględniane tylko co do osoby, której dotyczą.

wyrok SA w Warszawie z 24 stycznia 2014 r., II AKa 264/13, LEX nr 1419143

Artykuł 21 § 2 k.k. stanowi: „Jeżeli okoliczność osobista dotycząca sprawcy, wpływająca chociażby tylko na wyższą karalność, stanowi znamię czynu zabronionego, współdziałający podlega odpowiedzialności karnej przewidzianej za ten czyn zabroniony, gdy o tej okoliczności wiedział, chociażby go nie dotyczyła”. (...) regulacja ta prowadzi zawsze do zrównania odpowiedzialności każdego ekstraneusa współdziałającego w popełnieniu przestępstwa indywidualnego z osobą posiadającą ową „okoliczność osobistą” (intraneusem). (...) Zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie sądowym nie tylko nie budzi wątpliwości, ale utrwalony jest pogląd, że możliwe jest przypisanie osobie odpowiedzialności karnej za przestępstwo indywidualne, nawet wtedy, gdy sama nie spełnia cech indywidualizujących podmiot takiej odpowiedzialności. Niewątpliwie przepis art. 271 § 1 k.k. odnosi się do wypadków, w których czyn jest wykonywany przez podmiot mający wymagane przez ustawę cechy, natomiast cech tych nie mają osoby współdziałające. Do odpowiedzialności karnej za przestępstwo indywidualne wystarczy, gdy osoby te wiedzą, że osoba wykonująca czyn ma cechę wymaganą przez ustawę. Wypada zauważyć, że nie tylko możliwe jest, ale i obligatoryjne, przypisanie osobie współdziałającej odpowiedzialności karnej na równi ze sprawcą głównym wypełniającym znamię przestępstwa indywidualnego. Odpowiedzialność w takiej sytuacji można ponieść – w zależności od okoliczności faktycznych sprawy – zarówno w formie współsprawstwa, pomocnictwa czy też podżegania.

wyrok SN z 24 stycznia 2019 r., IV KK 460/17, LEX nr 2610262

Art. 22. [Złagodzona odpowiedzialność podżegacza i pomocnika]

§ 1. Jeżeli czynu zabronionego tylko usiłowano dokonać, podmiot określony w art. 18 § 2 i 3 odpowiada jak za usiłowanie.

§ 2. Jeżeli czynu zabronionego nie usiłowano dokonać, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

W przypadku skazania za usiłowanie podżegania do dokonania określonego czynu zabronionego, w podstawie prawnej wymiaru kary należy wskazać zarówno przepis art. 14 § 1 lub 2 k.k. – w zależności od ustalenia, czy doszło do usiłowania udolnego, czy usiłowania nieudolnego – jak i art. 22 § 2 k.k.

postanowienie SN z 29 kwietnia 2009 r., I KZP 6/09, OSNKW 2009/6, poz. 43

Ustawodawca nie wyłączył możliwości odstąpienia od wymierzenia kary nawet za podżeganie do popełnienia najpoważniejszych zbrodni, w tym i tych

określonych w art. 148 k.k., oczywiście w sytuacji, gdy danego czynu nie usiłowano dokonać. Wynika to z faktu, że rodzaj reakcji karnej jest zależny od skali naruszenia lub zagrożenia dla dobra chronionego prawem.

Dokonanie podżegania łączyć się bowiem może z dokonaniem czynu przez sprawcę bezpośredniego, z usiłowaniem popełnienia takiego czynu lub z brakiem nawet usiłowania. W tym ostatnim przypadku nie dochodzi do bezpośredniego zagrożenia dla dobra prawnego, co skutkuje, że na podstawie art. 22 § 2 k.k. sąd może zastosować do podżegacza nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet od kary odstąpić. Brak bezpośredniego zagrożenia dla dobra chronionego prawem ma miejsce tym bardziej, gdy czyn podżegacza nie osiągnął skutku w postaci wywołania u innej osoby woli popełnienia przestępstwa, a więc gdy zakończył się na etapie usiłowania.

wyrok SA w Katowicach z 30 września 2015 r., II Aka 81/15, LEX nr 2026930

Dokonanie przez nakłanianego lub niedokonanie czynu zabronionego jest okolicznością rzutującą na wymiar kary, ale nie na odpowiedzialność podżegania związaną ze stadium realizacji czynu zabronionego (art. 22 § 2 k.k. ma charakter fakultatywny).

wyrok SN z 23 lutego 2016 r., WA 22/15, LEX nr 2004230

Artykuł 22 § 2 k.k. może być stosowany do wypadków usiłowania podżegania.

wyrok SA w Warszawie z 31 marca 2017 r., II Aka 450/16, LEX nr 2295317

Pomocnictwo (podobnie zresztą jak podżeganie) ma być samodzielny wobec sprawczych postaci zjawiskowych, a jego skutkiem ma być ułatwienie popełnienia przez sprawcę bezpośredniego czynu zabronionego. W przyjętym modelu odpowiedzialności osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa ustawodawca odszedł bowiem od koncepcji udziału w cudzym przestępstwie, rezygnując przy tym z akcesoryjności odpowiedzialności podżegacza i pomocnika wobec odpowiedzialności sprawcy bezpośredniego. Zatem co do zasady podżegacz i pomocnik odpowiadają za popełnienie przestępstwa w jednej z dwóch niesprawczych postaci zjawiskowych, niezależnie od tego, czy sprawca bezpośredni może odpowiadać karnie, i niezależnie od tego, czy sprawca ten popełnił (w tym i dokonał) czyn zabroniony. Reguła ta nie ma jednak charakteru absolutnego, Kodeks karny wprowadza bowiem modyfikację odpowiedzialności w wypadku, gdy czynu zabronionego, do którego popełnienia podżegano albo w popełnieniu którego udzielono pomocy, jedynie usiłowano dokonać albo gdy czynu takiego nawet nie usiłowano dokonać. W pierwszej z tych sytuacji podżegacz i pomocnik odpowiadają jak za usiłowanie (art. 22 § 1 k.k.), w drugiej zaś – sąd może wobec nich zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary albo odstąpić od jej wymierzenia (art. 22 § 2 k.k.).

wyrok SN z 20 stycznia 2021 r., III KK 369/20, LEX nr 3181909

Art. 23. [Bezkarność współdziałającego. Czynny żal]

§ 1. Nie podlega karze współdziałający, który dobrowolnie zapobiegł dokonaniu czynu zabronionego.

§ 2. Sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary w stosunku do współdziałającego, który dobrowolnie starał się zapobiec dokonaniu czynu zabronionego.

Skoro oskarżonemu przypisano czyn zabroniony w zjawiskowej formie podżegania, to całość rozumowania w zakresie wskazanej problematyki, i to niezależnie od formy stadialnej tego czynu, dyktuje treść przepisu art. 23 k.k. To ta bowiem regulacja – a nie art. 15 k.k., który normuje czynny żal jedynie co do usiłowania dokonania czynu zabronionego przez sprawcę pojedynczego – ma zastosowanie do osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa, do jakiej to kategorii bez wątpienia należy podżegacz (art. 18 k.k.). W odniesieniu do podżegacza (...) omawiana regulacja ma zastosowanie zarówno w sytuacji, gdy podżeganie pozostało na etapie usiłowania, jak i nawet wówczas, gdy osiągnęło już stadium dokonania (wywołało skutek w postaci nakłonienia podżeganego do popełnienia czynu zabronionego), lecz możliwe jest jeszcze zapobieżenie jego dokonaniu, a podżegacz skutecznie to uczyni. W każdym jednak razie regulacja art. 23 § 1 k.k. stanowi *lex specialis* w stosunku do unormowania art. 15 § 1 k.k.

postanowienie SN z 22 września 2009 r., III KK 58/09, OSNKW 2010/3, poz. 28

Przesłanka bezkarności określona w art. 23 § 1 k.k. będzie spełniona we wszystkich tych wypadkach, w których współdziałający podejmie dobrowolnie czynności, których rezultatem będzie „przeszkodzenie” w popełnieniu czynu zabronionego przez bezpośredniego wykonawcę albo skłonienie bezpośredniego wykonawcy od dokonania. Zarazem jednak, z uwagi na istotę zależności pomiędzy współdziałającymi w popełnieniu czynu zabronionego, w pewnych przypadkach wystarczające dla spełnienia przesłanki określonej w art. 23 § 1 k.k. może okazać się samo odstąpienie przez współdziałającego od współdziałania, jeżeli bez dalszego uczestnictwa tego współdziałającego dokonanie czynu zabronionego nie będzie możliwe. Wówczas bowiem samo odstąpienie od współdziałania będzie równoznaczne z zapobieżeniem dokonania czynu zabronionego przez inną osobę.

wyrok SA w Katowicach z 24 marca 2011 r., II AKa 468/10, LEX nr 1001371

1. Nie ma znaczenia dla ustalenia dobrowolności odstąpienia, skąd pojawił się bodziec do takiej, a nie innej decyzji sprawcy zatrzymującego się na etapie usiłowania. Motywy i pobudki takiego zachowania nie są w tym wypadku istotne. Charakter motywów i pobudek, jakimi kierował się sprawca, jest w zakresie oceny dobrowolności jego zachowania prawnie obojętny.

2. W sytuacji, w której oskarżony, usiłując dokonać wspólnie z innymi przestępstwa, dobrowolnie od niego odstąpił, zaś jego współnicy kontynuowali czyn przestępny, nie może tenże oskarżony skorzystać z bezkarności przewidzianej

w przepisie art. 15 § 1 k.k., skoro nie zapobiegł dokonaniu tego występku przez współdziałających.

wyrok SA we Wrocławiu z 6 listopada 2012 r., II AKa 312/12, LEX nr 1238671

Art. 24. [Karałność prowokacji]

Odpowiada jak za podżeganie, kto w celu skierowania przeciwko innej osobie postępowania karnego nakłania ją do popełnienia czynu zabronionego; w tym wypadku nie stosuje się art. 22 i 23.

Prowokacją jest działanie podjęte w celu spowodowania popełnienia przestępstwa, aby przeciwko jego sprawcy skierowane zostało postępowanie karne (art. 24 k.k.). Działanie podjęte bez tego zamiaru jest to zachowanie wyzywające, zaczepka, w języku potocznym błędnie nazywane prowokacją.

wyrok SA w Krakowie z 21 września 2000 r., II AKa 152/00, LEX nr 44046

Prowokacja jest to działanie podjęte w celu skłonienia innej osoby do popełnienia przestępstwa, aby przeciwko tej osobie skierowane zostało postępowanie karne (art. 24 k.k.). Błędnie używa się w języku potocznym tego określenia odnośnie do działania podjętego bez takiego zamiaru polegającego na zachowaniu wyzywającym.

wyrok SA w Krakowie z 1 lipca 2004 r., II AKa 128/04, LEX nr 138079

ROZDZIAŁ III

WYŁĄCZENIE ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ

Art. 25. [Kontratyp obrony koniecznej]

§ 1. Nie popełnia przestępstwa, kto w obronie koniecznej odpiera bezpośredni, bezprawny zamach na jakiekolwiek dobro chronione prawem.

§ 2. W razie przekroczenia granic obrony koniecznej, w szczególności gdy sprawca zastosował sposób obrony niewspółmierny do niebezpieczeństwa zamachu, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

§ 2a. Nie podlega karze, kto przekracza granice obrony koniecznej, odpierając zamach polegający na wdarciu się do mieszkania, lokalu, domu albo na przylegający do nich ogrodzony teren lub odpierając zamach poprzedzony wdarciem się do tych miejsc, chyba że przekroczenie granic obrony koniecznej było rażące.

§ 3. Nie podlega karze, kto przekracza granice obrony koniecznej pod wpływem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionych okolicznościami zamachu.

§ 4–5. (uchylone)

Obrona konieczna (art. 25 § 1)

O bezpośredniości zamachu w rozumieniu instytucji obrony koniecznej możemy mówić tak długo, jak długo trwa stan zagrożenia dla dobra prawnego.

wyrok SA w Warszawie z 5 września 2014 r., II AKa 225/14, LEX nr 1544962

Chociaż w obronie koniecznej nie obowiązuje proporcja dobra zagrożonego zamachem i naruszonego odpieraniem zamachu, nie oznacza to, by dopuszczalna była rażąca dysproporcja tych dóbr. Odpowiedzialność karna odpierającego bezprawny zamach na dobro chronione jest współmierność obrony do niebezpieczeństwa tego zamachu. Niebezpieczeństwo zamachu wyznaczone jest przede wszystkim wartością dobra zaatakowanego zamachem, a także intensywnością działań napastnika, wynikającą z użytych środków i siły, jaką napastnik dysponuje. Współmierność obrony oznacza, że odparcie zamachu powinno nastąpić przy możliwie najmniejszym uszczerbku w chronionych dobrach napastnika, przy uwzględnieniu stosunku wartości dobra atakowanego przez napastnika i niszczonego w ramach działań obronnych. Obrona uchyla odpowiedzialność za pozbawienie życia napastnika, gdy jest konieczna, to jest jeśli niemożliwa była obrona w inny sposób jak polegający na umyślnym pozbawieniu życia napastnika.

wyrok SA w Krakowie z 13 września 2016 r., II AKa 83/16, LEX nr 2268986

!! Intensywność obrony może być tym większa, im większa jest intensywność zamachu lub im większa jest wartość zaatakowanego dobra. Takie elementy jak natężenie działań agresywnych, użyte środki zamachu, właściwości napastnika, jego stan odurzenia środkami narkotycznymi, w istotny sposób warunkują rodzaj i sposób stosowania podejmowanych środków zmierzających do odparcia zamachu.

wyrok SA we Wrocławiu z 8 marca 2017 r., II Aka 29/17, LEX nr 2278264

! Obrona konieczna może mieć miejsce nie tylko w sytuacji, gdy już doszło do zamachu. Przyjmuje się bowiem, że „obrona konieczna obejmuje nie tylko odpieranie zamachu w fazie jego realizacji, ale także w stadium obiektywnie zaistniałego bezpośredniego zagrożenia zamachem, jak również w wypadku jego nieuchronności” (zob. postanowienie SN z 1 lutego 2006 r., V KK 238/05, OSNKW 2006/3, poz. 29). Uprawniony jest zatem wniosek, że osoba, wobec której taki atak może zostać podjęty, nie ma obowiązku oczekiwania, aż do niego dojdzie, nie musi powstrzymać się ze swą reakcją, beczynnie czekać na pierwszy cios, lecz może bronić się przed bezprawnym i bezpośrednim zamachem, zanim ten cios nastąpi, zanim zostanie wyprowadzony. Niezbędne jest jedynie ustalenie, że ów atak jest rzeczywiście nieuchronny.

wyrok SA w Lublinie z 29 listopada 2018 r., II Aka 195/18, LEX nr 3224233

!! Znamię bezpośredniości zamachu jest spełnione także wtedy, gdy po pierwszym ataku i krótkiej przerwie napastnicy zmierzają do powtórzenia ataku, a istnieje wysoki stopień prawdopodobieństwa, że zamiar swój zrealizują natychmiast lub w najbliższej chwili.

wyrok SA w Szczecinie z 10 stycznia 2019 r., II Aka 222/18, LEX nr 2722091

! Sam sposób obrony przed bezpośrednim i bezprawnym zamachem (choćby nawet polegał na zadaniu napastnikowi wielu ciosów z użyciem niebezpiecznego narzędzia) nie traci cech współmierności do niebezpieczeństwa takiego zamachu i nie świadczy o przekroczeniu granic obrony koniecznej, jeżeli ocena całokształtu okoliczności składających się na niebezpieczeństwo tego zamachu prowadzi do wniosku, że zagrażał on życiu lub zdrowiu napadniętego, który nie dysponował innym skutecznym sposobem odparcia zamachu (por. wyrok SN z 11 lutego 1982 r., II KR 8/82, OSNKW 1982/4–5, poz. 18; wyrok SN z 21 maja 1981 r., I KR 47/81, OSNPG 1981/12, poz. 130). Także sam fakt użycia środka obrony w sposób godzący w ważne dla życia i zdrowia ograncy ciała nie stanowi jeszcze wystarczającej podstawy, aby wykluczyć działanie w obronie koniecznej lub przynajmniej przyjąć, że nastąpiło przekroczenie granic obrony koniecznej (por. wyrok SN z 21 listopada 1977 r., IV KR 220/77, OSNKW 1978/2–3, poz. 20).

wyrok SA w Rzeszowie z 7 listopada 2019 r., II Aka 58/19, LEX nr 3287251

!! Przy obronie koniecznej nie obowiązuje zasada subsydiarności. Osoba napadnięta nie ma obowiązku ani ratowania się ucieczką, ani ukrywania się przed napastnikiem w zamkniętym pomieszczeniu, ani też znoszenia napaści ograniczającej jej swobodę, lecz ma prawo odierać zamach wszelkimi dostępnymi

środkami, które są konieczne do zmuszenia napastnika do odstąpienia od kontynuowania zamachu.

wyrok SA w Warszawie z 20 listopada 2019 r., II AKa 180/19, LEX nr 3069835

Z art. 25 § 1 k.k. wynika w sposób niewątpliwy, że prawo do obrony koniecznej przysługuje zaatakowanemu, w konsekwencji czego ten, wobec kogo skierowano bezprawny, bezpośredni zamach na przysługujące mu dobro, ma prawo odpierać ten zamach wszelkimi dostępnymi środkami, które są konieczne do zmuszenia napastnika do odstąpienia od kontynuowania zamachu. *Ratio legis* obrony koniecznej wiąże się bowiem z zapewnieniem ofierze możliwości podjęcia wszelkich działań chroniących ją przed atakiem napastnika w sposób i przy użyciu środków do odparcia tego zamachu koniecznych. Napadnięty ma prawo do obrony skutecznej i nie musi ratować się np. ucieczką czy ukrywaniem przed napastnikiem. Jeśli czyni to w sposób współmierny do niebezpieczeństwa zamachu, to działa w warunkach obrony koniecznej określonej w art. 25 § 1 k.k.

postanowienie SN z 16 grudnia 2020 r., III KK 493/19, LEX nr 3270629

Instytucja obrony koniecznej może mieć miejsce zarówno przy odpieraniu zamachu na dobro własne, jak i na dobro innej osoby (pomoc konieczna).

postanowienie SN z 11 lutego 2021 r., V KK 531/20, LEX nr 3123805

Dla zaistnienia obrony koniecznej sprawca musi działać z zamiarem obrony bezpośrednio zaatakowanego dobra prawnego. Wszelkie działania przedsięwzięte w celu odważymnienia krzywd doznanych uprzednio nie mają charakteru obronnego. Niezbędnym podmiotowym elementem obrony koniecznej jest działanie z woli obrony, a nie z woli odwetu.

postanowienie SN z 17 stycznia 2022 r., III KK 460/21, LEX nr 3369845

1. Osoba napadnięta nie ma obowiązku uciekać. Napadnięty ma prawo do obrony w czasie ataku i w miejscu ataku, a nie obowiązek ucieczki w trosce o zdrowie sprawcy.

2. Uniewinnienie oskarżonego z powodu ustalenia, że działał on w obronie koniecznej, powinno nastąpić poprzez ustalenie w wyroku, że oskarżony dopuścił się czynu (którego znamiona wypełnił), działając w warunkach obrony koniecznej, i wskazanie, że uniewinnienie następuje na podstawie art. 25 § 1 k.k., bo to ten przepis, stwierdzający, że sprawca nie popełnia przestępstwa, jest materialnoprawną podstawą uniewinnienia w takiej sytuacji.

wyrok SA w Szczecinie z 27 stycznia 2022 r., II AKa 324/21, LEX nr 3329716

Znamię bezpośredniości, o którym mowa w art. 25 § 1 k.k., jest spełnione również wtedy, gdy po pierwszym ataku i krótkiej przerwie istnieje wysoki stopień prawdopodobieństwa powtórzenia ataku w najbliższej chwili.

wyrok SA w Poznaniu z 23 lutego 2022 r., II AKa 281/21, LEX nr 3399861

Niezbędnym elementem podmiotowym obrony koniecznej jest, aby akcja broniącego się wynikała ze świadomości, że odpiera on zamach i podyktowana była wolą obrony. Ten podmiotowy element działania w obronie koniecznej ułatwia

rozgraniczenie rzeczywistych działań obronnych od społecznie negatywnych aktów zemsty, samosądu lub chuligaństwa.

wyrok SA w Warszawie z 22 czerwca 2022 r., II AKa 515/21, LEX nr 3400150

Eksces intensywny (art. 25 § 2)

! Sformułowanie „uznaje za winnego” jest określeniem odpowiednim dla orzeczenia skazującego, gdyż wyraża ujemną ocenę czynu sprawcy i w przypadku przypisania takiemu sprawcy przestępstwa w zmienionej postaci, z przyjęciem działania w warunkach obrony koniecznej, stwierdzenie winy przy przekroczeniu granic obrony niezależnie od dalszych implikacji w zakresie wymiaru kary winno wiązać się z dokładnym opisem wszystkich elementów czynu mających znaczenie dla prawidłowej kwalifikacji, przy jednoczesnym uwzględnieniu wszystkich aspektów zachowania sprawcy należących do ustawowych znamion danego typu przestępstwa spenalizowanego określonym przepisem ustawy, której czyn ten odpowiada, przy jednoczesnym powołaniu art. 25 § 2 kk.

wyrok SA w Białymstoku z 24 lutego 2004 r., II AKa 12/04, OSAB 2004/2, poz. 31

!! Dla oceny, że nastąpiło przekroczenie granic obrony koniecznej przez jej nadmierną intensywność, konieczne jest dokonanie, opartego na ocenie całokształtu występujących w sprawie okoliczności, ustalenia, że osoba odpierająca zamach obejmowała zarówno swą świadomością, jak i wolą naruszenie (przez zastosowanie niewspółmiernego środka lub sposobu obrony) dóbr napastnika w zakresie dalej idącym, niż niebezpieczeństwo zamachu na te dobra, które stały się jego przedmiotem. Oznacza to ustalenie, że atakowany przewidywał, iż odparcie zamachu następuje w sposób niewspółmierny do jego niebezpieczeństwa i chciał tego lub na to się godził.

Osoba uprawniona może odeprzeć zamach polegający na bezprawnym wtargnięciu („wdarciu się”) do lokalu, zaś podjęte działanie będzie wówczas działaniem prawnie chronionym, podjętym w obronie koniecznej – w obronie prawa do prywatności, wszelako granice takiej obrony, oceniane *ex ante*, zależą *in concreto* od sytuacji oraz od sposobu zachowania się tych osób, słowem niepowtarzalnych realiów danego zdarzenia.

postanowienie SN z 15 kwietnia 2015 r., IV KK 409/14, OSNKW 2015/9, poz. 78

! W przypadku stwierdzenia winy przy przekroczeniu granic obrony koniecznej, niezależnie od dalszych implikacji w zakresie wymiaru kary, obowiązkiem sądu jest dokładne opisanie wszystkich elementów czynu mających znaczenie dla prawidłowej kwalifikacji, przy jednoczesnym uwzględnieniu wszystkich aspektów zachowania sprawcy należących do ustawowych znamion danego typu przestępstwa i przy jednoczesnym powołaniu art. 25 § 2 k.k.

wyrok SA we Wrocławiu z 20 kwietnia 2016 r., II AKa 76/16, LEX nr 2047148

!! 1. Proporcjonalność i współmierność obrony winna być oceniana jako wypadkowa wielu czynników, tj. intensywności, natężenia działań agresywnych, okoliczności zająścia, a także właściwości i cech atakującego i atakowanego.

2. Przy ustalaniu w warunkach art. 25 § 2 k.k. zasadności zastosowania dobrodziejstwa związanego z nadzwyczajnym złagodzeniem kary lub odstąpienia od jej wymierzenia należy brać pod uwagę skutek, jaki został spowodowany zachowaniem oskarżonego działającego w warunkach przekroczenia granic, a także jak dalece nastąpiło przekroczenie jej granic.

wyrok SA w Warszawie z 24 listopada 2017 r., II AKa 291/17, LEX nr 2412809

Z istoty obrony koniecznej wynika, że musi ona być „konieczna”, a więc musi być podjęta w taki sposób, jaki jest w konkretnej sytuacji niezbędny do odparcia ataku. Oczywiście dysproporcja pomiędzy stopniem niebezpieczeństwa zamachu a intensywnością obrony stanowi przekroczenie jej granic.

wyrok SA w Krakowie z 8 stycznia 2019 r., II AKa 139/18, LEX nr 2686024

O tym, czy w danym przypadku odpierający zamach wybrał dopuszczalny sposób obrony, decyduje wiele różnych zmiennych, takich jak np. proporcja sił napastnika i odpierającego zamach, używane przez napastnika narzędzia, upór napastnika, a także to, jakimi możliwościami obrony dysponował w danej chwili odpierający zamach. Badając, czy sposób obrony był dopuszczalny, należy się odwołać do kryterium obiektywnego, tj. porównać zachowanie odpierającego zamach z potencjalnym, realizowanym w takich samych warunkach, zachowaniem zrównoważonego obywatela, akceptującego uznawany przez ustawodawcę system wartości.

wyrok SN z 12 marca 2020 r., III KK 194/19, LEX nr 3124997

Eksces ekstensywny (art. 25 § 2)

Przekroczenie granic obrony koniecznej, w tym eksces ekstensywny, to instytucje prawa karnego związane wyłącznie z obroną konieczną. O ekscsie ekstensywnym można mówić tylko wtedy, gdy istnieje związek przyczynowo-sytuacyjny podjętych lub kontynuowanych działań z bezpośrednim, bezprawnym zamachem. Gdy taki związek w ogóle nie istnieje albo został zerwany, działania napastnika nie mają nic wspólnego z obroną konieczną i są zwykłym przestępstwem.

wyrok SA w Warszawie z 28 kwietnia 2004 r., II AKa 138/04, LEX nr 1642150

Zgodnie art. 25 § 2 k.k. przyjmuje się, iż przekroczenie granic obrony koniecznej, o którym mowa w tym przepisie, przyjmuje dwie postaci: ekscesu intensywnego, polegającego na zastosowaniu sposobu obrony niewspółmiernego do niebezpieczeństwa zamachu, oraz ekscesu ekstensywnego, zachodzącego w przypadku braku zgodności czasowej obrony i zamachu. Zatem stosując do zachowania oskarżonego art. 25 § 2 k.k., sąd powinien rozważyć, która postać ekscesu uwidoczniła się w jego zachowaniu i dać temu wyraz w opisie czynu, jednak po przeprowadzeniu postępowania dowodowego.

wyrok SN z 4 lipca 2018 r., III KK 430/17, LEX nr 2522970

Przekroczenie granic obrony pod wpływem strachu lub wzburzenia (art. 25 § 3)

!! 1. Ocena, czy zachowanie osoby przekraczającej granice obrony koniecznej, determinowane było strachem, powinna też uwzględniać stan psychiczny tej osoby, zwłaszcza jej osobowość.

2. Okoliczności usprawiedliwiające strach (lęk) lub wzburzenie sprawcy przekraczającego granice obrony koniecznej (art. 25 § 3 k.k.) są podobne jak powody silnego wzburzenia sprawcy zabójstwa (art. 148 § 4 k.k.). Nie można przy tym pominąć jednostkowej podatności sprawcy na doznanie strachu lub wzburzenia, zatem znaczenie w ocenie mają nie tylko przesłanki natury obiektywnej (wzorzec przeciętnego obywatela), ale i właściwości psychiczne sprawcy.

wyrok SA w Lublinie z 16 czerwca 2016 r., II AKa 142/16, LEX nr 2090429

!! Ustalenie w aspekcie art. 25 § 3 k.k. należą do sądu orzekającego, a nie do biegłych psychiatrów i psychologa.

wyrok SA w Warszawie z 18 stycznia 2017 r., II AKa 466/16, LEX nr 2208410

!! Strach i wzburzenie są zjawiskami ze sfery psychiki napadniętego powodującymi, że emocje zaczynają brać górę nad intelektem (co zbliża je do tzw. stanu silnego wzburzenia, o którym mowa w art. 148 § 4 k.k., choć w przypadku art. 25 § 3 nie wymaga się, aby strach czy wzburzenie było silne). Do zastosowania § 3 art. 25 nie wystarcza jednak stwierdzenie obiektywnego istnienia w psychice napadniętego tych zjawisk, gdyż w większości typowych wypadków będą one występować. Sytuacja opisana w art. 25 § 3 musi być ograniczona do takich tylko wypadków, w których przyjęto, że okoliczności zamachu, ocenione obiektywnie, racjonalnie tłumaczą wywołanie strachu lub wzburzenia, a stan ten przesądził o sposobie odparcia zamachu. W literaturze wskazuje się, iż konieczne jest tutaj posłużenie się wzorcowym obywatelem i sprawdzenie, jak reagowałby taki zrównoważony, racjonalnie reagujący obywatel w sytuacji, w której znalazł się sprawca.

wyrok SA w Poznaniu z 7 lipca 2017 r., II AKa 97/17, LEX nr 2663233

! Bezpośredni, bezprawny i rzeczywisty zamach na dobro chronione i niezbędność podjęcia obrony koniecznej dla odparcia tego zamachu powoduje zawsze stan pewnego wzburzenia psychicznego, obawy czy zdenerwowania i trudno wyobrazić sobie bezprawny zamach, który nigdy nie wzbudzałby u zaatakowanego strachu i wzburzenia. Fakt ten nie oznacza jednak, że w każdym przypadku zostają wówczas spełnione warunki określone w art. 25 § 3 k.k.

wyrok SA w Szczecinie z 21 listopada 2019 r., II AKa 182/19, LEX nr 2817701

!! Ustalenie tego, czy strach lub wzburzenie były usprawiedliwione okolicznościami zamachu, powinno być oparte na przesłankach obiektywnych wynikających z ocen etyczno-moralnych.

wyrok SA w Warszawie z 12 sierpnia 2020 r., II AKa 383/19, LEX nr 3057574

!! Przesłankami uchylenia karalności bądź też nadzwyczajnego jej złagodzenia na podstawie przepisu art. 25 § 2 lub 3 k.k. są: strach lub wzburzenie

usprawiedliwione okolicznościami zamachu, do których (w świetle orzecznictwa), należą m.in.: zaskoczenie, atak w nocy, niewiedza co do liczby napastników lub narzędzi przez nich używanych, obawa o życie. Każda agresja ze strony innej osoby wywołuje u atakowanego pewien rodzaj wzburzenia, zdenerwowania czy obawy. Nie oznacza to jednak, że w każdym przypadku spełnione są warunki do zastosowania wobec sprawcy art. 25 § 2 lub 3 k.k.

wyrok SA w Łodzi z 30 września 2020 r., II Aka 167/20, OSAŁ 2020/4, poz. 155

Aby zaistniał kontratyp opisany w art. 25 § 3 k.k., strach musi zaistnieć w momencie bezpośredniego, bezprawnego zamachu, stając się impulsem działania – jako przeżycie psychiczne w konkretnej chwili zamachu.

wyrok SA w Warszawie z 25 kwietnia 2022 r., II Aka 265/21, LEX nr 3347799

Art. 26. [Kontratyp stanu wyższej konieczności. Kolizja obowiązków]

§ 1. Nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu uchylenia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego jakimukolwiek dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego.

§ 2. Nie popełnia przestępstwa także ten, kto, ratując dobro chronione prawem w warunkach określonych w § 1, poświęca dobro, które nie przedstawia wartości oczywiście wyższej od dobra ratowanego.

§ 3. W razie przekroczenia granic stanu wyższej konieczności, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

§ 4. Przepisu § 2 nie stosuje się, jeżeli sprawca poświęca dobro, które ma szczególnie obowiązek chronić nawet z narażeniem się na niebezpieczeństwo osobiste.

§ 5. Przepisy § 1–3 stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy z ciążących na sprawcy obowiązków tylko jeden może być spełniony.

Stan wyższej konieczności (art. 26 § 1–2)

W orzecznictwie przyjmuje się, że nie można usprawiedliwiać stanem wyższej konieczności:

- 1) kradzieży popełnionej przez osobę znajdującą się w nędzy (zob. wyrok SN z 26 listopada 1935 r., OSP 1935, poz. 339);
- 2) zaboru popełnionego w celu wspierania nieefektywnych podmiotów gospodarczych (zob. wyrok SA we Wrocławiu z 20 maja 1995 r., II AKr 82/95, OSNPK 99/9, poz. 18);
- 3) prowadzenia pojazdu mechanicznego z naruszeniem zasad bezpieczeństwa w ruchu, aby szybciej dostarczyć towar i zapobiec stratom (zob. wyrok SN z 15 stycznia 1958 r., II K 372/57, OSNPG 58/10, poz. 4);
- 4) strajku okupacyjnego, polegającego na nielegalnym zajmowaniu pomieszczeń oraz stosowaniu środków przymusu, jeżeli dopuszczającym się takich czy-

nów nie zagrażało bezpośrednio niebezpieczeństwo, którego nie można było odwrócić inaczej (wyrok SN z 21 czerwca 1938 r., 3 K 2407/37, RPEiS 1938/4).

Gdyby dopuścić trafność poglądu skarżącego, że oskarżony stał przed wyborem między dwoma dobrami prawnymi, a to z jednej strony utrzymaniem prowadzonej działalności gospodarczej, tworzącej kilkadziesiąt miejsc pracy z wypłacaniem wynagrodzeń pracowników, zapewniających im byt, a z drugiej – realizacją ciążącej na nim jako pracodawcy powinności odprowadzania składek ubezpieczenia społecznego pracowników, to nie można by się zgodzić ze skarżącym, że ratowanemu dobru groziło bezpośrednio niebezpieczeństwo, któremu nie można było zaradzić w żaden inny sposób, niż poświęcając drugie z tych dóbr. Obok pominiętej przez autora oceny proporcji wartości obu tych dóbr, trzeba uwzględnić, że niebezpieczeństwo to musi zagrażać natychmiastową szkodą w zakresie dobra chronionego, której nie można inaczej uniknąć, jak poświęcając inne dobro prawne.

wyrok SA w Krakowie z 26 kwietnia 2013 r., II AKa 53/13, LEX nr 1360488

W art. 26 § 1 k.k. chodzi o działanie w celu uchylecia bezpośredniego niebezpieczeństwa, którego nie można inaczej uniknąć niż przez realizację znamion czynu zabronionego.

wyrok SN z 2 lutego 2016 r., V KK 310/15, LEX nr 1970395

Dla zastosowania kontratypu stanu wyższej konieczności, zakładającego celowe zachowanie adresata wspomnianej normy, niezbędne jest poczynienie określonego ustalenia co do strony podmiotowej zachowania danej osoby, mianowicie, że była ona świadoma, iż chronionemu prawem dobru zagraża niebezpieczeństwo, że jest ono bezpośrednio oraz że osoba ta działała z intencją ratowania dobra przedstawiającego wartość wyższą kosztem dobra o niższej wartości.

wyrok SN z 5 czerwca 2019 r., IV KK 230/18, LEX nr 2714699

Przekroczenie granic stanu wyższej konieczności (art. 26 § 3)

W realiach rozpoznawanej sprawy były podstawy do zastosowania art. 26 § 3 k.k. W czasie popełnienia czynu (z art. 53 i 63 u.p.n.) przez oskarżonego realnie istniało bezpośrednio zagrożenie dla jego zdrowia. Po zastosowaniu terapii produktami konopnymi stan zdrowia oskarżonego znacznie się poprawił. Natomiast okoliczność, że oskarżony przed podjęciem leczenia produktami konopnymi nie wykorzystał wszystkich możliwości leczenia zdiagnozowanych u siebie schorzeń, skutkowało uznaniem, że przekroczył granice stanu wyższej konieczności.

wyrok SA w Gdańsku z 29 grudnia 2021 r., II AKa 355/21, LEX nr 3350555

Kolizja obowiązków (art. 26 § 5)

Kolizja obowiązków, o której mowa w art. 26 § 5 k.k., dotyczy tylko takiej sytuacji, w której na sprawcy ciąży przynajmniej dwa obowiązki pozostające ze sobą w kolizji, tj. takie, które nie mogą być jednocześnie wykonane. Co więcej – w związku z tym, że mamy tu do czynienia z okolicznością wyłączającą

odpowiedzialność karną – niewypełnienie każdego z obowiązków stanowi realizację znamion typu czynu zabronionego charakteryzującego się zaniechaniem.

wyrok SN z 16 grudnia 2020 r., I KK 127/20, LEX nr 3104732

Art. 27. [Ryzyko nowatorskie]

§ 1. Nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu przeprowadzenia eksperymentu poznawczego, medycznego, technicznego lub ekonomicznego, jeżeli spodziewana korzyść ma istotne znaczenie poznawcze, medyczne lub gospodarcze, a oczekiwanie jej osiągnięcia, celowość oraz sposób przeprowadzenia eksperymentu są zasadne w świetle aktualnego stanu wiedzy.

§ 2. Eksperyment jest niedopuszczalny bez zgody uczestnika, na którym jest przeprowadzany, należycie poinformowanego o spodziewanych korzyściach i grożących mu ujemnych skutkach oraz prawdopodobieństwie ich powstania, jak również o możliwości odstąpienia od udziału w eksperymencie na każdym jego etapie.

§ 3. Zasady i warunki dopuszczalności eksperymentu medycznego określa ustawa.

Art. 28. [Błąd co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego]

§ 1. Nie popełnia przestępstwa, kto pozostaje w usprawiedliwionym błędzie co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego.

§ 2. Odpowiada na podstawie przepisu przewidującego łagodniejszą odpowiedzialność sprawca, który dopuszcza się czynu w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność stanowiąca znamię czynu zabronionego, od której taka łagodniejsza odpowiedzialność zależy.

Art. 28 § 1

Istotność błędu w formie nieświadomości albo urojenia, z punktu widzenia odpowiedzialności karnej, zależy od tego, czy wycinek rzeczywistości określony znamionami typu czynu zabronionego charakteryzowany jest za pomocą cech pozytywnych, tzn. tych, które muszą w rzeczywistości wystąpić, aby rzeczywisty stan rzeczy odpowiadał znamionom typu czynu zabronionego (znamiona pozytywne), czy też charakterystyka ta następuje przez wskazanie cech, które w rzeczywistości wystąpić nie mogą, aby powstała zgodność rzeczywistego stanu rzeczy z typem czynu zabronionego (znamiona negatywne).

wyrok SA w Warszawie z 11 marca 2013 r., II Aka 61/13, LEX nr 1314911

Istnienie błędu nie musi być uwarunkowane wyłącznie zaistnieniem obiektywnie wywołujących go czynników zewnętrznych, lecz może być również następstwem czynnika subiektywnego, tj. powstałych w umyśle sprawcy, z powodu ulegania silnym emocjom, zakłóceń procesu poznania rzeczywistości.

postanowienie SN z 17 listopada 2014 r., III KK 184/14, LEX nr 1551343

Zarówno przed, jak i po nowelizacji art. 28 § 1 k.k., instytucja błędu co do faktu stosowana była i w odniesieniu do sprawców czynów nieumyślnych (przy wykorzystaniu zasady z art. 1 § 3 k.k.), zaś zmiana art. 28 § 1 k.k. zasadniczo doprecyzowała warunki, w jakich w sytuacji zaistnienia błędu co do faktu sprawca nieumyślnego czynu zabronionego nie popełnia przestępstwa z powodu braku winy, jasno stanowiąc konieczność ustalenia, czy błąd sprawcy był błędem usprawiedliwionym. Usprawiedliwienie owego błędu należy oceniać przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności, w jakich znajdował się konkretny sprawca czynu zabronionego. Mieć trzeba na uwadze subiektywne warunki osobiste sprawcy, związane z jego możliwościami analizy w określonym czasie docierających doń wiadomości oraz podejmowania opartych na nich decyzji. Rozważenia wymaga, czy w razie podjęcia przez sprawcę innych działań – możliwych i pozostających w jego dyspozycji w konkretnych okolicznościach – mógłby on uniknąć błędu co do faktu. Nie bez znaczenia jest odniesienie się nie tylko do określonego wzorca postępowania ujmowanego jako „dobry gospodarz”, ale i zwrócenie uwagi na szczegóły niepowtarzalnej sytuacji, w jakiej przyszło działać sprawcy – człowiekowi o indywidualnych doświadczeniach, wiedzy i cechach osobowości. Ważna jest konkretna możliwość identyfikacji informacji i ich przetwarzania na decyzje tzw. dyspozycja czasowa, związana z ograniczoną wydolnością do przetwarzania określonej liczby informacji w określonym czasie, przy uwzględnieniu tego, czy sprawca stał przed łatwym, czy też przed trudnym zadaniem, co należy oceniać wedle poziomu intelektualnego konkretnego sprawcy. Obiektywna przewidywalność to po noweli art. 28 k.k. ściśle obiektywna, a nie subiektywna możliwość przewidywania realizacji znamion czynu zabronionego, a jeżeli wyczerpanie znamion czynu zabronionego było w danych okolicznościach obiektywnie nieprzewidywalne, to nie zostały zrealizowane znamiona przedmiotowe czynu zabronionego, i wówczas oskarżonego należy uniewinnić na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 zdanie pierwsze k.p.k.

wyrok SA w Katowicach z 21 września 2017 r., II AKz 506/17, LEX nr 2614598

Błąd w rozumieniu art. 28 k.k. może polegać na nieświadomości sprawcy co do okoliczności faktycznych lub jej cech występujących w obiektywnej rzeczywistości albo przeciwnie na wyimaginowaniu określonych elementów rzeczywistości, które w obiektywnej rzeczywistości nie występują.

wyrok SA w Warszawie z 11 grudnia 2018 r., II AKa 150/18, LEX nr 2612154

Błąd, o którym mowa w art. 28 § 1 k.k., wyłącza odpowiedzialność karną za popełnienie czynu zabronionego charakteryzującego się nieumyślnością, gdy błąd ten był usprawiedliwiony. Z kolei usprawiedliwienie błędu oznacza, że nie można sprawcy uczynić zarzutu, że mógł błędu uniknąć, a tym samym nie można było domagać się od niego zachowania zgodnego z nakazem lub zakazem zawartym w normie sankcjonowanej.

wyrok SA w Katowicach z 5 listopada 2020 r., II AKa 146/20, LEX nr 3109798

Błąd co do faktu polega na mylnym wyobrażeniu o rzeczywistości, które może przybrać postać urojenia lub nieświadomości. Rozbieżność pomiędzy rzeczywistością a jej odbicie w psychice sprawcy wymaga zatem poczynienia odpowiednich ustaleń faktycznych. Ich brak uniemożliwia powoływanie się na instytucję

błędu. Tym samym nie można skutecznie podnosić zarzutu obrazy art. 28 § 1 k.k., powołując się na okoliczności, które nie zostały ustalone przez orzekające w sprawie sądy.

postanowienie SN z 5 maja 2021 r., V KK 158/21, LEX nr 3266739

Art. 28 § 2

Defekt broni był w rozumieniu oskarżonego, nieposiadającego przygotowania fachowego z zakresu rusznikarstwa lub balistyki, tego rodzaju, że wykluczał możliwość oddania z niej strzału. Dopiero bowiem specjalne postępowanie, przedstawione przez biegłego, posiadającego wiedzę fachową i doświadczenie zawodowe, strzał taki umożliwiało. Okoliczności te uzasadniają ocenę, iż błędne przekonanie oskarżonego było usprawiedliwione. Sąd Apelacyjny podzielił tym samym dominujący w doktrynie prawa karnego pogląd, iż przepis art. 28 § 2 k.k. ma również zastosowanie do stanów faktycznych, w których sprawca przestępstwa realizuje znamiona typu kwalifikowanego, mylnie wyobrażając sobie realizację znamion typu podstawowego. Błąd co do cechy używanej przez oskarżonego broni, dotyczył tak zwanej okoliczności statycznej, a więc takiej, która istniała już w chwili czynu. W sytuacji gdy z taką właśnie okolicznością błędne przekonanie sprawcy jest związane, konsekwencją jest wykluczenie możliwości przypisania sprawcy popełnienia czynu zabronionego typu kwalifikowanego.

wyrok SA w Katowicach z 15 września 2011 r., II AKa 242/11, LEX nr 1112490

Przepis art. 28 § 2 k.k. ma zastosowanie do stanów faktycznych, w których sprawca przestępstwa realizuje znamiona typu kwalifikowanego, mylnie wyobrażając sobie realizację znamion typu podstawowego.

wyrok SA we Wrocławiu z 30 maja 2018 r., II AKa 60/18, LEX nr 2522792

Art. 29. [Błąd co do okoliczności wyłączającej odpowiedzialność]

Nie popełnia przestępstwa, kto dopuszcza się czynu zabronionego w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność wyłączająca bezprawność albo winę; jeżeli błąd sprawcy jest nieusprawiedliwiony, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Warunkiem zaistnienia obrony koniecznej jest, by zamach był rzeczywisty, a więc istniejący w obiektywnej rzeczywistości. Natomiast przepis art. 29 k.k. dotyczy urojenia istnienia okoliczności wyłączającej bezprawność, np. może dotyczyć urojenia, że zachodzi zamach uzasadniający obronę konieczną. Zamach nie jest więc rzeczywisty.

wyrok SN z 21 marca 2013 r., II KK 192/12, LEX nr 1298094

Kontratyp, o którym mowa w art. 29 k.k. w postaci „okoliczności wyłączającej bezprawność”, może polegać na usprawiedliwionym błędnym przekonaniu sprawcy o działaniu w ramach uprawnień i obowiązków.

postanowienie SN z 11 października 2016 r., V KK 117/16, LEX nr 2135555

Zniekształcenie wyobrażenia o rzeczywistości wynikające z wprowadzenia się w stan nietrzeźwości lub odurzenia środkami narkotycznymi wyklucza przyjęcie dopuszczenia się czynu zabronionego w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność wyłączająca bezprawność, a w konsekwencji wyłącza możliwość odwołania się do zwalniającej z odpowiedzialności karnej konstrukcji kontratypu sformułowanej w art. 29 k.k.

wyrok SA we Wrocławiu z 31 maja 2017 r., II Aka 111/17, LEX nr 2329079

1. Podstawową (wyraźnie wynikającą z treści art. 29 k.k.) przesłanką uznania, że sprawca działa w warunkach błędu co do kontratypu lub okoliczności wyłączającej winę, jest wyczerpanie przez sprawcę znamion czynu zabronionego. Przepis ten stanowi wszak, że nie popełnia przestępstwa, kto dopuszcza się czynu zabronionego w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność wyłączająca bezprawność albo winę; jeżeli błąd sprawcy jest nieusprawiedliwiony, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary. Błąd co do okoliczności stanowiącej znamię kontratypu, w przeciwieństwie do błędu co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego, nie prowadzi do wyłączenia zamiaru. Działanie w zamiarze naruszenia czy uszczuplenia dobra jest bowiem faktem, którego błąd co do okoliczności wyłączającej bezprawność nie może „wyłączyć”. Błąd taki może wyłącznie usprawiedliwić zrealizowanie znamion czynu zabronionego. Jest to więc rodzaj błędu, który nie powoduje zdekompletowania znamion czynu zabronionego, a jedynie stanowi przesłankę związaną z przypisaniem sprawcy winy. Czyn dokonany pod wpływem błędu co do okoliczności stanowiących znamiona kontratypu pozostaje czynem bezprawnym.

2. Zanim sąd odwoła się do treści art. 29 k.k. zobowiązany jest ustalić, że zachowanie sprawcy było bezprawne i wyczerpywało znamiona czynu zabronionego. Dopiero bowiem w oparciu o okoliczności popełnienia tak określonego czynu oraz stan psychiczny i emocjonalny, w jakim znajdował się sprawca w czasie jego popełnienia, możliwie jest ustalenie, czy sprawca działał pod wpływem błędu opisanego w powołanym przepisie oraz czy błąd ten był usprawiedliwiony. Podkreślenia przy tym wymaga, że powołując się na treść art. 29 k.k., sąd jest zobowiązany wyraźnie przesądzić nie tylko, którą z okoliczności wyłączających bezprawność lub winę sprawca sobie uroił, ale nade wszystko, czy jego zachowanie – przy założeniu, że okoliczność ta zaistniała w rzeczywistości – byłoby pozbawione cechy bezprawności lub niezawinione. Odwołując się do relewantnego kontratypu obrony koniecznej, należy zatem wskazać, że uznaniu, iż sprawca działał w błędzie co do wspomnianego kontratypu, w każdym wypadku winna towarzyszyć analiza przeprowadzona pod kątem tego, czy sprawca nie przekroczył granic obrony koniecznej, stosując sposób obrony niewspółmierny do niebezpieczeństwa urojonego zamachu (eksces intensywny) oraz czy czynności zmierzających do odparcia urojonego zamachu nie podjął zbyt wcześnie lub zbyt późno (eksces ekstensywny).

3. Bez pozytywnego przesądzenia, iż sprawca zrealizował swoim zachowaniem znamiona czynu zabronionego nie może dojść do słusznego zastosowania normy z art. 29 k.k., a tym samym realizacji jednego z dwóch podstawowych celów procesu karnego, czyli osiągnięcia stanu sprawiedliwości prawnomaterialnej.

wyrok SN z 24 stycznia 2018 r., III KK 253/17, OSNKW 2018/5, poz. 39

Mylne, urojone, wyobrażenie zamachu po stronie sprawcy, które według niego uzasadnia obronę dobra zagrożonego, można oceniać w kategoriach art. 29 k.k., w którym unormowano kwestię błędu co do okoliczności wyłączającej bezprawność czynu. Błąd taki wyłącza winę osoby działającej w mylnie wyobrażonej obronie koniecznej, pod warunkiem jednak, że jest usprawiedliwiony. Usprawiedliwiony błąd co do okoliczności wyłączającej bezprawność czynu, to zaś taki błąd, z powodu którego nie można uczynić sprawcy zarzutu, że mógł uniknąć jego popełnienia.

wyrok SA we Wrocławiu z 10 lipca 2019 r., II AKa 105/19, LEX nr 2726876

Błąd co do okoliczności stanowiących znamiona kontratypu dotyczy jedynie urojenia. Znosi zatem winę, ale tylko wówczas, gdy jest usprawiedliwiony. Chodzi tu o mylne zapatrywanie, które w danym układzie sytuacyjnym jest wybaczone z punktu widzenia ocen społecznych, a sprawcy nie można postawić zarzutu, iż nie dochował należytej staranności, aby właściwie rozpoznać sytuację. Tak więc „usprawiedliwione” to tyle co „niezarzucalne”, a zatem uniemożliwiające postawienie zarzutu nieumyślności w rozumieniu art. 9 § 2 k.k. O możliwości usprawiedliwienia decyduje oczywiście analiza konkretnego zdarzenia, w szczególności zaś to, czy sprawca mógł, czy też nie mógł błędu uniknąć przy zachowaniu możliwej i wymagalnej w danej sytuacji staranności.

wyrok SN z 4 marca 2020 r., I DSK 8/18, LEX nr 3121311

Art. 30. [Nieświadomość bezprawności]

Nie popełnia przestępstwa, kto dopuszcza się czynu zabronionego w usprawiedliwionej nieświadomości jego bezprawności; jeżeli błąd sprawcy jest nieusprawiedliwiony, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Nie można skutecznie powoływać się na niezawinioną nieznajomość prawa, jeżeli z ustalonych faktów wynika, że sprawca nie tylko nie starał się w sposób należyty zapoznać z obowiązującym uregulowaniem, choć miał możliwość to uczynić u przedstawicieli właściwych organów, ale wręcz w sposób wyraźny z takiej możliwości zrezygnował.

wyrok SN z 10 maja 2005 r., WA 11/05, OSNwSK 2005, poz. 948

Błąd co do wykładni konkretnego przepisu prawa rozpoznaje się na gruncie kontratypu, o jakim mowa w art. 30 k.k., a nie art. 28 k.k., co tym samym w przypadku przyjęcia błędu nieusprawiedliwionego nie daje podstaw do rozważań zachowania sprawcy przez pryzmat przepisu przewidującego łagodniejszą odpowiedzialność, np. zawierającego klauzulę nieumyślności.

wyrok SA w Katowicach z 29 listopada 2006 r., II AKa 96/06, LEX nr 297315

1. Świadomość bezprawności nie oznacza, że sprawca, aby zdawać sobie sprawę z oceny prawnej podejmowanego zachowania, musi myśleć językiem ustawy. Przedmiotem świadomości sprawcy nie ma być konkretny przepis karny zapisany w ustawie. Dla przyjęcia bezprawności czynu nie jest więc konieczne ustalenie,

że sprawca znał treść ustawowych znamion czynu zabronionego, gdyż wystarczy ustalenie, że uświadamiał sobie, iż czynem swym naruszył przewidzianą regułę postępowania, do której przestrzegania był zobowiązany.

2. Jeśli na sprawcy ciążył obowiązek zaznajomienia się z odpowiednimi przepisami (np. w związku z działalnością zawodową), a sprawca w sposób zawiniony obowiązku tego nie wypełnił, to nieświadomość bezprawności będzie nieusprawiedliwiona. Nie można bowiem skutecznie powoływać się na niezawinioną nieznajomość prawa, jeżeli z ustalonych faktów wynika, że sprawca nie tylko nie starał się w sposób należyty zapoznać z obowiązującym uregulowaniem, choć miał możliwość to uczynić u przedstawicieli właściwych organów, ale wręcz w sposób wyraźny z takiej możliwości zrezygnował.

wyrok SA w Krakowie z 26 listopada 2015 r., II AKa 197/15, LEX nr 2071948

Usprawiedliwiony błąd to taki, którego sprawca nie mógł uniknąć. Kryteria usprawiedliwienia mają przede wszystkim charakter obiektywny, co oznacza, że przy ich rozpoznawaniu i ustaleniu należy posłużyć się kryterium normatywnym miarodajnego (wzorowego) obywatela, a następnie uwzględniając również kryterium subiektywne, charakterystyczne dla problematyki błędu, należy ocenić, czy miałby on możliwość uniknięcia błędu w postaci nieświadomości bezprawności czynu.

postanowienie SN z 14 maja 2020 r., IV KK 143/20, LEX nr 3275719

Nie można przyjąć istnienia błędu w rozumieniu art. 30 k.k., nawet jeżeli sprawca wprawdzie nie wie dokładnie, że jego czyn jest przestępstwem, ale zdaje sobie sprawę z tego, że czyn ten jest zabroniony przez jakąś gałąź prawa, a więc z punktu widzenia obowiązującego porządku prawnego jest czynem bezprawnym. Taka różnica w poglądach między sprawcą a ustawodawcą (co do tego, że czyn wypełnia znamiona przestępstwa, a nie wykroczenia), nie ma wpływu na winę sprawcy i w konsekwencji nie ma wpływu na jego odpowiedzialność karną.

postanowienie SN z 29 października 2020 r., IV KK 383/20, LEX nr 3082180

Możliwe jest zastosowanie art. 30 k.k. *per analogiam* w postępowaniu lustracyjnym.

postanowienie SN z 23 czerwca 2021 r., III KK 378/20, LEX nr 3321882

Z punktu widzenia zastosowania art. 30 k.k. bardzo ważne jest źródło fałszywej informacji o legalności danego rodzaju czynów. Jeżeli było to wiarygodne źródło, to skłonić należy się do przyjęcia usprawiedliwionego błędu sprawcy co do oceny prawnej jego czynu.

wyrok SA w Poznaniu z 4 października 2021 r., II AKa 54/21, LEX nr 3273837

Art. 31. [Niepoczytalność, poczytalność ograniczona. Warunki odpowiedzialności karnej]

§ 1. Nie popełnia przestępstwa, kto, z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie

mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem.

§ 2. Jeżeli w czasie popełnienia przestępstwa zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

§ 3. Przepisów § 1 i 2 nie stosuje się, gdy sprawca wprowadził się w stan nietrzeźwości lub odurzenia powodujący wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które przewidywał albo mógł przewidzieć.

Niepoczytalność (art. 31 § 1)

Przez inne zakłócenia funkcji psychicznych wpływające na ocenę poczytalności sprawcy przestępstwa rozumieć należy nie tylko zakłócenia patologiczne, ale i stany fizjologiczne, także stan silnego wzburzenia, który może znacznie ograniczać zarówno możliwość rozpoznania znaczenia czynu, jak i pokierowania postępowaniem.

wyrok SA w Krakowie z 7 września 2005 r., II AKa 117/05, LEX nr 164404

Przepis art. 31 k.k. określa niepoczytalność za pomocą tzw. metody psychiatryczno-psychologicznej. Niepoczytalność jest zatem definiowana jako stan, w którym osoba z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych nie mogła w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem. Dla przyjęcia niepoczytalności jest niezbędne ustalenie, czy z powodu jednej z wymienionych przyczyn psychiatrycznych wystąpił połączony z nią więzią przyczynową skutek psychologiczny w postaci zarówno niemożności rozpoznania znaczenia czynu (niemożność rozpoznania znaczenia czynu oznacza również niemożność kierowania postępowaniem), jak również niemożności pokierowania swoim postępowaniem (przy zachowanej zdolności rozpoznania znaczenia czynu); w praktyce oba wskazane elementy, tj. niezdolność do rozpoznania znaczenia czynu i niezdolność do pokierowania swoim postępowaniem występują łącznie. Ewentualna niepoczytalność winna być ustalana w ścisłym powiązaniu z konkretnym czynem sprawcy.

wyrok SA w Warszawie z 29 czerwca 2016 r., II AKa 129/16, LEX nr 2171295

1. W procesie karnym stan psychiczny oskarżonego ma znaczenie dopiero przy wcześniejszym ustaleniu, że dopuścił się on czynu zabronionego. Żaden przepis prawa nie zwalnia sądu z obowiązku ustalenia, czy oskarżony, który według opinii biegłych psychiatrów jest niepoczytalny w rozumieniu art. 31 § 1 k.k., popełnił zarzucany mu czyn.

2. Bez względu na to, czy umorzenie postępowania następuje w formie postanowienia wydanego przed rozprawą, czy też po rozpoczęciu przewodu sądowego, takie orzeczenie, oprócz podania przyczyn umorzenia, powinno zawierać dokładne określenie czynu i jego kwalifikacji.

postanowienie SN z 9 sierpnia 2017 r., II KK 220/17, LEX nr 2342160

- !! Jakkolwiek kwestia poczytalności pierwszorzędne znaczenie ma w zakresie ustalania winy sprawcy (i jej stopnia), to jednak nawet w wypadku braku przesłanek, o jakich mowa w art. 31 § 1 i 2 k.k., ograniczenie poczytalności – chociaż nie w stopniu znacznym – może mieć istotne znaczenie przy wymiarze kary (mniejszy stopień winy).

wyrok SN z 24 stycznia 2019 r., IV KK 459/17, LEX nr 2610278

- !! Zgodnie z art. 31 § 1 k.k. źródłem niepoczytalności mogą być również zakłócenia, które nie mają charakteru patologicznego. W grę mogą tu wchodzić niezaliczane do chorób psychicznych różnego rodzaju anomalie osobowości (psychopatie) dotyczące sfery emocjonalnej, woluntatywnej i popędów, a także trans i opętanie oraz dysocjacje.

wyrok SN z 22 czerwca 2021 r., II KK 19/20, LEX nr 3292472

Poczytalność ograniczona w stopniu znacznym (art. 31 § 2)

- !! Biorąc pod uwagę brzmienie przepisu art. 31 § 2 k.k., jak również przepisu art. 60 § 1 k.k., w myśl którego sąd może m.in. zastosować nadzwyczajne złagodzenie w wypadkach przewidzianych w ustawie, stwierdzić trzeba, iż w każdym wypadku wystąpienia okoliczności wskazanych w art. 31 § 2 k.k. sąd ma możliwość, bez konieczności ustalenia dodatkowej podstawy prawnej bądź okoliczności, orzec karę w wymiarze wskazanym w art. 60 § 6 k.k.

wyrok SA we Wrocławiu z 28 października 2004 r., II AKa 305/04, Wokanda 2005/7–8, poz. 93

- !! Stan ograniczonej poczytalności w stopniu określonym w art. 31 § 2 k.k. stanowi tak istotny element strony podmiotowej czynu, że powinien zawsze znaleźć odzwierciedlenie w opisie czynu przypisanego oskarżonemu oraz w jego kwalifikacji prawnej, także wówczas, gdy sąd nie stosuje nadzwyczajnego złagodzenia kary.

wyrok SN z 11 września 2008 r., IV KK 288/08, OSNKW 2008/12, poz. 98

- !! Stan ograniczonej w stopniu znacznym poczytalności sprawcy w chwili czynu może podlegać gradacji od stanu bliższego wyłączonej poczytalności do stanu poczytalności ograniczonej w stopniu nieznacznym. Ma to kardynalne znaczenie dla właściwego określenia wymiaru kary.

wyrok SA w Lublinie z 19 grudnia 2012 r., II AKa 270/12, LEX nr 1237278

- !! Stan poczytalności ograniczonej w rozumieniu art. 31 § 2 k.k. nie przesądza o konieczności zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec takiego sprawcy – z treści przepisu art. 31 § 2 k.k. nie wynika, że wobec sprawcy działająca w takich warunkach instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary winna stanowić regułę. Sąd w procesie wymiaru kary musi mieć na uwadze powyższą okoliczność, jednakże nie może pomijać pozostałych dyrektyw wymiaru kary zawartych w art. 53 k.k. oraz innych okoliczności, mających wpływ na jej ukształtowanie.

wyrok SA w Warszawie z 16 grudnia 2016 r., II AKa 406/16, LEX nr 2191521

Ograniczenie w znacznym stopniu zdolności rozpoznania czynu powoduje, że oskarżony w takim właśnie stopniu ma ograniczoną świadomość zarówno faktycznych, jak i prawnych skutków swojego działania. Ograniczenie zaś w znacznym stopniu zdolności pokierowania swoim postępowaniem oznacza, że oskarżony w takim właśnie stopniu ograniczony jest w zdolności do podjęcia w oparciu o intelekt decyzji o zachowaniu zgodnym z obowiązującym prawem w sposób adekwatny do rozpoznanego przez siebie znaczenia czynu.

wyrok SA w Gdańsku z 17 lipca 2019 r., II AKa 128/19, LEX nr 2749034

Warunki odpowiedzialności (art. 31 § 3)

W świetle art. 31 § 3 k.k. stan nietrzeźwości nie wyłącza odpowiedzialności karnej ani nawet nie uprawnia do nadzwyczajnego złagodzenia kary, albowiem – nawet jeżeli prowadziłby do wyłączenia lub znacznego ograniczenia poczytalności – to, co do zasady, będzie on uznany za zawiniony przez sprawcę (tzw. wina na przedpolu czynu zabronionego).

wyrok SA w Warszawie z 27 września 2018 r., II AKa 236/18, LEX nr 2584523

Bez znaczenia pozostaje, czy oskarżony może kontrolować potrzebę spożycia alkoholu. Konstrukcja określona w art. 31 § 3 k.k. wprowadza zobiektywizowaną postać odpowiedzialności karnej, zakorzenionej jednak w świadomości sprawcy o skutkach nadużycia alkoholu dla jego poczytalności. Nie ma tu powodu do badania kwestii zawinienia na tzw. przedpolu czynu zabronionego, chyba że doszło do upojenia patologicznego.

postanowienie SN z 26 lutego 2019 r., II KK 28/19, LEX nr 2634558

Ustalenie, czy sprawca działający w stanie nietrzeźwości skutkującej zniesioną lub ograniczoną w znacznym stopniu poczytalnością tym stanem wywołaną przewidywał lub mógł przewidzieć, że w takim stanie się znajdzie, należy do sądu jako ustalenie faktyczne wynikające z oceny materiału dowodowego sprawy. Możliwość przewidywania takiego stanu należy ustalać tak jak na gruncie art. 9 § 1 i 2 k.k., oczywiście z pominięciem relacji do znamion przedmiotowych popełnionego czynu zabronionego.

wyrok SN z 23 kwietnia 2021 r., III KK 552/19, LEX nr 3232181

ROZDZIAŁ IV

KARY

Art. 32. [Katalog kar]

Karami są:

- 1) **grzywna;**
- 2) **ograniczenie wolności;**
- 3) **pozbawienie wolności;**
- 4) **25 lat pozbawienia wolności;**
- 4)⁵ (*uchylony*)
- 5) **dożywotnie pozbawienie wolności.**

Kara 25 lat pozbawienia wolności

Karę 25 lat pozbawienia wolności określa się jako eliminacyjną z uwagi na długi okres, na jaki sprawca wykluczony zostaje z życia społecznego. Ma ona spełniać funkcję ochrony społeczeństwa przed najgroźniejszymi przestępcami, nierokującymi poprawy w dłuższej perspektywie czasu. Ma charakter wyjątkowy. Jej wybór uzasadniać powinny wysoki stopień winy i społecznej szkodliwości czynu, brak okoliczności łagodzących, ale także взгляд na charakter sprawcy, jego szczególne aspołeczne właściwości i głęboką demoralizację.

wyrok SA we Wrocławiu z 16 czerwca 2016 r., II Aka 139/16, LEX nr 2073872

Karę 25 lat pozbawienia wolności należy stosować w wypadkach najcięższych, wtedy gdy okoliczności obciążające zdecydowanie przewyższają okoliczności łagodzące, jak i też należy ją wymierzać za przestępstwa o wielkim ładunku społecznej szkodliwości, gdy przestępstwo popełnione zostało w okolicznościach szczególnie obciążających sprawcę i gdy ten wykazał, że powinien być poddany długiemu procesowi resocjalizacji.

wyrok SA w Gdańsku z 13 kwietnia 2017 r., II Aka 76/17, LEX nr 2329102

Kara 25 lat pozbawienia wolności jest karą wyjątkową, realizującą w istocie jedynie rolę odwetową i eliminacyjną, to jest zabezpieczającą społeczeństwo przed powrotem na wolność osób niejako „na stałe” zagrażających najpoważniejszym dobrom chronionym prawem (w praktyce życie i zdrowie). Ta wyjątkowa kara może być stosowana jedynie w najpoważniejszych wypadkach, gdy w istocie nie istnieją już żadne szanse na resocjalizację sprawcy.

wyrok SA w Białymstoku z 14 listopada 2018 r., II Aka 175/18, LEX nr 2630446

⁵ Art. 32 pkt 4 uchylony przez art. 1 pkt 2 ustawy z 7 lipca 2022 r. (Dz.U. poz. 2600 ze zm.) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1 października 2023 r.

Kara 25 lat pozbawienia wolności jest karą wyjątkową i w jakimś stopniu eliminującą sprawcę na dłuższy czas od społeczeństwa. Winna być ona orzeczona jedynie za najcięższe przestępstwa o ogromnym ładunku społecznej szkodliwości, gdy okoliczności obciążające zdecydowanie przeważają nad łagodzącymi, a stopień winy głęboko zdemoralizowanego sprawcy jest tak wysoki, że kara terminowego pozbawienia wolności nie spełniłaby stawianych przed nią celów indywidualno- i generalno-prewencyjnych.

wyrok SA we Wrocławiu z 6 kwietnia 2022 r., II AKa 61/22, LEX nr 3397940

Kara dożywotniego pozbawienia wolności

Kara dożywotniego pozbawienia wolności ma funkcję quasi eliminacyjną i zasadniczo winna być orzekana wobec sprawców przestępstw, którym trudno przypisywać możliwości resocjalizacyjne, a nadto w sytuacji istotnego braku okoliczności łagodzących. Karę taką orzeka się wobec oskarżonych ocenianych wyjątkowo negatywnie na tle sprawców podobnych przestępstw.

wyrok SA w Katowicach z 29 czerwca 2012 r., II AKa 84/12, LEX nr 1220219

Fakt orzeczenia wobec oskarżonej kary dożywotniego pozbawienia wolności nie eliminuje możliwości zastosowania art. 46 § 1 k.k.

wyrok SA w Warszawie z 15 listopada 2017 r., II AKa 329/17, LEX nr 2412790

Kara dożywotniego pozbawienia wolności to kara wybitnie odwetowa o charakterze eliminacyjnym (zabezpieczającym), ukierunkowana na funkcje społeczno-prewencyjne oraz izolacyjne. Wprowadzenie kary dożywotniego pozbawienia wolności jako substytutu kary śmierci potwierdza, że jej zasadniczym celem ma być zabezpieczenie społeczeństwa przed niebezpiecznymi sprawcami najpoważniejszych przestępstw.

wyrok SA we Wrocławiu z 22 listopada 2017 r., II AKa 323/17, LEX nr 2432036

Kara dożywotniego pozbawienia wolności jest zarezerwowana dla przypadków, w których spełnione są jednocześnie dwie przesłanki: po pierwsze czyn jest tego rodzaju, że brak jest jakichkolwiek okoliczności łagodzących lub są one pomijalne, a przy tym występują liczne i ważne okoliczności obciążające (np. zabójstwa wielokrotne, ze szczególnym okrucieństwem, w warunkach recydywy) i po drugie – okoliczności dotyczące sprawcy przemawiają za tym, że jest on tak zdemoralizowany, że konieczne jest jego trwale odizolowanie od społeczeństwa, albowiem nie rokuje on w ogóle nadziei na poprawę.

wyrok SA w Szczecinie z 14 marca 2019 r., II AKa 246/18, LEX nr 2723279

Przesłanki uzasadniające sięgnięcie po karę dożywotniego pozbawienia wolności w odniesieniu do konkretnego sprawcy muszą zostać ustalone i umotywowane przy uwzględnieniu wszystkich dyrektyw wymiaru kary sformułowanych przez ustawodawcę.

postanowienie SN z 26 lutego 2020 r., V KK 382/19, LEX nr 2946540